

Limburgensia

Mathias Kemp

bron

Mathias Kemp, *Limburgensia*. Veldeke, Maastricht 1947

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/kemp004limb01_01/colofon.php

© 2013 dbnl

The logo for the Dutch Bibliography (dbnl) consists of the lowercase letters 'd', 'b', and 'n' in a stylized, blue, sans-serif font, followed by the lowercase letter 'l' in a similar font. The 'd' and 'b' are connected at the top, and the 'n' is connected to the 'l'.

Inleiding.

Evenals indertijd mijn beknopte ‘Geschiedenis van Limburg’, ontstond deze beredeneerde bibliographie van Limburgensia uit eischen van de praktijk. Men vraagt zoo dikwijls literatuuropgaven omtrent Limburg en niet steeds beschikt degene tot wien men zich richt over voldoende tijd en memorie om op zulke vraag behoorlijk te antwoorden. Deze uitgave kan tenminste als ‘aide-mémoire’ dienen.

Een compleet overzicht van de beschikbare Limburgensia geeft deze eerste reeks van 200 titels dus niet. Al zullen de voornaamste werken omtrent Limburg wel er in voorkomen, verschillende belangrijke uitgaven kunnen hun plaats eerst vinden in een tweede reeks, die wellicht van denzelfden omvang wordt. Men ontdekke dus geen onvolledigheid, ze is schrijver en samensteller bekend. Deze meende intusschen goed te doen deze eerste reeks alvast te lanceeren, om redenen van practischen aard en om voor de volgende serie over wat meer ruimte van tijd en beraad te beschikken.

Tot een compleet overzicht zal de volgende reeks intusschen ook nog niet kunnen leiden. Het doel blijft immers beperkt. Samensteller wilde belangstellenden in Limburgensia laten ‘bouquiner’, snuffelen in boeken zonder deze eigenlijk, als in den boekhandel. voor te leggen. Bij den boekverkooper kijkt men de werken ook wel eens diagonaal door, waarna men een idee verkrijgt of het iets kan wezen. Hetzelfde effect kunnen de toelichtingen en korte samenvattingen van inhoud opleveren. Men weet dan zoo ongeveer of het

betreffende boek dienen kan. In den regel zijn de beredeneerde boekbeschrijvingen van informatorischen aard. In veel gevallen gaat het immers over werk waaromtrent men van waardeering en smaak verschillen zal. Bedoeld is vooral aanwijzing van bronnen van inlichting, zoowel voor dengene die bestudeeren wil de geschiedenis onzer Limburgsche Maaslanden, als voor hem die zich wil verdiepen in de cultuurhistorie, het geestelijk leven, de folklore of heemkunde, de kunst (literatuur in het bijzonder), streektalen, economie, enz.

De in deze bibliographie opgenomen boeken moeten geheel of grootendeels betrekking hebben op Limburg. Zeer belangrijke werken van Limburgsche auteurs, van anderen aard, behoeft men dus niet er in te zoeken. Ze dienen ook van zekeren omvang te wezen. Brochuren van 32 blz. en minder werden niet opgenomen. Behoudens een enkele uitzondering ook geen overdrukken, als b.v. uit de Publications; dit leek samensteller overbodig, daar omtrent dit voor Limburg's historie zoo onmisbare jaarboek een uitnemend register enkele jaren geleden verscheen. Mochten de eischen van de praktijk opname van, als afzonderlijke boeken verschenen, overdrukken gewenscht maken, dan bestaat daartoe straks nog gelegenheid. Ten gerieve van degenen die zoo uitgebreid mogelijke literatuur over Limburg willen bestudeeren, herinneren we nog even aan de voornaamste periodieken:

‘Publications’ van Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap (vanaf 1864).

‘De Maasgouw’, uitgave van dezelfde vereeniging (vanaf 1879).

‘Limburgs Jaarboek’ (1894-1934).

‘De Nedermaas’ (1922-1941).

Niet onvermeld mag blijven het Maandblad van het Natuur Historisch Genootschap in Limburg, dat echter van meer algemeen wetenschappelijken aard is. Ter voorkoming van teleurstellingen mag er tenslotte nog op gewezen worden, dat de meeste van de hier vermelde titels niet meer in den handel verkrijgbaar zijn. Gegadigden daarvoor zijn dus op openbare bibliotheken en meer uitgebreide particuliere verzamelingen aangewezen.

M.K.

24-VIII-1944.

Geschiedenis

1. H.A. Beaujean, *Geschiedenis van Limburg-Lutterade, Fonds voor Heemkunde, 1940. (187 blz.)*

De auteur vermeldt als medewerkers aan zijn boek J.G.J. Hoens en J.M. Ramaekers; volledigheidshalve zij dit gememoreerd. Het werk heeft een uitgesproken heemkundige strekking. Het wil vooral de onderwijzers helpen bij de behandeling van de hoofdzaken der Limburgsche historie, welke bij 't geschiedenisonderwijs ingelast kunnen worden. Bescheiden noemt de schrijver zijn boek een compilatie en de bewerking 'niet al te wetenschappelijk'. Inderdaad stoot men weleens op iets dat minder voortvarend kon gezegd zijn, als 'Asselt of Elslo?' Het heemkundige karakter geeft aan het geheel iets onrustigs; aanhoudend moet de auteur zijsprongen maken naar gebieden die niet direct meer tot het terrein der historie behooren. Natuurlijk wordt daardoor wel de cultuur-historie sterker dan gewoonlijk bij de algemeene geschiedenis betrokken. Soms zijn ook legenden en volksvertellingen ingelascht, wat gezien de bedoeling dezer uitgave begrijpelijk is. Als historicus van professie documenteert Beaujean zijn teksten degelijk met data. Bij de verluchting had men meer systeem kunnen verwachten.

2. H.J. Beckers sr. en G.A.J. Beckers jr. *Voorgeschiedenis van Zuid-Limburg; twintig jaren archaeologisch onderzoek. Maastricht, 'Veldeke', 1940. (395 blz.)*

Een buitengewoon belangrijk werk voor de prae-

historie en de vroege geschiedenis van ons Zuiden. Het is ook grootendeels geheel oorspronkelijk, want het verhaalt van de door Dr. Beckers Sr. begonnen en geleide opgravingen te Stein en omgeving. Zeker, Stein is niet het eerst bekende centrum uit het neolithicum, de werkplaatsen uit het steenen tijdperk te Ryckholt-Sint Geertruid kwamen welhaast een halve eeuw vroeger aan het licht en ook het kleinere Caberg, om te zwijgen van het nog oudere dorp van paalwoningen aldaar, werd ongeveer gelijktijdig ontgraven. Nergens echter zijn de resultaten zoo verrassend geweest als te Stein: heel een voorhistorische agglomeratie van verschillende vierkante kilometers oppervlakte kon aangetoond worden en men vond de resten eener dubbele omwalling. Met dit boek hebben de ontgravers zich zelf een onvergankelijk monument gesticht. De latere perioden, tot de Karolingische toe, leverden ook nog belangwekkende vondsten op, doch blijken meer fragmentarisch. Het boek is rijk geïllustreerd.

3. P.C. Boeren. *De oorsprong van Limburg en Gelre en enkele naburige heerschappijen. Maastricht, Gebr. van Aelst, 1938. (166 blz.)*

Dit boek werd uitgegeven met steun van de Vereniging tot het bevorderen van de beoefening der Wetenschappen onder de Katholieken in Nederland. We kunnen ons indenken dat, in normale tijden, een dergelijke uitgave geen voldoende debiet vindt. Op het eerste gezicht meent men met hooge vakliteratuur te doen te hebben. Dat is het ook wel, doch Dr. P.C. Boeren heeft als historicus iets oorspronke-

lijks, iets dat naar het romantische en humoristische overhelt. Hij heeft de reputatie gaarne naar de bronnen terug te gaan en voor hypothese niet terug te schrikken. Dit geeft aan zijn werk iets aantrekkelijks, een ongewone frischheid. Hij werkt vooral in de vroegere middeleeuwen. Wat hij eruit opdelft zijn geen doode fossielen, doch iets dat onder zijn handen herleeft. Hier behandelt hij vooral de lotgevallen der machtige familie der Flamenses. Het worden voor onze oogen vaak levende menschen, met al hun klein-menschelijke eigenschappen. Ook omtrent Rolduc weet Dr. Boeren interessante dingen te vertellen.

4. P.C. Boeren. *Rodensia; deel I: Wanneer werden de Annales Rodenses geschreven? Maastricht, Gebr. van Aelst, 1941. (92 blz.)*

‘De *Annales Rodenses*, waarvan het eenige handschrift wordt bewaard in de Staatsbibliotheek te Berlijn (Codices Latini, in fol. no. 365) verhalen de geschiedenis van de abdij Kloosterrade (Rolduc) vanaf haar stichting in 1104 tot in het begin der 18e eeuw.’ Zeer diplomatiek - men houde jaar van uitgave in het oog - verwijst Dr. Boeren voor de lotgevallen der Annales (en dus voor haar belanden te Berlijn) naar een publicatie daaromtrent van Mgr. Dr. van Gils. In ieder geval zijn deze Annales uiterst belangwekkende bronnen, niet alleen voor de geschiedenis van Rolduc doch tevens voor die van Zuid-Limburg. Omtrent het middeleeuwsche gedeelte van het handschrift (1104-1157) bestaat onder de geleerden verschil van meening. Dr. Boeren onder-

zoekt de kwestie grondig en betreft, met zijn bekende, frissche veelzijdigheid, daarbij verschillende bijzonderheden van het document, als de geschiedenis van het goederenbezit der abdij en zelfs de aldaar beoefende ‘literatura’.

5. P.C. Boeren, *Rodensia; deel II: Het leven van Ailbertus van Antoing, stichter van Rolduc. Maastricht, Gebrs. van Aelst, 1942. (105 blz.)*

‘Gemakkelijk is dit verhaal niet te doen, want buiten de *Annales Rodenses* is er, afgezien van één oorkonde, geen enkele bron te vinden, die rept van Ailbertus' bestaan en levensdaden, en deze is bovendien verre van contemporain, daar zij eerst werd samengesteld tusschen de jaren 1242-1290....’ Het was nu juist iets voor iemand met den vernuftigen speurzin van Dr. Boeren om, trots zoo weinig gegevens, toch een critische levensbeschrijving van dezen vromen man, die zooal niet *fundator* dan toch zeker *initiator* van ons vermaarde Rolduc was, samen te stellen. Een grondige kennis der middeleeuwen, diepgaande studie omtrent bijzonderheden van schijnbaar bijkomstigen aard, verschaffen den auteur gelegenheid meer uit de *Annales* te lezen dan oppervlakkige lectuur kan doen vermoeden. Als modern historicus weet hij het legendarische deel te isoleeren en te waardeeren, ook ingevolge zijn herkomst. Natuurlijk werd ook deze ‘*Rodensia*’ geen gemakkelijke of populaire verhandeling.

6. P.C. Boeren, *Rodensia; deel III: Leven en denken in 't oudste Rolduc (1104-1300). Maastricht, Gebrs. van Aelst, 1944. (143 blz.)*

Al waren de bronnen voor deze studie iets talrijker dan voor die der beide vorige ‘Rodensia’, toch zijn het weer de vermaarde *Annales* waarvan Dr. Boeren uitgaat. Aan de hand van de daarin voorkomende levensbeschrijvingen der abten van 1104 tot 1300, schetst hij de ontwikkeling der kloostergebruiken. Vervolgens behandelt hij de organisatie van het kloosterleven. Bijzonder interessant is wel het hoofdstuk aangaande de beoefening van wetenschap en kunst in de abdij. ‘Het Scriptuarium’, de schrijfschool van Rolduc behandelend, gaat onze geleerde auteur iets nader in op de.... groote vervalschersbedrijvigheid die er heerschte te Rolduc. Omtrent doel en omvang daarvan - ook al met loffelijke bedoeling gepleegd - vernemen we t.z.t. gaarne nog meer. Aangaande de positie van de abdij in den Investituurstrijd, betreffende het geestelijk leven en de beoefening der vrije kunsten in deze sfeer vernemen we tal van wetenswaardige bijzonderheden.

7. M.S.P. Ernst, *Histoire de Limbourg, suivie de celle des comtés de Daelhem et de Fauquemont, des annales de l'abbaye de Rolduc; 7 vol. Liège, Collardin, 1837-1847. (3000 blz.)*

We mogen kanunnik Ernst (1744-1817), pastoor van Afden, wel als den pionier der Limburgsche geschiedschrijving beschouwen. Niet dat dit groote hoofdwerk van den schrijver heel de tegenwoordige Limburgen behandelt, hij beperkt zich tot het oude hertogdom (dat vrijwel geheel buiten de grenzen der beide provincies Limburg lag) en tot de Landen van Overmaze. Deze landen omvatten evenwel ook

Valkenburg en Rolduc, en aan beide gebieden is een afzonderlijk deel gewijd (dl. VI: Codex diplomaticus Valkenburgensis, en (dl. VII: Annales Rodenses) terwijl verder in andere deelen nog uitvoerig verhaald wordt omtrent dezelfde Landen van Overmaze, die nagenoeg heel ons tegenwoordig Zuid-Limburg omvatten.

Niettegenstaande deze beperking geven we in de eerste reeks dezer beredeneerde bibliographie, gewijd aan Limburgensia, Ernst de eereplaats. We noemden hem alreeds een baanbreker, we mogen hem ook prijzen als een geleerde in modernen zin. Dit standaardwerk ontstond na een behoorlijke bronnenstudie, geeft veel wat voordien ongepubliceerd was of al te zeer verspreid, en getuigt ook meteen van veel critischen zin. Natuurlijk, na ruim honderd jaar kwam er op menig feit in de historie onzer gewesten een ander licht te vallen, doch dit tast de waarde van deze ‘Histoire de Limbourg’, evenzeer van belang voor Luik en Rijnland, nauwelijks aan.

Ernst bepaalt zich niet tot de geschiedenis der genoemde gewesten (en terloops van Maastricht) doch geeft ook bijzonderheden omtrent de natuur ervan, handel, nijverheid en verkeerswezen en zelfs eenige statistieken. De vijf eerste deelen vormen een min of meer afgeronde geschiedenis, de beide laatste zijn, als opgemerkt, gewijd aan Valkenburg en Rolduc. Het geheel werd gepubliceerd door den Luikschen geleerde Ed. Lavallaye, die de teksten van noten voorzag en van een korte levensbeschrijving van den auteur liet voorafgaan.

8. A.J.A. Flament, *Chroniek van Maastricht. Maastricht, Maastr. Boek- en Handelsdrukkerij, 1915 (183 blz.)*.

Deze chroniek, samengesteld door wijlen den kundigen Rijksarchivaris in Limburg A.J.A. Flament, loopt van het jaar 70 na Chr. tot 1870. Voordien is er weinig bekend; na 1870 geschiedde, vooral in de jaren 1914 en 1915 (jaar der uitgave) zeker veel dat vermelding verdient, doch de voorzichtige historicus bewaart gaarne wat afstand. Dit voorkomt onjuistheden en onvolledigheden.

Het grootste gedeelte van deze chroniek werd geschreven door Jos. Haenen te Wijk, die verschillende bekende en minder bekende, door hem opgegeven bronnen benutte. Flament schreef zelf de eerste periode der geschiedenis van 't oude Tricht, gaande tot 1 October 891 (verblijf van keizer Arnulf, die bij Leuven de Noormannen verslagen had) te Maastricht. Ook de belegeringen van 1579, 1673, 1793 en 1794 alsmede het z.g. 'verraad' van 1638 zijn door den Rijksarchivaris bewerkt, benevens andere bijzonderheden in een voorwoord vermeld. Een kort overzicht van de historie van Limburg's hoofdstad gaat aan de eigenlijke chroniek vooraf.

9. G.D. Franquinet, *Beredeneerde inventaris der oorkonden en bescheiden van de abdij Kloosterrade en van de adellijke vrouwenkloosters Mariënthel en Sinnich. Maastricht, Hollman, 1869. (VIII 311 blz.)*.

De oorkonden en bescheiden, in dit boek vermeld, berustten, toen Mr. G.D. Franquinet, provinciaal

archivaris, ze bewerkte, op het provinciaal archief. Deze uitgave geschiedde op last der Provinciale Staten. De teksten der charters werden, de samensteller van dit boek constateert het uitdrukkelijk, ‘zonder de minste wijziging in spelling of punctuatie’ afgedrukt ‘en, voor wat de overige bescheiden betreft, aan de personen- en plaatsnamen, die er in voorkomen, is geen gemoderniseerde kleding gegeven’. Hij merkt voorts op dat de uitgave der oorkonden van veel belang is voor de geschiedenis van Limburg en van eenige plaatsen in Rijnland, want, mogen we de lotgevallen van Kloosterrade (Rolduc) door de ‘Annales Rodenses’ al kennen, de samenstellers daarvan hebben niet al deze stukken gekend, die overigens ook nog op bijna een eeuw na 1700, tot den Franschen tijd betrekking hebben. Van de onder gehoorzaamheid der abdij staande adellijke vrouwenkloosters Mariënthel en Sinnich zagen verscheidene belangrijke archiefstukken door deze publicatie voor het eerst het licht.

10. G.D. Franquinet, *Beredeneerde inventaris der oorkonden en bescheiden van het kapittel van O.L. Vrouwekerk te Maastricht berustende in het Provinciaal Archief van Limburg; 2 dln. Maastricht, Hollman, 1870-77. (415 + 305 blz.)*

De provinciale archivaris die deze stukken bewerkte herinnert er in zijn voorwoord aan, dat de oorspronkelijke zetel van het oude bisdom Maastricht de eerste O.L. Vrouwekerk moet zijn geweest. ‘Voor de geschiedenis van Maastricht zijn derhalve de charters en oorkonden dier kerk van eene onschatbare waarde;

doch ook voor eenige dorpen van Nederlandsch en Belgisch Limburg bieden zij overgroot belang, daar 't Kapittel heer was van Bemelen en van Veldwezelt en de tienden bezat van de dorpen: Herck, Schuelen, Wijshagen, Rosmeer, Veltwezelt en Kesselt, Itteren, Cadier, St. Pieter, Heugem en Bemelen'. In aanmerking nemende dat Maastricht een der oudste cultuurcentra der Nederlanden was, lijkt ons thans het verzamelde van veel meer dan regionaal belang. Het eerste deel geeft de charters en losse bescheiden, alsmede een lijst van proosten, dekens en kanunniken der kerk. Het tweede deel bevat het statutenboek, de kalendaria's, de cijns- en protocolboeken, de gichten transportregisters. De voornaamste teksten zijn in extenso afgedrukt.

11. Mr. M.G.D. Franquinet. *Overzicht der gemeente-archieven en beredeneerde inventaris der oorkonden en bescheiden van de gemeenten Sittard en Venlo. Maastricht, Bogaerts, 1882. (137 blz.)*

In 1870 publiceerde het Provinciaal blad van Limburg een oproep, vanwege Gedeputeerde Staten van het hertogdom, waarbij deze aan de gemeenten verzoeken mededeelingen te doen omtrent nog aanwezige archivalia. In antwoord op deze aanschrijving kwamen een menigte opgaven van gemeenten binnen, in hoofdzaak betreffende pastoreele registers en doop-, huwelijks- en sterfteregisters. Enkele gemeenten beschikten nog over andere stukken. De gemeenten Sittard en Venlo hadden nog zooveel charters, registers, enz., dat een beredeneerde inventaris der oorkonden en bescheiden dier gemeenten op last van

Gedeputeerde Staten uitgegeven kon worden. Mr. G.D. Franquinet, die alreeds in 1850 en 1851 de oude archieven van Maastricht in orde had gebracht en geïntariseerd, - hij was toen archivaris dier gemeente - werd nu als provinciaal archivaris met dit werk belast. Vooral Venlo, waar door een vroeger gemeentesecretaris de archivalia alreeds geordend waren, neemt een belangrijk deel van dit algemeene overzicht in beslag.

12. *Gedenkboek bij het honderdjarig bestaan der Liefdezusters van den H. Carolus Borromeus. Maastricht, Onder de Bogen, 1937. (450 blz.)*

Wanneer men dit lijvige, op goed kunstdrukpapier uitgevoerde Gedenkboek doorbladert, vooral het gedeelte dat gewijd is aan de expansie der Liefdezusters, aan haar kloosters en scholen en ziekenhuizen in Nederland, in Nederlandsch-Indië en in Noorwegen, dan mag men wel instemmen met de woorden van dank omtrent Gods zegen. Het begin is nochtans heel bescheiden geweest. Evenals de Congregatie der Franciscanessen te Heijthuijsen werd deze vereeniging van kloosterlingen door een vroom meisje uit het volk gesticht, door Elisabeth Gruyters, geboren te Leuth (Belgisch-Limburg) in 1789. Welke moeilijkheden heeft deze begenadigde vrouw - een weinig geletterde dienstbode in het dagelijksche leven - wel moeten overwinnen! Met welk belachelijk wantrouwen werd haar stichting door de plaatselijke autoriteiten van Maastricht niet tegengewerkt! De gedeelten, gewijd aan Limburg, raken natuurlijk

herhaaldelijk het geestelijk en sociale leven van ons gewest en kunnen bij bronnenstudie dienen.

13. *Gedenkboek van het eerste tienjarig tijdperk van het Landstormkorps Limburgsche Jagers 1915-1925. Maastricht, Gebrs. van Aelst, 1925. (108 blz.)*

Dit boekje zou van weinig algemeen belang zijn, wanneer niet twee hoofdstukken er in voorkwamen die van directe betekenis zijn voor de geschiedenis van ons gewest. Op de eerste plaats noemen we de beschouwing gewijd aan de Limburgsche Jagers als Bondscontingent (1842-1866) en vervolgens: De Limburgsche Jagers als handhavers van orde en gezag. Beide korpsen hebben alleen maar den naam gemeen. Het eerstgenoemde hield op met het uittreden van het wat operette-achtige hertogdom Limburg uit den Duitschen Bond. Dit contingent telde in zijn meest Limburgsche formatie: 25 officieren, 878 onderofficieren en minderen, 1 regimentskind en 332 officiers-, rijksrij- en rijkstrekpaarden. Het latere corps verwierf zich onvergetelijke verdiensten, door wat men zou kunnen noemen de bezetting van Rotterdam in 1918, toen revolutie dreigde in ons land. We treffen in dit gedenkboek niet alleen een aantal portretten aan, doch ook afbeeldingen van de uniformen van het eerste corps.

14. *W. Gierlichs, De geschiedenis der Bokkenrijders in 't voormalig land van 's Hertogenrade. Roermond, Romen & Zn., 1939. (194 blz.)*

Wijlen Dr. W. Gierlichs gold als de historicus van Rolduc en van het voormalige land van 's Hertogenrade. Hij was een Duitscher, die evenwel een gron-

dige kennis omtrent Nederlandsche gebiedsdeelen verworven had; men kan dit ook in deze publicatie wel merken. Het zwaartepunt der bende heeft ongetwijfeld in onze Zuid-Limburgsche grensstreken gelegen, al dient men de Bokkenrijderij als algemeen tijdsverschijnsel, in verband met het rooverswezen van de 18e eeuw tusschen Schelde en Rijn te beschouwen. Deze historie van dit mysterieuze schurkendom poogt dieper te peilen dan vroegere verhalen, die óf alleen griezelen óf zakelijk relaas ten doel hadden. Gierlichs tracht vooral den geestelijken achtergrond, de bedoelingen van de leiding, te achterhalen. Hij kent den hoofdman, den chirurgijn Kirchhoffs uit Kerkrade nogal hooge idealen toe, nml. bevrijding der Zuidelijke Nederlanden van het drukkende Oostenrijksche bewind. Dit boek is geïllustreerd met interessante reproducties van uiteenloopenden aard en bevat meteen een aantal bijlagen, als liederen gelijk de z.g. rolzangers vroeger wel voordroegen.

15. Hermann Grochtmann, *Die Niederländische Provinz Limburg im Deutschen Bund. Köln, Orthen, 1937. (165 blz.)*

Dit is een ‘Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde einer Hohen Philosophischen Fakultät der Universität Köln, vorgelegt von Hermann Grochtmann aus Sittard (Holland)’. Dat dit proefschrift verscheen in 1937 strekt de Keulsche universiteit dubbel tot eere, omdat het dan sterk toenemende nationalisme toch niet den zin voor historische waarheid vertroebelde. De schrijven bestudeerde niet alleen de bekende Nederlandsche werken aangaande

zijn onderwerp doch ook - en voor het eerst - minder gemakkelijk toegankelijke Duitse bronnen. Dit geeft aan dit boekje een bijzondere waarde; al wordt daardoor niet een nieuw licht geworpen op de kwestie, we vernemen toch herhaaldelijk belangwekkende bijzonderheden. Er schuilen in deze staatkundige comedie zelfs elementen voor een kluchtspel; de auteur weet deze met zin voor humor waar te nemen. Het terrein der staatkundige verwickelingen van de betreffende periode ruim overziende, komen zoowel algemeene als regionale politiek ter sprake. Grochtmann blijft dan een objectief geleerde; met zijn conclusies kan ieder weldenkend lezer, de Limburger in 't bijzonder, instemmen.

16. Jos. Habets, *Geschiedenis van het tegenwoordige bisdom Roermond en van de bisdommen die het in deze gewesten zijn voorafgegaan. Roermond, Romen, 1875-1927. (2357 blz.)*

Een grootsch opgezet, doch jammer genoeg onvoltooid gebleven werk. Het eerste deel verscheen alreeds in 1875, het tweede volgde dan in 1890, het derde kwam in 1892 van de drukpers, de twee stukken van deel IV zagen eerst in 1927 het licht en zijn bovendien ook niet meer van de hand van den geleerden Rijksarchivaris en priester Jos. Habets, doch van zijn ambtgenoot Dr. W. Goossens. Ook deze heeft het werk niet mogen voleinden; de geschiedenis van de laatste decennia van het bisdom bleef onafgewerkt en onuitgegeven. Daarmee ware Jos. Habets' hoofdwerk overigens toch niet klaarge-

komen, want, volgens mededeeling van welingelichte zijde, had hij nog verschillende vervolgdeelen willen publiceeren.

Dit was mogelijk doordat Habets zijn ‘Geschiedenis van het tegenwoordige bisdom Roermond’ niet geconcipeerd heeft als een groot geheel. De stof leende zich er al evenmin toe als die van de politieke historie van het tegenwoordige Limburg. Ook daarvan: van het oude Limburg, Gelre, Gulick, Loon, Kleef, Landen van Overmaas, enz. enz., kan men bezwaarlijk een eenheid scheppen. Habets schreef dus een aantal regionale kerkelijke geschiedenissen, van Tongeren, Maastricht, Luik, Kempenland, Hespengauw, Keulen, aartsdiakonaat Xanten, doch concentreerde de aandacht vooral op het oude bisdom Roermond tot de Fransche overheersching. In verband daarmee wijdde hij nog uit over het domkapittel van Roermond, over onderwijs en studiebeurzen, over abdijen, kloosters, kerken, over bisschoppen en andere hoogwaardigheidsbekleeders. enz.

Dr. W. Goossens behandelde de periode vanaf de Fransche revolutie, het Concordaat, de nieuwe bisdommen Luik en Aken, het vicariaat Limburg, om te eindigen bij het tegenwoordige bisdom Roermond. Al kan het standaardwerk wel nimmer naar bedoeling van den hoofdauteur gecompleteerd worden, toch ware het wellicht mogelijk aan de voortzetting door Dr. Goossens een afsluitend stuk toe te voegen dat de geschiedenis van ons tegenwoordige bisdom beknopt geeft. Anders blijft de titel van het werk

onjuist, want van het tegenwoordige bisdom wordt de geschiedenis *niet* verhaald.

17. L. van Hommerich, *Korte verhandeling over de corporatieve staatsvorm in het Hertogdom Limburg en de landen van Overmaas tijdens de late Middeleeuwen. Leuven, Vlaamsche drukkerij (1937), (48 blz.)*

‘Limburg en Overmaas vormden in de late Middeleeuwen corporatieve Stendenstaten. Nadat de Landen van Overmaas territoriaal en administratief tot een eenheid omgevormd waren, hadden de leden der verschillende bevolkingsgroepen zich individueel en als corporatie politieke rechten weten te verwerven’, aldus Drs. van Hommerich in de eerste zijner conclusies over deze studie.

Voor wie de politieke en economische structuur van het stukje der algemeene ‘lappendeken’, in de Middeleeuwen en tot den Franschen tijd gevormd door onze Limburgsche Maaslanden, bestudeeren wil, komt ons dit boekje wel een goede gids voor. We ervaren eruit, dat de niet zooveel beteekenende staatjes, als het oude hertogdom Limburg, en wat verder de Landen van Overmaas vormde, in politiek-sociaal-economisch opzicht geenszins zoo achterlijk waren en dat hun constitutie zelfs moderne trekken vertoonde, iets wat ze met het prins-bisdom Luik (af en toe zijn tijd verre vooruit) gemeen hadden.

18. Hyacinthus B.D.O., *In honderd jaren; 1940-21 November-1940. Maastricht, 1940. (287 blz.)*

Bij gelegenheid van het eeuwfeest der Broeders van

de Onbevleete Ontvangenis der H. Maagd Maria verscheen dit gedenkboek. Het is niet alleen van belang voor de betreffende Congregatie zelf of voor het bijzonder onderwijs in engeren zin, het bevat mede tal van gegevens omtrent de sociale geschiedenis van Maastricht en aangaande de emancipatie der Katholieken in Nederland. De glorie der congregatie ontwaren we vooral in de laatste halve eeuw, doch de wordingsgeschiedenis ervan, de eerste decennia zijn wel zoo interessant. Het levenswerk van wijlen Mgr. L.H. Rutten heeft ongetwijfeld moeilijke tijden doorgemaakt, tegenstand van buitenaf en ook strubbelingen van inwendigen aard. Met prijzenswaardige onbevangenheid bespreekt Broeder Hyacinthus de gevaren die de ontluikende onderwijs-congregatie, vanwege een eigengereidheid van een kortzichtig algemeen overste, doormaakte. Dit gedenkboek heeft groote documentaire waarde, ook vanwege de vele portretten en andere afbeeldingen die er in voorkomen. Het werd eenvoudig, met goeden smaak en tevens op onbekrompen wijze uitgegeven.

19. Martin Jansen, *Inventaris van het oude archief der gemeente Sittard; I: 1243-1609. Sittard, Jansen, 1878. (208 blz.)*

De schrijver, griffier bij het kantongerecht van Sittard, lid van den gemeenteraad aldaar, heeft min of meer als eerebaantje den post van gemeentelijk archivaris bekleed. Hij wist zeer verdienstelijk werk als zoodanig te verrichten, immers van de vele in dit boek in regestvorm vermelde stukken waren er maar 25 door G.D. Franquinet in zijn 'Overzicht der

gemeentearchieven' aangehaald. Het eerste in deze verzameling voorkomende stuk is een charter van April 1243, waarin Sittard de stedelijke rechten verwerft, het laatstvermelde is een schepenbrief van 1609, opgemaakt voor de stad betrokken bij den erfopvolgingsstrijd na het verscheiden van hertog Jan Willem van Gulik uitgebroken. De schrijver constateert niet zonder leedwezen, dat in den loop der tijden zooveel belangrijke stukken, van waarde als bouwstoffen voor de locale geschiedenis, verloren zijn gegaan of in vreemd bezit geraakten, o.a. van het Staatsarchief van Dusseldorf. Hij kondigt een vervolg aan, betreffende de periode na 1609 tot den Franschen tijd. Dit supplement verscheen in 1880.

20. M. Kemp, *Geschiedenis van Limburg. Maastricht, 'Veldeke', 1934.* (101 blz.)

Gedurende langen tijd was er, behalve het werkje van Dr. F.W. van Wijk (geschreven voor een protestantschen lezerskring) geen beknopte geschiedenis van Limburg verkrijgbaar. Ingezeten en vreemdelingen waren dus aangewezen op verspreide publicaties of op een werkje dat de geschiedenis onzer Maaslanden niet overschouwde uit een Limburgsch katholiek oogpunt. Een en ander bracht den schrijver ertoe dit boekje samen te stellen. Hierin werd iets meer aandacht besteed aan de praehistorie en ook aan de geschiedenis van streken, als het Land van Loon, wier lotgevallen steeds, tot de definitieve afscheiding van 1839, innig verbonden zijn geweest met die der tegenwoordige provincie Nederlandsch Limburg. Meer werk wordt ook gemaakt van de

cultuurhistorie, terwijl - volledigheidshalve - wat dieper dan gebruikelijk doorgedrongen wordt in het heden, nml. in zooverre dit betreft de ontwikkeling van het mijnwezen in Zuid-Limburg, de Maaskanalise en het graven van nieuwe waterwegen.

21. M. Kemp, *Noodzakelijk Pro Memorie; de Limburgsche Maaslanden in de geschiedenis der Nederlanden. Maastricht, 'Veldeke', 1941 (87 blz.)*

Het feit valt niet te loochenen, dat onze Limburgsche Maaslanden door schrijvers omtrent de politieke en culturele geschiedenis der Nederlanden, al te vaak met ergerlijke onachtzaamheid en dito onkunde worden behandeld of juist: heelemaal niet of onvoldoende behandeld. Te zeer zien vele historici alles door een Hollandschen bril; ook blijft het onloochenbaar dat de geschiedenis der Nederlanden haar aanvang neemt in het tegenwoordige Limburg, we herinneren aan den strijd der Eburonen tegen Caesar. In Limburg treffen we bovendien de eerste groote voorhistorische nederzettingen aan. In onze Maaslanden ontluikt de oudst bekende beeldende kunst, met Henric van Veldeke begint er de Nederlandsche literatuur. In onze gewesten vallen gebeurtenissen voor van verstrekkende beteekenis, die men al te zeer ignoreeren bleef. Zelfs de moderne grootindustrie komt er het eerst tot ontwikkeling. Schrijver van dit werkje stelde een noodzakelijk 'pro memorie' op, in het bijzonder bestemd voor publicisten in Holland... en in Limburg zelf.

22. Marcellin Lagarde, *Histoire du duché de Limbourg. Bruxelles, Janvier, 1848. (212 blz.)*

In de helft der vorige eeuw verscheen te Brussel een serie populaire werkjes betreffende geschiedenis, kunst, wetenschap, enz. van België. Daartusschen bevonden zich de historiën der voormalige graafschappen en hertogdommen van dit land, als die van Henegouwen, Brabant, Luxemburg, Limburg, Vlaanderen. Marcellin Lagarde publiceerde daarin 'Histoire du duché de Limbourg'. Het spreekt wel vanzelf dat dit werkje in het kielzog van Ernst moest geraken. Blijvende binnen veel kleiner omvang kon Lagarde natuurlijk gemakkelijker eenheid bewaren. Wat dit boekje voor ons bijzonder aantrekkelijk maakt is de uitvoerige beschrijving van het graafschap Valkenburg en zijn Sires, naast die van het verwante oude Limburg en zijn hertogen. Ook de plaatjes zijn van belang. De titelprent laat ons aanschouwen het op de rots gevestigde kasteel Limbourg; twee afbeeldingen zijn gewijd aan Valkenburg, nml. die omtrent Reinaud die zijn handschoen spijkert op een der Trichtsche poorten (komt ook elders voor) en eene omtrent een Walram, die zich meester maakt van den graaf van Vendôme.

23. Limburg 1839-1939; van ploeg tot afbouwhammer. Maastricht, 'Veldeke', 1941. (246 blz.)

Deze uitgave verscheen, wegens het uitbreken van den oorlog, wat over tijd. De samensteller ging evenwel niet verder dan de eeuw samenhoorigheid tusschen de provincie Limburg in haar geheel (Maastricht is nooit Belgisch geweest) en het koninkrijk Nederland. In korte hoofdstukken, soms tusschen al te veel annonces, overschouwen M. Kemp en zijn

medewerkers de politieke geschiedenis van Limburg gedurende dit tijdvak, de regenten van land en gewest in zooverre van belang, de lotgevallen der monumenten, verkeer en wetenschap, godsdienstig leven, onderwijs en opvoeding, sociaal leven en werken, de opkomst der nijverheid, bijzonder van de mijnindustrie, landbouw en veeteelt alsook vreemdelingenverkeer en sport. Bijzonder werk werd gemaakt van het kunstleven in de provincie. De uitgave is rijk geïllustreerd met portretten en andere afbeeldingen, deze laatste in zooverre als ze, de bijzondere tijdsomstandigheden van toen in aanmerking nemende, toegelaten waren. De statistieken zijn om dezelfde redenen ook zeer beperkt geworden; die van de mijnen breken zelfs reeds af bij den vorigen oorlog.

24. Edw. Servais Mancel, *La ville de Maestricht et ses droits à diverses époques. Bruxelles, Berthot, 1838. (91 blz.)*

Toen in 1838 zekere Duitsche aanspraken op Luxemburg en Maastricht de aandacht begonnen te trekken, gaf dit redenen tot verontrusting. Dit bracht Edw. Servais Mancel, avocat à la Cour d'appel de Bruxelles ertoe, uit te geven dit werk 'La ville de Maestricht et ses droits à diverses époques en présence de la Diète germanique et des vingt quatre artides en 1838. Suivi de précis des faits relatifs à la destitution des autorités municipales de la dite ville en 1821'. De jurist Mancel behandelt hierin het karakter van tweeheerigheid zijner geboortestad, doch komt al spoedig tot de kwestie der afzetting van burgemeester Hennequin en van de tien leden van den gemeenteraad,

vanwege de ook al gecompliceerde kwestie der schutterij. Dit was, zeker tot 1839, een ‘cause célèbre’ die sterk tegen den koning van Holland werd uitgespeeld en die men wel als het begin der Belgische revolutie beschouwt. Ook het bezit der toen nog sterke vesting Maastricht, een Hollandsche enclave, in de dan geheel Belgische provincie Limburg, wordt in het geding gebracht.

25. Markus de Bruin, *De dochter van Neer Daemen. Schiebroek, ‘Vox Romana’, 1938. (268 blz.)*

Maria Catharina Daemen, van afkomst een eenvoudig boerenmeisje uit de omgeving van Echt, is de stichteres der congregatie van de Franciscanessen van Heijthuijsen. We hebben hier te doen met den ‘roman van een kloosterstichting’. Dit levensverhaal berust op zuiver historische gegevens, verzekert ons Markus de Bruin of wie het wezen mag, welke opnieuw aan een nauwkeurig onderzoek zijn onderworpen. Zodoende wijkt het in menig opzicht af van hetgeen reeds vroeger over Catharina Daemen en haar werk geschreven werd. De dochter van Neer Daemen is ons, door deze romantische levensbeschrijving, menschelijk meer nabij gekomen. Met welke zwarigheden heeft deze vrome vrouw (1787-1838) niet te kampen gehad. Miskenning en vernedering bleven haar niet gespaard. Men bedenke, deze stichteres werd uit haar ambt als overste ontzet! Toch moet het een troost voor haar geweest zijn haar stichting, zij het onder bestuur van anderen, te zien bloeien, door filiaalhuizen, niet alleen in Nederland, ook in

aangrenzende Duitse gebieden. Voor het godsdienstig leven in Limburg in de eerste helft der 19e eeuw meteen een belangwekkend boek.

26. H. Mosman's, *Het Redemptoristenklooster Wittem, 1836-1936; een bijdrage tot onze vaderlandsche kerkgeschiedenis. Roermond, Romén & Zn., 1936. (341 blz.)*

Dit boek is inderdaad op de eerste plaats een waardevolle bijdrage tot de Nederlandsche kerkgeschiedenis en meteen tot die van de aangrenzende Belgische en Duitse gewesten, doch het neemt ook onder onze Limburgensia een hoog te waardeeren plaats in. Met strikt wetenschappelijke objectiviteit verhaalt ons pater Mosmans de lotgevallen van het klooster der Redemptoristen te Wittem, moederhuis der Nederlandsche provincie van deze orde. We vernemen veel wetenswaardigs omtrent het geestelijk leven in de vorige eeuw en omtrent de vermaarde missies en novenen, waaraan de herinnering - na honderd jaren! - nog onder ons volk voortleeft. Ook de voorgeschiedenis van de vestiging der Redemptoristen in ons gewest, de toestanden op godsdienstig gebied in het land van Gulpen, worden ons geschetst. Kerk en grafkelder alsmede het klooster vinden we uitvoerig en zaakkundig beschreven. Datums en feiten groepeerde de auteur rondom de figuren der elkander opvolgende algemeene oversten. Enkele platen illustreeren het belangwekkende boek.

27. *Notice nécrologique sur M.J.F. Hennequin. Liège, Defoer, 1846. (59 blz.)*

Jean François Hennequin, wiens naam, vooral als

burgemeester van Maastricht, een naam verdient in de geschiedenis, was eigenlijk een Franschman. Hij zag het levenslicht te Wassigny in 1772 en trad reeds op twintigjarigen leeftijd in dienst der jonge Fransche republiek. In 1796, 23 jaar oud, wordt hij benoemd tot commissaris van het Directoire exécutif voor het kanton Rolduc, welke functie hij al spoedig, onder protest, neerlegt, aangezien hij aan de afpersing der bevolking niet wil medewerken. Wanneer hij in 1819 burgemeester van Maastricht wordt, toont hij zich al spoedig een voorvechter der volksrechten; dit brengt hem, inzake de schutterij, in conflict met den Haag; hij wordt gevangen genomen te Luik, doch door het gerecht aldaar vrijgesproken. Deze vrijspraak gaf aanleiding tot een ware ovatie; men ziet in het een en ander wel het eerste stormsein voor den Belgischen opstand. Erg dankbaar is België hem niet geweest, want koning Leopold onthief hem, na 3½ jaar bestuur, van zijn ambt als gouverneur der provincie Limburg. Hij overleed in 1846, 74 jaar oud.

28. F. van Oldenburg Ermke, *Leven en sterven van Sint Servatius. Maastricht, A.A.M. Stols, 1937. (38 blz.)*

Omtrent den ‘grooten heer van Tricht’ bestaat heel een literatuur, terwijl met geschiedkundige zekerheid niet veel omtrent dezen vroegen apostel der Nederlanden verhaald kan worden. De legende vertelt ons zooveel te meer; een dichterlijk gestemd schrijverstalent vindt daarin een schat van gegevens. Tusschen de naïveteit van een Henric van Veldeke en deze moderne visie op het aardsche bestaan van den

eersten bisschop van Maastricht, misschien van Tongeren meteen, bemerken we een heel verschil. Van Oldenburg Ermke hoedt er zich voor Sint Servaas nog meer wonderen toe te dichten, dan fantasten in vroeger eeuwen, met mogelijk zonderlinge bijbedoelingen, al deden. Het bijzondere van dit boekje schuilt in het feit dat een modern literator zich andermaal op het leven van dezen baanbreker voor het Christendom inspireerde en dat hij het deed op een manier die men straks meer dan nu, typisch zal vinden voor onze cultuurperiode. We lezen immers van een ‘kleinen, schelen pelgrim, die voorthompelde op pijnlijke doorgelopen voeten en die zong, als was hij dronken...’ Het iets caricaturale dus, dat de beeldende kunst van onzen tijd ook eigen is.

29. Fr. Olyff, *Histoire de Maestricht et du Limbourg cédé. Bruxelles, van Oest, 1919. (97 blz.)*

De periode van het ‘annexionisme’ heeft geduurd van omstreeks 1917 tot het aanvatten der werkzaamheden aan het Albertkanaal, laten we dus zeggen tot 1930. Er is in dien tijd veel geschreven, zoowel van Nederlandsche als van Belgische zijde, dat men bezwaarlijk objectief en zuiver wetenschappelijk kan noemen. Tot dit genre van literatuur behoort dit boekje ook wel. We twijfelen niet aan de goede bedoelingen van den schrijver, die - als we ons niet vergissen - in de periode 1914-1918 te Maastricht verbleef, doch hij heeft de verouderd geraakte gevoelens eener welgestelde franskiljonsche burgerij van 1830-1839 verward met den volkswil van tachtig jaar later. Hij komt daardoor tot een onjuiste conclu-

sie. Belangwekkend blijft het intusschen eens kennis te maken met den annexionistischen kijk op dit onderwerp. Olyff weet zijn meeningen en gevoelens wel te formuleeren en vertelt op boeiende wijze verschillende episoden uit de ‘onder-historie’ dier dagen, als bv. omtrent de door generaal Daine verboemelde en verbraste kansen van den voor Maastricht beraamden opstand.

30. A. Perreau, *Tongres et ses monuments. Tongres, 1849 (245 blz.)*

De geschiedenis van Tongeren is innig verbonden aan die der Limburgsche Maaslanden, daarom blijft dit boek van waarde, niet alleen voor de historie dier aloude stad, doch evenzeer voor die van Rijks-Limburg, van Maastricht in het bijzonder. Tongeren is de eerste Nederlandsche stad geweest in den Romeinschen tijd; hier werd het eerste Nederlandsche bisdom gesticht; Tongeren moet ook het eerste Nederlandsche cultuurcentrum zijn geweest. De glorie dezer stad is, door het heengaan van St. Servaas en door de kort daarop volgende verwoesting van de plaats, op Maastricht overgegaan, doch de geschiedenis ervan blijft ook onze historie. Zijn tijd in aanmerking nemende blijkt Perreau een modern, critisch man. Met de fabeltjes omtrent de mythische afstamming der protohistorische Tongersche koningen rekt hij natuurlijk grondig af, doch op enkele andere punten toont hij zich nog een man van zijn tijd. Het meest waardevolle voor de algemeene geschiedenis van Limburg zijn de gedeelten omtrent middeleeuwen en de periode tot de Fransche overheersching.

31. G.M. Poell, *Beschrijving van het hertogdom Limburg. (Weert), 1851. (405 blz.)*

De schrijver, onderwijzer aan de Stads-burgerschool te Weert, zegt in zijn ‘Voorberigt’ veel te hebben ontleend aan het ‘Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden’ van A.J. van der Aa. Het moge dus al niet geheel oorspronkelijk wezen, dit neemt niet weg dat dit boek voor de kennis van ons gewest, in de periode omtrent 1851, van veel belang is geworden. Misschien wel het meest op economisch gebied, want we kennen geen ander werk waar in zoo kort bestek zooveel omtrent handel en nijverheid van het Limburg dier dagen gegeven wordt. Natuurlijk wijdt Poell bijzondere aandacht aan zijn geliefd Weert en heeft hij een kijk op het geval Jan van Weert die door latere geschiedschrijvers niet meer wordt gedeeld. De Weertsche kunstschilder J.J.F. Jansen verluchtte met een twaalftal steendrukplaatjes deze uitgave; merkwaardig dat deze teekenaar in 1851 nog altijd de foutieve vormgeving der pijlers van den St. Pietersberg, een paar eeuwen vroeger begonnen, voortzet. Dient men ook al wat critisch den inhoud van deze ‘Beschrijving’ te beschouwen, het blijft toch een boek van documentaire waarde.

32. *La protestation du Limbourg hollandais 1918-1919. Ruremonde, Romen & Fils, 1920. (157 blz.)*

Literatuur uit den tijd van het annexionisme, toen bekend werd dat te Versailles pogingen werden aangewend om de provincie Limburg geheel of gedeeltelijk uit het Nederlandsche staatsverband los te maken. Dit boek werd uitgegeven door de volgende

organisaties: Limb. Land- en Tuinbouwbond, Limb. R.K. Werkliedenbond, Limb. R.K. Middenstandsbond, Limb. R.K. Werkgeversvereniging, Limb. R.K. Onderwijzersbond en Limb. R.K. Journalistenclub. Het geeft een historische inleiding op de kwestie, redevoeringen uitgesproken in de beide Kamers en de Prov. Staten, protesten en manifestaties van de bevolking van Nederlandsch Limburg, telegrammen van gemeenteraden en organisaties van Limburgers, het volkspetitionement, artikelen der Limburgsche pers. manifestaties voor de nationale eenheid en het bezoek van H.M. de Koningin aan de bedreigde provincie. Ofschoon de strekking van het een en ander door de bijdragen juist wordt weergegeven, laten de stukken, op een afstand van een kwarteeuw, soms een wat opgeschroefden, ambtelijk georganiseerden indruk na.

33. H. Pijls, *De Bokkenrijdersbende met de Doode hand. Sittard, drukkerij Missiehuis, 1924. (126 blz.)*

Een wetenschappelijk werkje, dat slechts een deel behandelt van het bendewezen dat in de achttiende eeuw het tegenwoordige Zuid-Limburg teisterde. H. Pijls beschrijft in het bijzonder de bende, die, circa het jaar 1740, het land van Valkenburg en speciaal het Oostenrijksche gedeelte tot terrein harer nachtelijke operaties gekozen had en wier wandaden nog voortleven in de volksverhalen als over: Jonker het Gravelke, den Keukelaer van Hommert met zijn keukeltasch, over Geerlingske met de doode hand, den diefstal in het Straatje te Puth en de Vilders van Hoensbroek, enz. De schrijver dezer studie heeft inzage genomen van het zeer omvangrijke archief der

Schepenbank en Heerlijkheid Schinnen. Hij belicht de misdaden der eerste bende, die hier omstreeks 1738 ontstond, de 'bende met de doode hand', zoo genoemd, omdat de aspirant-leden hun goddeloozen eed van trouw aflegden voor een altaar waarop o.a. een doode hand. Pijls laat aan de opsomming der euvelheden der roovers voorafgaan een korte uiteenzetting van de aanleidende oorzaak van het bendewezen en van de justitie dier dagen. De stuntelige plaatjes had men beter weg kunnen laten uit dit ernstige boekje.

34. J.M. van de Venne, *Limburgsche wapens. Maastricht, Gebrs. van Aelst, 1925. (270 blz.)*

In 1925 verscheen de eerste aflevering van dit werk. De uitgever heeft met eenige moeilijkheden te kampen gehad, eer hij het in linnen stempelband kon binden. Aanvankelijk werden de erin voorkomende wapens van Limburgsche adellijke en burgerlijke families geteekend door den heraldicus Jhr.J. Graafland. Deze overleed echter voordat de eerste aflevering het licht kon zien. Zijn zoon Jhr.A. Graafland, zou, aldus merkte Dr. D. Sassen in 'De Nedermaas' op, het werk overnemen, doch overleed kort nadien. Toen werd de teekenaar L. Pilet bereid gevonden de wapens verder te teekenen; hij wist zich aan den stijl van zijn voorganger aan te passen. De historicus J.M. van de Venne nam het schrijven van den tekst op zich en hield toezicht op de juiste heraldische uitvoering der teekeningen. Het is een flinke verzameling van Limburgsche wapens geworden; volledig kan zulk werk natuurlijk nimmer wezen. In het midden

wordt gelaten hoe en wanneer de betreffende families aan hun wapens kwamen; er zullen ook wel heel jonge tusschen wezen. Aan de publicatie der eigenlijke wapens gaat een korte verklaring omtrent heraldische teekens en kleuren vooraf, die men misschien iets uitvoeriger kon wenschen.

35. B.H.M. Vlekke, *St. Servatius de eerste Nederlandsche bisschop in historie en legende. Maastricht, Boosten & Stols, 1935. (153 blz.)*

Ook dit werk, proefschrift der R.K. Universiteit van Nijmegen, reageert eenigszins op de bedroevende onkunde, zelfs bij inderdaad geleerde en wel gereputeerde historici te constateeren, aangaande St. Servaas en diens eersten zanger Henric van Veldeken. Dr. Vlekke heeft met dit boek de al te zeer van legenden omweven figuur van Serbatios of Servatius nader tot ons gebracht. Zijn werk verscheen kort na het 1550ste sterfjaar van den ‘Grooten Heer van Tricht’; wanneer we het vergelijken met een uitgave uit 1884, bij de herdenking van het 1500ste sterfjaar, welk een verschil in opvatting constateeren we dan! Toen een nog bijna middeleeuwsche lichtgeloovigheid, nu een strikt wetenschappelijke scheiding van historie en legende. De plaats van St. Servaas in de algemeene en regionale kerkgeschiedenis is, ook door deze gedegen studie, wel duidelijker geworden. Het werk behandelt meteen een menigte kwesties, als bv. de vraag of Servatius ook niet meteen de eerste bisschop van Tongeren geweest is. Een indrukwekkende lijst van geraadpleegde bronnen gaat aan den eigenlijken tekst vooraf.

36. F.W. van Wijk, *Schets eener geschiedenis van de provincie Limburg. Maastricht, Boosten & Stols, 1924. (120 blz.)*

Langen tijd beschikte men in Limburg niet meer over een beknopte geschiedenis van de provincie of het gewest. Eigenlijk was ze nog niet geschreven, want ‘Histoire de Limbourg’ van Ernst bedoelde meer het oude hertogdom, evenals een klein soortgelijk werkje van Lagarde; Poell's beschrijving van het nieuwe hertogdom gaf, op historisch gebied, geen geheel, andere auteurs hadden zich bepaald tot onderdeelen der regionale historie. Dr. F.W. van Wijk, protestant en niet geboren Limburger, had voor de Limburgsche Protestantenvereeniging in Limburg lezingen over de geschiedenis van onze provincie gehouden en deze laten overdrukken in het jaarboekje dier vereeniging. Men moet dit bij lezing en beoordeeling van dit werkje in het oog houden. Voor den echten en katholieken Limburger wordt daardoor veel te veel aandacht besteed aan de periode der Hervorming en te weinig aan de middeleeuwen. Dr. van Wijk weet soms onbevangen de ongunstige zijde van het protestantsche Staatsche bewind in Limburg te noemen, doch maakt ook wel eens opmerkingen die minder instemming verdienen.

Plaatsbeschrijving, locale geschiedenis, enz.

37. J.L. Blonden, *De straatnamen van Maastricht. Maastricht, A.A.M. Stols, 1933. (128 blz.)*

Wijlen gemeentearchivaris J.L. Blonden behandelt

hierin alleen de straatnamen die door den gemeenteraad vanaf 1859 gegeven werden. Het betreft hier dus niet de oudere straten der stad, waarvan er enkele, als de Spilstraat verbonden zijn met een sage, of die historische herinneringen oproepen, doch meest nieuwere benamingen, welke beroemde, vermaarde of verdienstelijke personen memoreeren. Later ontleende men ook straatnamen aan bloemen, uitvinders en oude volkeren. Archivaris Blonden gaat op de bloemen en uitvinders niet nader in, doch vertelt wetenswaardigheden omtrent oude volken, als Hunnen en Eburonen en vooral aangaande verdienstelijke Maastrichtenaars uit het verleden. Zodoende bevat het boekje tientallen levensbeschrijvingen, waarvan wel veel ontleend is aan Nieuw Nederlandsch Biographisch Woordenboek, doch dat overigens uit plaatselijke bronnen moest verzameld worden; soms zijn de uitwijdingen, als over rector Wijnen, van meer algemeen belang. 48 portretten illustreeren deze uitgave.

38. De Congregatie van Heijthuijsen 1835-1935, Gedenkboek, samengesteld door eenige Zusters der Congregatie. Heijthuijsen, Generaalat, 1935. (278 blz.)

Op kerkhistorisch gebied ontwaren we in Nederland, in de eerste decennia der vorige eeuw, een merkwaardig verschijnsel. Zien we bij de kloosterorden voor mannen een zekere traditioneele eenheid handhaven, bij de vrouwelijke religieusen is het anders. Er ontstaan, door afscheiding en herhaalde afscheiding b.v. niet minder dan zestien Congregaties van

Franciscanessen. De Congregatie van Heijthuijsen kan men evenwel oorspronkelijk noemen; ze werd in 1835 gesticht door een vrome Limburgsche boerendochter, Catharina Daemen, geb. 19 November 1787, te Laek bij Stevensweert, overleden te Heijthuijsen in het Moederhuis der Congregatie, als Moeder Magdalena, den 6 Augustus 1858. Dit gedenkboek schetst ons het nederige begin der Congregatie in 'De Kreppel' en de moeilijke eerste periode. Dan volgen de jaren van expansie, die natuurlijk grootendeels buiten Limburg geschiedt. Tenslotte vernemen we van de activiteit der Congregatie in Amerikaansche missiegebieden. Het gedenkboek, in-4 en op kunstdrukpapier, is rijk versierd met portretten en foto's van gebouwen.

39. Couronne de lierre et de lauriers autour de la pierre angulaire de l'église de St. Martin à Wyck-Maastricht, M., van Osch-America, 1857 (114 blz.)

Dit boekje is tweetalig, doch, naar den geest des tijds, domineert het Fransch erin. De Nederlandsche titel luidt: Looverkrans gestrengeld om den grondsteen van de St. Martinuskerk te Wijk-Maastricht. Het werkje was uitgegeven ten voordeele der nieuw te bouwen kerk aldaar. Deze, de St. Martinuskerk, beteekent zoiets als het debuut van P. Cuypers; zijn meesterwerk mag men ze niet noemen. Het hier beschreven boekje is van eenig regionaal belang gebleven. Op de eerste plaats omdat de geschiedenis der in 1854 gesloten en later, wegens bouwvalligheid, afgebroken oudere parochiekerk erin wordt verhaald. Vervolgens treffen we erin aan een 'romantisch dichtstuk,'

getiteld 'De Sint-Martynskerk' van Michaël Smiets, in cantatentrant. Nog meer poëten leverden bijdragen, als Aug. Clavareau, André van Hasselt en Brouwers, van het bisschoppelijk college te Roermond, deze en nog enkele anderen tokkelden op Fransche lieren. Er komt ook nog een Duitsch gedicht van J. Duitz, prof. à Rolduc in voor 'Der Tempelbau'.

40. W.G. Creutz Lechleitner S.J., *Simpelveld; een geschiedenis van licht en blijdschap. Roermond, Romen & Zn., 1924. (54 blz.)*

Simpelveld is niet het vermaardste onder de dorpen van Limburg; het ligt wel in een mooie streek, doch heeft verder niet de bekoorlijkheid van het naburige Epen, van Asselt in Midden-Limburg of van verschillende andere plaatsen. Wanneer Simpelveld bekend raakte, al vóór de vermaarde Romeinsche sacrophaag er werd ontgraven, heeft het dit vooral te danken aan de vestiging van het Moederhuis der Zusters van het Arme Kind Jezus. Deze congregatie kwam uit het naburige Aken in den tijd der kerkvervolging van den Kulturkampf hierheen. Stichteres van de congregatie was de vrome moeder Clara Fey. Op onderhoudende wijze vertelt ons pater Creutz Lechleitner van den bouw van het moederhuis der later over werelddeelen verspreide congregatie, hoe 'Domus Lauretana' ontstond in den 'Rooden put'. Innig met dit groote klooster is verbonden de naam van Mgr. Laurent, de uit Luxemburg verdreven bisschop, een merkwaardige figuur in ons geestelijk leven, waaromtrent ook bijzonderheden gegeven worden.

41. *De drie officieele teksten van de Alde Caerte der stad Maastricht des jaars 1283. Maastricht, 1932. (66 blz.)*

Dit werkje is wel een curiosum. Men kan het rekenen tot de groep van vermaard geworden en internationaal gewaardeerde Maastrichtsche kunstdrukken, waaronder de door C. Nypels en A.A.M. Stols Jr. verzorgde drukken wel de beste zijn. Deze druk ontstond onder leiding van J.W. Veltman en werd uitgevoerd door de leerlingen van de Middelbare Kunstnijverheidsschool, met eigen materiaal en persen dezer onderwijsinrichting. Veltman is meesterdrukker en medewerker van C. Nypels geweest. Het boekje mag dus tot de Maastrichtsche bibliophiel-edities gerekend worden. Daarvan zijn er maar weinige die men, ook naar inhoud, tot de typische Limburgensia kan rekenen. Dit is er evenwel een.

De 'Aide Caerte' regelde de rechtsmacht in het tweeheerige Maastricht der middeleeuwen, de bevoegdheden van den hertog van Brabant en van den prins-bisschop van Luik. Deze 'Alde Caerte' komt ook voor in uitgaven der z.g. Recessen van Maastricht. Rector J.L. Blonden, de toenmalige gemeentearchivaris van Maastricht, deed de drie officieele teksten ervan voorafgaan van een kleine studie erover.

42. *L.J.G. Dumoulin, Guide du botaniste dans les environs de Maestricht. M., Hollman, 1868, (176 blz.)*

De omgeving van Maastricht - men denke aan den Sint Pietersberg - is uit botanisch oogpunt steeds

zeer merkwaardig geweest; men trof hier bloemen en planten aan die elders in ons land niet voorkwamen. Dit was zeker ook een der redenen voor den bekenden botanist L.J.G. Dumoulin, die zich noemt o.m.: ‘professeur de chimie et de botanique à l'ancienne école de pharmacie de Maestricht’, om dezen gids ‘ou Indication des phanérogames et des cryptogames vasculaires’ samen te stellen. Het werkje werd gepubliceerd op aandrigen van de plaatselijke ‘société pharmaceutique’ en is het resultaat van een halve eeuw exploreeren der omgeving van Maastricht. Hij vond er soorten die hem elders in Nederland en België onbekend waren. Ook constateerde hij dat verschillende planten, door hem in vroeger jaren aangetroffen, door ontginning van terreinen, b.v. in 1868, wellicht al niet meer voorkomen. Hij noteert zijn vondsten niet alleen in de latijnsche benamingen, doch ook, zooveel mogelijk, met de Fransche en Nederlandsche erbij.

43. Eijgelshoven gedurende acht Eeuwen (1131-1931). Maastricht, Gebrs. van Aelst, 1931. (237 blz.)

We hebben hier te doen met een Gedenkboek uitgegeven door het gemeentebestuur bij de viering van het achthonderdjarig bestaan van Eijgelshoven. Van het 800-jarig bewijsbaar bestaan moet men natuurlijk lezen, want het begin van zeer vele steden en dorpen verliest zich in de nevelen van protohistorie en zelfs van voorgeschiedenis. Het verleden der gemeente werd beschreven door J.M. van de Venne, hoofdcommies van het Rijksarchief in Limburg. Hij behandelt in zijn uitvoerige studie niet alleen de gemeente

doch ook de parochie. De in 1931 fungeerende burgemeester van ons mijndorp J. Martin beschrijft het heden van Eijgelshoven en werpt dan meteen een blik in de toekomst. Dit heden, of liever jongste verleden, is in een dergelijke gemeente, die uit het landelijke naar het industriele evolueerde, natuurlijk wel interessant. Het ging niet steeds even gemakkelijk en op een gegeven moment werd de gemeente, ten spijt van haar bodemrijkdom, zelfs noodlijdend. Dit boek verrijkt ons met een nieuwe bron van regionale geschiedenis.

44. P. van Eijk, *In de Nederlandsche hooglanden. Sommelsdijk, Boekhoven, 1908. (67 blz.)*

Limburg op wel zeer eigenaardige wijze gezien. In den zomer van 1908 maakten een 12-tal studenten van een landbouwcurcus, onder leiding van een landbouwconsulent uit Goeree en Overflakkee, een uitstapje naar ons Zuiden. Voor die jongelui uit de lage landen bij de zee was ons Geuldal vooral wel een andere wereld. Van ons gewest 'met zijne zee van heuvels, met zijne heerlijke berglucht, met zijne prachtige panorama's', werd noode afscheid genomen. De rapporteur der excursie heeft ongetwijfeld open oog gehad voor het landschappelijke schoon van ons 'hoogland', maar hij vergeet nimmer het doel der reis. Reeds bij Venlo noteerde hij het bijzondere der omgeving op landbouwkundig gebied. In Heerlen maakt hij kennis met de in opkomst zijnde mijnindustrie, vertelt over de Bokkenrijders, wandelt door Valkenburg, doch vergeet niet op te merken wat het eigenaardige is van den Zuid-Limburgschen land-

bouw en veeteelt. Hij doolt door onze onderaardsche groeven en ontdekt er de champignon- en cichoreicultuur. De leergierige cursist geeft zijn oogen den kost! Hij zorgde voor behoorlijke illustratie van het boekje, met plaatjes die nu al historische waarde verkrijgen.

45. August Faldera. *Venlo en de Venlonaren voor een halve eeuw. Venlo, N. Venl. Crt., (1927). (60 blz.)*

Schrijver van dit kleine werkje, een 'Venlonees' van het oude slag, was tot omstreeks 1928 buitengewoon stadsreporter van de N.V. Ct. Hij kende het oude Venlo uit zijn eigen jeugd als geen ander en schreef daaromtrent af en toe artikelen van zekere documentaire waarde. We hebben hier voor ons een uitgave die typisch tot de moderne heemkunde behoort: geen diepe historie of folklore, maar veel uit het dagelijksche leven van het jongste verleden. Faldera vertelt onderhoudend van Venlo als vesting - in de groote dagen der sterkte lag er tot 6000 man 'volk' -, van het ijsvermaak op de grachten, van 'Schinkemanus', en van Trui met haar gevolg ofwel de veehouderij in de stad. Natuurlijk vernemen we ook het een en ander omtrent de Maas, - levensader van Limburg - de vaart op de rivier, over de 'Broesert' (een soort waterval), het 'Reufke' (een schippers-caféetje), over het leven onder militairen, slaggers en veehandelaars en over het zonderlinge menschenpaar 'Buet'. Tenslotte schetst hij ons de politieke zeden in het 'stedje van plezeer' en hoe ook dit zich normaliseerde in moderneren zin.

46. B. Faujas Saint Fond, *Natuurlijke historie van den St. Pietersberg bij Maastricht; uit het Fransch door J.D. Pasteur; 2 dln. Amsterdam, Allart, 1802. (344 blz.)*

In de ‘Voorreden van den vertaaler’ lezen we de opmerking, dat men het in zijn tijd aan een buitenlandsch geleerde heeft overgelaten een beschrijving van den St. Pietersberg ‘in belangrijkheid door geene plaats in ons vaderland geëvenaard, ja door weinige op den aardbol overtroffen’ te geven, hoewel toch jaarlijksch van regeeringswege een ‘bezending afgevaardigden’ naar Maastricht kwam. In ieder geval, Faujas Saint Fond, schreef over onzen berg een lijvig boekdeel, waarvan Pasteur een vertaling verzorgde, verrijkt met enkele voetnoten. Het platenmateriaal der Fransche uitgave werd, meest in verkleind formaat, overgenomen. We treffen hierin dan ook weer de absoluut foutieve voorstelling der onderaardsche galerijen, vermoedelijk aan Jan Luycken te wijten, aan. Het grootste gedeelte der tientallen kopergravuren is gewijd aan de in den berg gevonden fossielen, evenals de tekst. De hoofdstukken aan den berg in het algemeen gewijd zijn wel het best leesbaar gebleven..... en zelfs niet zonder humor.

47. *Feestgids bij gelegenheid van de plechtige inauguratie van 't kasteel Hoensbroek aan Christus-Koning. Maastricht, Gebrs. van Aelst, 1929. (309 blz.)*

Het markgraaflijk slot van Hoensbroek is onbetwistbaar steeds een der mooiste en grootste kasteelen van Zuid-Limburg geweest. Sedert tientallen van jaren

verlaten, door baldadige handen geplunderd en geschonden, door mijnverzakkingen bedreigd, was het evenwel in een desolaten toestand geraakt. Gelukkig werd nog tijdig de vereeniging ‘Ave Rex Christi’ opgericht, die zich het lot van dezen statigen waterburcht aantrok. Op Zondag 25 Augustus 1929, een heugelijke datum voor Hoensbroek, kon, met vele feestelijkheden, het kasteel weer worden ingewijd en in gebruik genomen. Bij die gelegenheid verscheen een feestgids, die een heel boekwerk is geworden. Verschillende bekende persoonlijkheden schreven hierin. Van belang voor onze gewestelijke historie zijn de bijdragen: Hoensbroek, door pater Albers S.J.; Gedenkwaardige data uit de geschiedenis van Hoensbroek, door E. Franquinet; Inhaling van den markies in 1762, van P. Peters; Frans Hendrik, markies van Hoensbroek, en De bourcht ende dorp in ghen Broek, door pater Eijckeler.

48. Hermann Fischer, *Leven van pater Arnold Jansen. Uden, Missiehuis H. Willibrordus, 1925. (182 blz.)*

Pater Arnold Janssen is de Stichter der Missie-congregatie van het Goddelijk Woord van Steyl en van de Missiezusters ‘Dienaressen van den Heiligen Geest’. Deze vrome man, in 1909 in geur van heiligheid overleden, werd in 1837, in Goch in het naburige Rijnland geboren. De kerkvervolging, ‘Kulturkampf’ betiteld, is oorzaak geweest, dat zijn stichting, die zich als missie-congregatie over nagenoeg heel de wereld verbreidde, op Limburgschen bodem ontstond. In 1875 werd de Missie-congregatie opgericht, doch

wat daaraan voorafgaat behoort wel niet het minst tot de lokale geschiedenis van Tegelen. Van belang is ook het jaar 1889, wanneer de Missie-congregatie der ‘Dienaressen van den H. Geest’ wordt opgericht. Bloeide het kloosterleven in onze Maaslanden gedurende de Middeleeuwen hoog, hetzelfde zien we geschieden in de negentiende eeuw, dan ontstaan in Limburg verschillende Moederhuizen, wier activiteit dra heel onzen wereldbol omspant. Twee daarvan zijn stichtingen van pater Arnold en maakten den naam van Steyl bekend over heel de aarde.

49. E. Franquinet, *Vogels vliegen over Limburg. Maastricht, Goffin, 1930. (55 blz.)*

Heemkunde in den wel allermooisten vorm. De schrijver overschouwt zijn land en de bijzondere schoonheid ervan uit een vliegmachine, die met een vaart van een paar honderd kilometers per uur, tusschen ‘wei en wolken, over Limburgs dierbaar oord’ davert. Franquinet, gebreveteerd sportvlieger, toont zich hierin een enthousiast aviateur - de menschheid van 1930 had nog niet de ervaringen inzake luchtvaart die de generatie 1939-1945 opdeed! - en haalt een ietsje Limburgs achterstand op dit gebied in. In dit boekje propageert hij andermaal zijn gedachten omtrent een vliegveld in Limburg (het kwam er op andere wijze dan toen kon vermoed worden!), doch zijn aandacht gaat bovenal naar de schoonheid van ons gewest. ‘Het is een schouwspel, zóó heerlijk schoon, dat wij 't elkaar slechts kunnen aanwijzen, zonder spreken.’ Franquinet beperkt zich niet tot rondcirkelen ‘over 't malsche korenveld’ en

‘t bronsgroen eikenhout’, hij davert en dreunt ook boven steden en fabrieken, mijnen en waterwegen. Een aantal luchtfoto's verhoogt de aantrekkelijkheid van het werkje.

50. *Gedenkboek der gemeentelijke H.B.S. te Maastricht; 1864-1929. Maastricht, Boosten & Stols, 1939. (119 blz.)*

Enemaal heeft deze hogere burgerschool in het onderwijs van ons Zuiden heel wat betekend, nam ze een plaats in naast Rolduc. In onzen tijd zijn er meer scholen van dezen aard ontstaan en kan ze niet meer een zoo centrale positie innemen. Niettemin was er voor de Redactie-commissie alle reden om uit te geven ‘een boek dat bovendien vanwege de belangrijke bijdragen voor een ieder lezenswaard zou worden, en dat tenslotte een schat van gegevens moest bevatten zoodat de bezitters er een volledig beeld van de school, haar verleden en heden in zouden vinden’. In dezen opzet zijn ze wel geslaagd. Dr. Ch. Thewissen vertelt ons iets omtrent de plek waarop de H.B.S. staat; F. Smeets schetst ons het tot stand komen dezer onderwijsinrichting in kringen van leeraren door heel het land bekend; oud-directeur H.F.J. Houben overschouwt den afgelegden weg. C.T. wijdt een afzonderlijk artikel aan de groote glorie der school, aan Prof. Debije, oud-leerling, die een Nobel-prijs verwierf. Tal van foto's en eenige teekeningen verlevendigen het op fraai kunstdrukpapier uitgegeven boek.

51. *Gedenkboek der Nederlandsche Hervormde gemeente van Maastricht 1632-1932. Maastricht, Boosten & Stols, 1932. (383 + LXVII blz.)*

Een fraai uitgegeven gedenkboek aangaande iets dat herinneringen van allerlei aard opwekt in het oude, katholieke Maastricht. De capitulatie van 1632, van Frederik Hendrik, kan geen vreugde hebben gewekt in de harten onzer voorvaderen. Wat erop volgde, men denke aan 1638, al evenmin. Natuurlijk staan de in ons midden levende protestanten geheel anders hier tegenover; we kunnen begrijpen dat zij 1932 als een jubeljaar beschouwden. In dit gedenkboek, samengesteld met medewerking en onder leiding van Ds. W. Bax, geven verschillende auteurs uiting aan hun gevoelens. Ze doen dit, het zij met alle waardeering erkend, op een wijze die de gevoelens der in overgroote meerderheid andersdenkende bevolking eerbiedigt. In dit fraai uitgegeven, lijvige gedenkboek treffen we bijdragen aan van verschillende predikanten en protestantsche geleerden, niet alleen omtrent de Nederlandsche Hervormde Gemeente, doch eveneens betreffende de Waalsche, de Luttersche en de Doopsgezinde gemeenten. Ook het opstel omtrent het protestantisme in Maastricht vóór 1632 verdient bijzondere belangstelling.

52. *Gedenkboek ter gelegenheid van het zeventhonderdjarig bestaan van Roermond als stad. Roermond, Romén & Zn., 1932. (431 blz.)*

Een lijvig boek, in linnen stempelband naar ontwerp van Joep Nicolas, met inscriptie 'Civitatis Ruraemundensis', een ook naar het uiterlijk waardige herinne-

ring aan het zevende eeuwfeest der voormalige hoofdstad van de streek die eens was het opperkwartier van Gelder. De inhoud van dit mooie werk blijft bij het welverzorgde uiterlijk niet achter. De samenstellers wisten de medewerking te verkrijgen van de beste Roermondsche publicisten en van eenige andere welgereputeerde schrijvers. Natuurlijk zijn vooral historici aan het woord. E. Janssen C.s.s.R. behandelt het oudste verleden, dat van het kerspel Ruregemunde. De profane geschiedenis wordt in verschillende perioden beschreven door M. de Nerée tot Babberich, A.F. van Beurden, Dr. W.J.M. Buch en C. Pijls; J. Huysmans verhaalt omtrent zeden en gebruiken in de bisschopsstad, Ir. Jos. Cuypers overschouwt het kunstleven en J. Kats bestudeert het Roermondsche dialect. Verder treffen we bijdragen aan van Dr. W. Goossens, Dr. van Gils, e.a. Natuurlijk werd het illustratieve en typografische gedeelte van het werk met evenveel zorg behandeld als de litteraire inhoud.

53. *Gedenkboek van de Vereeniging Het Geuldal te Valkenburg, 1885-1925. Valkenburg, Crolla, 1925. (176 blz.)*

Dit gedenkboek werd samengesteld door Th. Dorren, destijds voorzitter der vereeniging. De redactie ervan door dezen ervaren en belezen historicus van de voormalige residentie onzer 'Sires' garandeert vanzelf een ruimen blik op het geval en een goede keuze van te vermelden bijzonderheden. De wordingsgeschiedenis van 'Het Geuldal' vinden we natuurlijk uitvoerig en met stillen humor beschreven; de namen van bestuurders en promotoren van het vreemdelin-

genverkeer in Limburg worden zorgvuldig genoteerd. Omtrent kasmiddelen, plannen, ondernemingen, enz. vernemen we het noodzakelijke en meer. Vare algemeen belang zijn evenwel beschouwingen over vreemdelingenverkeer in vroeger tijd en aangaande het verleden daarvan in onze streken. Interessant is vooral het ontluiken van het toerisme in Valkenburg en naaste omgeving. Natuurlijk werd dit gedenkboek verlucht met eenige foto's en voorts met een aantal vignettes in lijncliché die niet al te kwaad zijn uitgevallen. Een jubellied van Huibert Ubaghs besluit dit feestschrift.

54. P.A. Hens, *Avifauna der provincie Limburg, benevens eene vergelijking met die der aangrenzende gebieden. Maastricht, Goffin, 1926. (248 blz.)*

Een standaardwerk mag men dit wel noemen. Schrijver, burgemeester van Valkenburg, een bekend ornitholoog, secretaris der Club van Nederlandsche Vogelkundigen, schreef in de jaargangen van het Natuur Historisch Maandblad (voor Limburg), jaargangen 1924 en 1925, een reeks van artikelen, welke hij nadien, verbeterd en aangevuld, in boekvorm uitgaf. Het werd een echt naslagwerk. Hens geeft hierin een overzicht van de verschillende Limburgsche streken welke hij bestudeerde en van de aangrenzende gebieden in Rijnland, Belgisch Limburg en Luikerland. Hij beschrijft vogeltrek, vogelleven en de verschillende geobserveerde soorten. Het boek werd rijk geïllustreerd; scherpe teekeningen van vele vogels treffen we erin aan en een menigte foto's van landschapstypen, benevens enkele kaarten.
Schrijver

had zich voorgenomen vervolgen te publiceeren; het is bij één aanvulling in 1930 gebleven.

55. E. Jaspar, *Kint geen eur eige stad? Mastreech, Goffin, 1936. (311 blz.)*

Een omvangrijk historisch werk in het dialect van Maastricht geschreven. Dit maakt het voor den gewonen lezer, die niet met de streektaal der omgeving vertrouwd is, moeilijk toegankelijk. De ondertitel van het boek leert ons overigens: ‘de historie van Maastricht aan de Maastrichtenaars verteld’. Ook dient men in het oog te houden, dat de inhoud ervan vooraf als aangenaam leesbare artikelenreeks in een populair, katholiek-propagandistisch blad is verschenen. Dit bepaalt eenigermate vorm en inhoud.

We hebben eigenlijk te doen met schetsen uit de geschiedenis van Limburgs hoofdstad. Het eerste gedeelte verhaalt ons o.a. omtrent de tweeheerigheid van het oude Tricht, de belegeringen die het doorstond, de ingewikkelde gebiedsindeeling ervan, de lotgevallen van stad en inwoners in de verschillende tijdvakken. Het tweede gedeelte behandelt de historie der aldaar gevestigde kloosters, kerken, kapellen en refugiehuizen. Het korte derde gedeelte is gewijd aan de geschiedenis tot 1839. Het boek is verlucht met reproducties, waarvoor niet steeds de duidelijkste en gaafste voorbeelden zijn gekozen.

56. *De Katakomben Rome Valkenburg. Bussum, Brand, 1916. (175 blz.)*

In 1910 werd te Valkenburg geopend het eerste gangencomplex van de Romeinsche Katakomben aldaar. We hebben dus te doen met een nabootsing,

een imitatie evenwel die haar oorspronkelijke kanten heeft. Zoo werd b.v. over het algemeen de heldere. lichte kleur van den mergel gehandhaafd en slechts zelden de bruinroode kleur van het Romeinsche gesteente weergegeven. Ook zijn hier, in klein bestek, de voornaamste punten van de zeer uitgestrekte katakomben herschapen. Deze Valkenburgsche imitatie is met de uiterste zorg geschied; de eerste wetenschappelijke Katakombenkenners dier dagen hebben aan de totstandkoming meegewerkt. Dit rapport, in-4 en op kunstdrukpapier, staat, als gedenkschrift samengesteld door de archaeologische commissie van advies der stichting, op hoog peil. Het bevat niet alleen bijdragen van bekende geleerden, betrekking hebbende op Valkenburg, doch ook aangaande oudchristelijke archaeologie in het algemeen. Lijsten van constructies, schilderingen, oudheden en inscripties in deze katakomben en van de archaeologische bibliotheek der stichting besluiten de reeks van studies.

57. Aug. C. Kengen, *Uit Geul's verleden; wetenswaardigheden van de parochie en gemeente Geul. Sittard, Het Zuiden, (1926). (452 blz.)*

Een boek van meer dan vierhonderd bladzijden, geïllustreerd met een dertigtal platen. Wie zou het achter het eenvoudige Maasdorpje Geul of Geulle gezocht hebben, stof te leveren voor zoo, uitvoerige literatuur? Om deze te schrijven moet men in zulke plaats geboren en getogen zijn of lang erin hebben geleefd, dan begint ieder huis, iedere bron (die zijn er in Geul wel), beek of weg zijn geschiedenis te vertellen. Er is omtrent dit dorp, bekend om zijn

landschappelijk schoon, wel wat te verhalen, want het heeft een diep verleden, verbonden met het eerste christendom onzer streken. Niets heeft pastoor Kengen onopgemerkt gelaten. Hij geeft bijzonderheden omtrent naam, ligging, bewoners, oude en nieuwe geschiedenis van heerlijkheid, kasteel, kerk en dorp. Hij gaat na wie er schout en schepen, pastoor en schoolmeester was. Tusschen die dorpsautoriteiten treft men soms merkwaardige figuren aan, als te Geul de iets legendarische pastoor Haseck die 125 jaar oud werd. Enorm veel moet de schrijver nagespeurd hebben om van zijn geliefde dorp een zoo flink 'Heemboek' te kunnen samenstellen.

58. A. Kessen, *De historische schoonheid van Maastricht. Amst., Albert de Lange, 1943. (131 blz.)*

Dit deeltje der Heemschut-serie wil den bezoeker van Limburg's hoofdstad de oogen openen voor de schoonheid van het oude Tricht. Dr. Kessen begint met een korte schets der geschiedenis van de stad, waarin, dank zij opgravingen van den laatsten tijd, de praehistorie ook gememoreerd wordt. Dan vertelt hij ons het een en ander aangaande het stadsbeeld in den loop der tijden, van de Middeleeuwen toen het silhouet ervan nog zooveel rijker aan torens moet zijn geweest, van den tijd der houten met riet gedekte huizen, die geleidelijk plaats moesten maken voor vakbouw en geheel gemetselde en met brandvrij materiaal gedekte woningen. Een afzonderlijk hoofdstuk is gewijd aan onze oude en nieuwe kerken, een ander aan wereldlijke en militaire bouwwerken. Ook de burgerwoonhuizen uit het verleden worden be-

schreven, terecht, want uit de 17e en 18e eeuw bezit Maastricht vele mooie exemplen. Het handige overzichtelijke werkje is verlucht met een aantal afbeeldingen, van oude kaarten en prenten, van monumenten in vroeger en later tijd, van huizen uit allerlei stijlperiodes.

59. Hub. Leufkens, *Mijndorp Terwinselen. Heerlen, Limb. Dagblad, 1938. (32 blz.)*

‘Een kunstenaar van het lichtbeeld’ heeft men Hub. Leufkens genoemd. Terecht, weinig fotografen van landelijk of stedelijk schoon gaven blijk van een zoo artistieke visie op hun onderwerp. Dit werkje van Leufkens is niet zoo heel omvangrijk, doch het komt ons een lovenswaardige idee voor om juist dit mijndorp, zonder verleden, zonder traditie, doch niet zonder schoonheid of cultuur op de gevoelige plaat vast te leggen. Natuurlijk vormen de dertig kiekjes van Leufkens de voornaamste bestanddeelen van dit boekje. Een dubbele tekst, van kapelaan Pfenning, begeleidt de prentjes. In sobere woorden geven deze korte zinnen aard en sfeer van Terwinselen aan. Voor onze Heemkenners zijn zulke uitgaven een belangrijke aanwinst, mits ware kunstenaars de camera hanteeren. Het werkje zal voor menigeen die in dorp of streek verbleef, en later eruit vertrekken moest, een onvergankelijke herinnering beteekenen.

60. *Limburg; toerisme, kunst, handel, nijverheid. mijnindustrie, woon- en winkelcentrum. Heerlen, Limb. Dagblad, 1935. (192 blz.)*

Een reclame-uitgave, in-4, met vele foto's van steden en dorpen, met te vele foto's van burgemeesters en

met nog meer advertenties. Niettemin een documentair werk, dat een zeker beeld geeft van onze provincie in het jaar 1935. De tekst is wat heterogeen. Hoe ontstond de inhoud van dergelijke uitgaven? Van verschillende gemeenten zorgde de burgemeester ervoor, die zelf een natuurlijk zeer welwillend artikel schreef of door een ambtenaar schrijven liet. Er waren echter ook gemeenten, als Valkenburg, die een bekend publicist, in dit geval Dr. P.H. Ritter Jr., een relaas lieten samenstellen. Natuurlijk kwamen niet alle benodigde artikelen vanzelf binnen en moest de uitgever de leemten aanvullen, waarvoor dan de medewerking van een journalist gevraagd werd. Soms konden de advertenties van invloed worden op ruimte en tekst. Steeds zijn natuurlijk de voornaamste gemeenten in woord en beeld vertegenwoordigd, doch van de kleine ontbreken soms heel interessante, terwijl onbelangrijke wel erin voorkomen. Van dit type is ook deze uitgave, die vooral bedoelt vreemdelingenverkeer te bevorderen. Ze geeft een vluchtig idee hoe de provincie eruit ziet en biedt soms bijzonderheden die men nergens anders aantreft.

**61. M. Molenaar, *Peter Josef Savelberg, een priester van Heerlen.*
*Hilversum, Brand, 1940. (133 blz.)***

Limburg, hopen op de zaligverklaring van dezen ordestichter of hoe men hem noemen wil, zal wel met bijzondere belangstelling van dit boek kennis genomen hebben. Met groote objectiviteit en in keurig proza schetst pater Molenaar ons den levensloop en het karakter van dezen eerbiedwaardigen zoon van

Heerlen, die voor onderwijs en ziekenverpleging zooveel tot stand bracht. Schrijver schuwt geen critiek, als op de traditioneele somberheid in de toespraken van den jongeren Savelberg. Hij vertelt ons meteen het een en ander omtrent figuren uit diens omgeving, als van den voor enkele jaren op hoogen leeftijd overleden natuurgeneeskundige Br. Aloysius van de Kneipp-inrichting, iemand waaraan velen van ons nog een levendige persoonlijke herinnering bewaren. Deze levensbeschrijving heeft grootendeels als achtergrond Heerlen, als ‘deftig dorp’, vóór de mijnindustrie het van karakter deed veranderen.

62. G. Panhuysen, *Studiën over Maastricht in de dertiende eeuw. Maastricht, Boosten & Stols, 1933. (162 blz.)*

Het is geen gemakkelijk onderwerp geweest waarop Rijksarchivaris Dr. G. Panhuysen promoveerde. De dertiende eeuw kenmerkte zich voor Maastricht door meningsverschillen en regelingen aangaande de z.g. tweeheerigheid. We behoeven slechts te herinneren aan de ‘Alde Caerte’ van 1284, die de wederzijdsche rechten, die van den hertog van Brabant en die van den prins-bisschop van Luik bepalen moest. Op veel van wat daarop betrekking heeft gaat Panhuysen in deze studiën nader in. Zijn geschriften overtuigen ons ervan dat het oude Tricht met een gecompliceerden vorm van regeering was opgescheept, die heel wat onzekerheden overliet. Een bijzonder belangwekkend hoofdstuk werd gewijd aan: Handel en industrie van Maastricht tot in de dertiende eeuw. Het geeft een goede idee van de beteekenis op economisch

gebied die het oude Tricht heeft gehad, hoe ver zijn handel zich uitstreckte. Ook nadat de bisschopszetel naar Luik overgebracht en Aken keizerlijke residentie werd, bleef Maastricht nog, tot het midden der tiende eeuw, de aanzienlijkste stedelijke agglomeratie der Midden-Maas.

63. P.J.M. Peters, *Wandelingen in en om Heerlen met geschiedkundige aantekeningen. Heerlen, Jos. Alberts, 1919. (216 blz.)*

Wijlen Piet Peters, gemeentearchivaris, was een Heerlenaar van den ouden stempel, iemand als de dichter Dautzenberg, met hart en ziel gehecht aan zijn geboorteplaats. Dautzenberg leefde evenwel in een andere periode, toen Heerlen nog een mooi, deftig dorp was. Toen Peters dit boekje schreef bevond men zich in het centrum onzer mijnstreek in den roes der opkomst, droomde men ervan een stad van 100.000, misschien wel 200.000 inwoners te worden. Peters heeft wel gezien hoe alles werd. In 1919 waren stedenbouwkundig al ernstige fouten gemaakt. Niettemin behield Heerlen de genegenheid van den min of meer autodidactischen archivaris. Hij laat zijn plaatsbeschrijvingen voorafgaan van een beknopte geschiedenis van streek en stad. Daarna neemt hij ons mee door de gelukkig niet heelemaal door de mijnindustrie aangetaste omgeving - toen zeker niet - en vertelt ons een menigte wetenswaardigheden. We dwalen nog tot Kerkrade, over de Duitse grens, tot Gulpen, Maastricht en Sittard. Eenige foto's, een panorama en een plattegrond van Heerlen verduidelijken den tekst.

64. J.C. Rats, *De Lieve Vrouw in 't Zand; haar beeld, haar vereering, haar wonderen. Roermond, Romén & Zn., 1935. (192 blz.)*

Onder de ‘Lieve Vrouwkes van Limburg’ neemt het Moedergodsbeeldje van O.L. Vrouw in 't Zand te Roermond wel - met de niet minder vermaarde Sterre der Zee te Maastricht - een eerste plaats in. Omtrent 1485 werd het wonderbeeldje, door een herdersknaap, gevonden; miraculeuze verschijnselen kenmerken de eerste lotgevallen van het lieflijke beeldje. Eenmaal een vaste plaats verkregen hebbend, wordt het 't centrum eener vurige Maria-vereering. O.L. Vrouw in 't Zand is gedurende zekeren tijd een bedevaartplaats die met eere genoemd wordt naast Scherpenheuvel en die langen tijd een beteekenis had gelijk te stellen met Kevelaer, dat tenslotte meer pelgrims is gaan trekken. Dit gedenkschrift verhaalt ons intusschen niet alleen de glorie, het wel, van dit genadeoord, doch ook de beproevingen, het wee, dat O.L. Vrouw in 't Zand al evenmin gespaard bleef. Tot die tegenspoeden zijn niet alleen te rekenen oorlogsgeweld en geloofsvervolging, doch evenzeer de kleinzielige ‘processiejacht’ der zeventiger jaren. Omtrent regionale en locale geschiedenis bevat het boek meteen veel wetenswaardigs.

65. H. van Rode, *Rolduc, schetsen en herinneringen. Amst., van Langenhuysen, 1916 (142 blz.)*

Omtrent Rolduc bestaat een omvangrijke literatuur. Het hier besproken boek zal, evenals het prachtwerk van 1902, wel bedoeld zijn als herinnering aan de vermaarde inrichting van onderwijs, waarin duizen-

den, waaronder vele later vooraanstaande katholieken, hun opleiding genoten. H. van Rode verzamelde eigen werk en stukken van anderen, samen een geheel vormend, dat geschiedenis en sfeer van Rolduc typeert. We treffen hierin aan historische overzichten, bijzonderheden over gebouwen, levensbeschrijvingen van abten en bestuurders, modern litterair werk aan Rolduc gewijd - als van Felix Rutten - doch ook oudere stukken in proza en poëzie, als b.v. de tekst van het bij de Rolduciens eenmaal zoo populaire: *Adieu Rolduc, séjour de mon enfance*, van Mgr. H. Peters. Jan Toorop ontwierp voor dit boek een zinrijke bandteekening. De tekst is verlucht met tal van afbeeldingen.

66. Roemers C.C., *Omstandig détail van de electie van Arnold Franc. Roemers tot pastor van St. Jacobs kerke. Maastrigt, V. Gulpen, 1784. 36 + XLIV blz.*

Aldus luidt de titel in zijn geheel: ‘Omstandig detail van de electie door den deken en kapittel van St. Servaaskerke gedaan op den 22 December 1783 in de persoon van Arnold. Franc. Roemers, tot pastor van St. Jacobs kerke binnen deze stad Maastrigt, gemunieert met seven-en-twintig verificatoire bijlagen, dienende teffens tot wederlegging van alzulke brochure, als den wel edelen gestrengen heer en Mr. J.H. van Slype in de maand July 1784, onder desselfs onderteekening, door den druk verspreyd heeft.’ Dit boekje werd geschreven door den advocaat C.C. Roemers, een broer van den betrokkene. Het geval lijkt erg onbenullig: een ‘elect

pastor' wordt het in bezit nemen van zijn kerk verhinderd omdat hij aan een kleine, buitendien nog dubieuze formaliteit niet kan voldoen. Toch is het geval uit oogpunt van lokale kerkelijke historie niet oninteressant, omdat ze een licht werpt op de eigenaardige positie en rechten der hoogste Staatsche overheden, protestanten, tredende sedert 1632 in de rechten van den hertog van Brabant.

67. Rolduc in woord en beeld; geschiedenis der abdij en der onderwijsinrichting. Z. pl., 1902. (255 blz.)

Dit boek, een prachtwerk in groot kwarto formaat, werd, naar men ons verzekerde, als herinnerings- en geschenkboek verhandeld op Rolduc. Aangezien de naamlijst van leerlingen er in voorkomend eindigt met schooljaar 1901-1902, mogen we laatstgenoemd jaar wel als jaar van uitgaven aannemen. Het werd samengesteld door Dr. R. Corten, directeur van Rolduc, en van 1893 voortgezet door A.A.M. Ruyten, leeraar. Verschillende medewerkers van naam onderteekenen de bijdragen, omtrent den Stichter, de crypte, de kerk, de geschiedenis der abdij, de abten, omtrent Rolduc als seminarie van Luik, en aangaande de functie daarvan voor het bisdom Roermond. Natuurlijk werd bijzondere aandacht besteed aan de jongste periode en aan de persoonlijkheden die deze voortbracht. Het spreekt wel vanzelf dat dit prachtwerk vele en goede illustraties, portretten, afbeeldingen van documenten, gebouwen, schilderingen, enz. bevat. Al geraakte veel sedert Boeren's 'Rodensia' in ander licht, toch blijft dit

werk van waarde, niet alleen als souvenir voor ‘Rolduciens’.

68. Felix Rutten, *Ons mooie Nederland: Limburg. Amsterdam, J.M. Meulenhoff, 1918. (214 blz.)*

Dit werkje van onzen lyrischen dichter Felix Rutten is al meer dan een kwart eeuw oud bij het schrijven dezer boekbespreking en toch - hoewel hier en daar iets verouderd - nog best bruikbaar. Het moet het vreemdelingenverkeer naar ons Zuiden wel heel sterk bevorderd hebben, want het propagandistische karakter ervan is overtuigend en ook van hoog gehalte. Felix Rutten dweept met zijn geboortestreek en weet door zijn geestdrift ook anderen te bezielen. Hij beschrijft niet alleen het centrum van vreemdelingenverkeer, het Geuldal - meest dankbare object - doch heel de provincie. In de Peelstreek of benoorden Mook vat hij ons bij de hand en leidt ons, opgetogen keuvelend of in oprechte vervoering, Limburg binnen. Hij geeft voldoende van de regionale of locale geschiedenis, typeert aardig het volksleven en zingt, waar het pas geeft, af en toe een hymne aan de schoonheid onzer gouwen, monumenten, dorpen en steden. Toen hij dit boekje schreef waren mijnindustrie en scheepvaartwegen nauwelijks of nog niet in opkomst; ze genoten zijn sympathie niet. Een flink aantal kiekjes stellen ons de schoonheid van ons Zuiden aanschouwelijk voor.

69. D. Sassen, *Maastricht. Amsterdam, Alta, 1925. (94 blz.)*

Wijlen Dr. D. Sassen was een goed kenner zijner vaderstad. Hem kon men het schrijven van een gids

als deze best toevertrouwen. Iets van zijn liefde voor land en lieden straalt in de eenvoudige beschrijvingen die hij gaf voldoende door. Dr. Sassen begint met een historisch overzicht omtrent het oude Tricht, na Tongeren, de eerste stad der gekerstende Nederlanden, een stad die langen tijd de grooten der aarde beeweg zag doen naar het graf van St. Servaas. Later een der sterkste vestingen van West-Europa, met al de onzalige gevolgen daarvan. Dan poogt de schrijver het eigenaardige van stad en volk, iets Franskiljonsch, een beetje onwennig tegenover Holland, te typeeren. Monumenten en kunstschaten, de schatkamers van St. Servaas en O.L. Vrouw vinden een uitvoerige behandeling, evenals de eenmaal als achtste wereldwonder vermaarde St. Pietersberg. Wat Maastricht, tot 1925, op gebied van kunsten en wetenschappen beteekende vernemen we evenzeer. Hierna volgt een meer informatief gedeelte, aangaande ambtelijke diensten, kerkgenootschappen, liefdadige instellingen, onderwijs, handel en industrie, enz. Natuurlijk werd dit werkje rijk geïllustreerd met duidelijke foto's.

**70. Jules Schaepkens van Rimpst, *De strijd om de Maasbrug.*
*Maastricht, 'Veldeke', 1933. (100 blz.)***

Weinig monumenten van ons land zijn zoozeer het middelpunt geweest van twistgeschrijf, discussies tot in de hoogste colleges, van intriges, sluwe en baatzuchtige berekeningen, van geklets en wel eens overdreven verheerlijking. Aan den strijd om de Maasbrug heeft de schrijver van dit werk - óók een

gedenkboek - een levendig en soms hartstochtelijk aandeel genomen. Er klinkt een triomfkreet op uit dit werk, al kan ook de auteur de oplossing van het vraagstuk niet ideaal vinden.

Schaepkens van Riepst begint met de wederwaardigheden der oude Romaansche, monumentale steenen brug over de Maas te Maastricht te schetsen. Dan beschrijft hij de eerste aanvallen, die omtrent 1880 inzetten, de oudere plannen tot verbouwing van omstreeks 1912, om dan de volle aandacht te schenken aan den grooten strijd om het middeleeuwsche gewrocht die in 1925 begon en eigenlijk tot 1932 heeft geduurd. Het zal menigeen in de toekomst onbegrijpelijk blijven hoe het mogelijk was, dat b.v. een raadsmeerderheid gevonden werd voor geheel onnoodige afbraak van een der eerste monumenten van stad en land.

71. A. Scherpenseel, *Schets van den politieken toestand der gemeente Schinveld (Limburg) 1849-1869. Luik, Vaillant-Carmanne, 1870. (51 blz.)*

Een verschrikkelijk boekje. Een lid van het R.K. kerkbestuur en gewezen wethouder van Schinveld doet onthullingen omtrent de gedragingen van verschillende notabele gemeentenaren, van zekeren pastoor in het bijzonder. Dit geschrift verscheen in verband 'met de laatste kiezerskwestie' en dit doet ons critisch ertegenover staan. Ook zouden we gaarne het verweer der tegenpartij vernomen hebben. Doch met al die reserve, veel partijdigheid en overdrijving aannemende, blijft de aanklacht toch heel erg. Hebben we hier te doen met sensatie- en schandaal-

literatuur? Deze indruk laat het boekje, dat - zeer typeerend - in Luik verscheen, toch niet na. De schrijver spreekt b.v. met veel lof over den voorganger van den onbevoegd de functie van chirurg vervullenden pastoor-dorpspotentat. Hij verzekert ook dat liberalen dier dagen dit heerschap tenslotte de hand boven het hoofd hielden. We laten nader onderzoek van dit duistere geval gaarne aan heemkenners over, doch meenen deze schets waarde uit oogpunt van kennis der landelijke zeden en verhoudingen te mogen toekennen.

72. M. Schoonbrood en J.S. Grossier, *Schetsen uit de geschiedenis van Maastricht en omstreken; 2 dln. Maastricht, Gebr. van Aelst, (1928). (137 en 269 blz.)*

Deze uitgave, reeds terstond bewerkt tot geïllustreerd leesboek voor de hoogste klassen der lagere school, bewijst wel, dat het streven naar heemkennis in Limburg inheemsch was, lang voor de z.g. beweging ontstond. Schrijvers hebben in deze twee banden een paar reeksen, samen van een vijfendertigtal, opstellen gebundeld. Maastricht blijft het middelpunt hunner belangstelling, doch ze weiden wel eens uit over andere plaatsen en schetsen tenslotte zelfs de geschiedenis der provincie vanaf den Franschen tijd. De eerste reeks omvat vooral beschouwingen over den Romeinschen tijd, de middeleeuwen en de godsdienstonlusten daarna. In de tweede reeks treffen we beschouwingen aan omtrent jongere monumentale gebouwen, het stadsbeeld, volksleven, krijsgebeurtenissen uit later tijd en dan, de reeds

aangestipte geschiedenis van Limburg sedert 1794. Er is, in deze uitgave, terecht veel werk gemaakt van de illustratie; we treffen een menigte foto's van monumenten en reproducties van oude gravuren erin aan.

73. *Sittard, de ingangspoort van Neerlands wijngebied. Sittard, (1924). (270 blz.)*

Deze gids werd heel een boek van meer dan 250 bladzijden druks. De samenstellers streefden niet alleen naar deskundige voorlichting van het publiek, doch ook naar aangename afwisseling. Leert ons B. Moolhuysen het een en ander omtrent bevolking, huisvesting, gemeentebedrijven, enz., Jos. van Wessem Sr. keuvelt gezellig over 'Zitterd en de Zitterder'. Sittard heeft een eigen sfeer; deze heeft van Wessem, afkomstig van Venlo, wel gesnoven. Hij leert ons de 'laammaekesj' beter kennen. G. Delhougne stond voor deze uitgave 'Eenige korte aantekeningen uit Sittards verleden' af; werd hier al geen wereldgeschiedenis beleefd, men kende er toch veel wederwaardigheden. J.S. Kentjens beschrijft niet alleen de stad maar ook de omgeving, waartoe te rekenen zijn b.v. Susteren, Echt en Geleen met Staatsmijn Maurits. 'Het onderwijs' wordt behandeld door P.v.d. Goor, 'Wetenschap en kunst' door Chr. Mertz, 'Volksgezondheid en volkshuisvesting' door Dr. J.A.E. Schoenmakers. Vele foto's en een drietal kaartjes verlevendigen het interessante boekje.

74. *W.G.H. Spiertz, Ons Limburg. Venlo, v.d. Sloot (1932). (150 blz.)*

Een leer-leesboek voor de hoogste klasse der lagere school, doch dat ook veel volwassenen heemkunde, in ruimeren zin, kan bijbrengen. Natuurlijk is het niet meer ‘bij’, vooral niet wat betreft het aangrenzende buitenland, doch het kan, zoolang geen nieuwe, bijgewerkte druk verscheen, toch nog wel dienen. Geschreven met een optimistischen kijk op land en lieden, leert het ons vooral het goede en schoone van ons Limburg. Met voor het jaar van uitgave te waardeeren volledigheid vertelt de schrijver ons wie in ons gewest de meest bekende kunstenaars, geleerden en verdienstelijke mannen waren..... Natuurlijk kan men wel eens van inzicht verschillen, te veel en te weinig vermoeden. Spiertz licht zijn jonge lezers in omtrent dialecten en nog levende folkloristische gebruiken. Het economische wordt evenmin vergeten; zoo vernemen we het noodzakelijke omtrent de bodemschatten van ons gewest, mijnen en andere nijverheid, omtrent de verschillende verkeersmiddelen, landbouw, veeteelt, enz. Aan het geestelijke leven van ons Zuiden wordt eveneens aandacht besteed, en dat alles in eenvoudigen stijl, met het oog op de jeugdige lezers vooral.

75. L.J. Suringar, *Bijdrage tot de kennis van den regeeringsvorm van Maastricht en zijn ressort, meer bijzonder gedurende het tijdvak 1632-1794. Leiden, v.d. Hoek, 1873. (283 blz.)*

Deze lange titel herinnert weer aan de typisch Hollandsche visie op onze geschiedenis: de Staatsche periode, 1632-1794. We meenen dat de eigenlijke Middeleeuwen voor de historie van Maastricht en

Limburg veel belangrijker zijn geweest, al hadden we toen weinig of niets met Holland te maken. Intusschen het blijft het goed recht van een geleerde, als Dr. Suringar om een bepaald tijdvak meer in het bijzonder te belichten. Het zij intusschen terstond toegegeven dat de grootste helft van de 276 blz. van dit boek, en wel 165, aan de eeuwen vóór de inneming der stad door Frederik Hendrik zijn gewijd. De schrijver toont zich evenmin eenzijdig in zijn lectuur ter voorstudie; we zien immers ook in rijke mate de katholieke, Zuid-Nederlandsche en Franschtalige bronnen in zijn literatuurlijst vermeld. Gelijk de titel aangeeft gaat Dr. Suringar uitvoerig in op alles wat den zoo gecompliceerden regeeringsvorm van Maastricht aangaat.

76. Casimir Ubaghs, *L'age et l'homme préhistoriques et ses ustensiles de la station lacustre près de Maestricht. Liège, Vaillant-Carmanne, 1884. (94 blz.)*

Deze uitgave is een tweede druk; de eerste verscheen, als overdruk van de Publications, bij Romen & Zn. te Roermond. Met deze uitgave heeft de dilettant (in den besten zin genomen) archaeoloog Casimir Ubaghs, van beroep handelsvertegenwoordiger, gelukkig nog het een en ander omtrent een z.g. paalwoningendorp, onder Caberg bij Maastricht, kunnen vastleggen voordat alles dienaangaande verloren en vergeten was. 'Le lieu de la découverte qui nous occupe est donc, d'après moi, l'emplacement d'une habitation lacustre établie dans les eaux stagnantes de la plaine, sur la couche de gravier. Elle

formait un petit îlot bâti, au moins en partie par l'homme, une espèce de refuge, ou habitation temporaire, habitation qui a été plus tard engloutie par les eaux stagnantes, qui ont déposé la couche de notre profil, le dépôt tufacé terrestre, sur elle.' Casimir Ubaghs had nog een arbeider gesproken, die in 1823, bij het vinden der overblijfselen van het paalwoningendorp graafwerk verricht had en die nog enkele waardevolle gegevens kon verstrekken.

77. Casimir Ubaghs, *Les ateliers ou station dits préhistoriques de Ste-Gertrude et Ryckholt près de Maestricht. Liège, Vaillant-Carmanne, 1887. (46 blz.)*

Omstreeks 1885 ontdekte de Belgische geleerde M. de Puydt de later ook in ons land vermaard geworden vuursteenateliers van Ryckholt. Zijn ontdekking vond niet terstond de waardeering die ze verdiende; het heeft in Nederland ongeveer 40 jaren geduurd eer men deze ateliers als préhistorisch erkennen wilde.... en toen waren vele van de beste stukken natuurlijk al opgeborgen in het museum van Luik. Casimir Ubaghs toonde beter begrip voor deze merkwaardige vindplaatsen. Hij exploreerde zelf in de omgeving en gaf al spoedig, in 1887, in dit werkje een beschrijving van wat er werd gevonden, hieraan toevoegend eenige algemeene beschouwingen omtrent het neolithicum. We treffen hierin dus een beschrijving aan van de werkpaatsen, van den Henkeput en van het z.g. vuursteenmijntje. Voor den schrijver werd het een aanleiding om zijn meening te zeggen over de Eburonen en in het bijzonder, over Atuatuca,

de sterkte der Romeinen, waaruit ze weggelokt werden door Ambiorix en vernietigend verslagen. Ubaghs zoekt dit A. in Hontem bij Margraten..... doch er worden wel dertig plaatsen als Atuatuca aangewezen.

78. M.A.H. Willemsen, *Het zilveren jubelfeest van Zijne Heiligheid Paus Pius IX gevierd te Maastricht. Maastricht, Bogaerts, 1873. (192 blz.)*

Van 16 tot 21 Juni 1871 vierde men alom, en dus ook in het goed katholieke Maastricht, den dag waarop Pius IX voor vijfentwintig jaar tot paus was gekozen. Het moet een indrukwekkend feest zijn geweest, want twee jaar later bleek de belangstelling voor die viering nog zoo groot, dat de kapelaan-schatbewaarder der Sint Servaaskerk heel een boek eraan wijden kon. Willemsen nam de viering zeer ruim, zoodat hij ook de kerkelijke geschiedenis van het oude Maastricht, van de vroegste tijden tot den dood van den H. Hubertus, laatste der te Maastricht resideerende bisschoppen, erbij kon betrekken. Van meer locale beteekenis komt ons de beschrijving der versierde en geïllumineerde monumenten en straten voor. Hieruit blijkt, dat de viering zeer algemeen was; als liberalen bekende personen deden evenzeer eraan mee als broedermeesters; de sociëteiten Momus, Emulatie en de Groote Sociëteit bleven niet achter. Schr. constateert alleen de afzijdigheid van de Loge. We treffen talrijke merkwaardige, ook geestige en naïeve opschriften aan, enkele in 't Maastrichts, de meeste in de algemeene landstaal, slechts enkele in Latijn en Fransch.

79. J.Th.H. de Win, *De geschiedenis van Vaals. Vaals, uitgave der gemeente, 1941. (109 blz.)*

In 1941 herdacht de gemeente Vaals haar 900-jarig bestaan, al zijn verschillende dorpen die haar vormen natuurlijk ouder. Feestelijkheden konden vanwege den oorlogstijd niet gehouden worden, doch de gemeente gaf tenminste een gedenkboek uit, dat evenwel spoedig door autoriteiten der bezetting verboden werd.

Vaals mag men wel de meest on-Hollandsche gemeente van Nederland noemen. Om allerlei redenen: taalkundig evenals ethnologisch behoort ze eer tot het land van Aken, tot den Eifel; landschappelijk onderscheidt ze zich met haar heuvels of laaggebergte van boven de 300 meter al evenzeer van de neder-landen. In politiek opzicht doorleefde ze heel wat wederwaardigheden, evenals de vele staatjes die voor den Franschen tijd Zuid-Limburg vormden. Van 1288-1794 was Vaals achtereenvolgens Brabantsch, Bourgondisch, Habsburgsch, Spaansch en Staatsch bezit. Nadien Fransch, Nederlandsch, Belgisch en weer Nederlandsch. Vaals werd een uit oogpunt van industrie wel belangrijke gemeente, wier lotgevallen innig verbonden zijn geweest met die der familie von Clermont, waaraan ons Eifelstedeke nog menig monumentaal gebouw dankt.

80. *Zuid-Limburg. Blaricum, de Waelburgh, 1928. (94 blz.)*

In de serie ‘Zwerversboekjes’ door ‘de Waelburgh’ uitgegeven, verscheen ook dit werkje. Het richt zich tot het internationale toerisme en is, wat betreft den

toelichtenden tekst bij de foto's, viertalig. Achter het Nederlandsch volgt het Engelsch, wat men toen 'n typisch Hollandsche vergissing zou kunnen noemen. Het Angelsaksische toerisme kon men maar heel zelden waarnemen in ons heuvelland; dat trok erop uit om in het Noorden windmolens en boerinetjes op klompjes te zien, het werd ook wel zichtbaar in Vlaanderen en langs den Rijn, doch in ons Zuiden, met zijn weergalooze onderaardsche groeven, drong het niet door. De kiekjes in dit boekje gereproduceerd geven over 't algemeen wel een goede idee van het karakteristieke landelijke en stedelijke schoon, al konden ons 'hooggebergte' en onze 'onderwereld' een sterker accent verdragen. Verschillende prentjes, als b.v. het boerderijtje tegen de westelijke helling van den St. Pietersberg en de grotwoningen aan den Cauberg roepen, helaas, al een beeld op van het verleden. Mathias Kemp schreef een korte inleiding op het documentaire gedeelte, waarin hij de landschappelijke en ook eenigszins de geestelijke sfeer van Zuid-Limburg poogt te schetsen.

81. H.J. van Zuylen, *De gemeente Herten; dorp aan den overgang. Groningen, Wolters, 1940. (138 blz.)*

Onze goede Hertenaren zullen het ons wel niet kwalijk nemen, dat we hun gemeente niet tot de mooiste en interessantste plaatsen van Limburg vermogen te rekenen. Behoudens den eenmaal wat vermaarden z.g. Drususberg en de overblijfselen van een zeer ouden wachttoren, bood Herten weinig merkwaardigs in toeristisch, archaeologisch of his-

torisch opzicht; het moderne complex Merum-Ool-Herten treft evenmin door bijzondere schoonheid. Dit boek wil een sociaal-geografisch beeld van de gemeente Herten, die door niets bijzonders uitblinkt, geven en is daarin gewis geslaagd. Het werd iets als een exempel van moderne heemkunde. Niets ontgaat den speurenden blik van den schrijver, al concentreert hij zijn aandacht natuurlijk op de sociografie. Het dorre heeft Dr. H.J. van Zuylen wel zoo goed mogelijk weten te vermijden. Wanneer we zijn boek doorgewerkt hebben, weten we gelukkig nog wel wat meer dan alleen omtrent den opbouw der bevolking, ook het landschap komt ons goed voor oogen en aan de locale sfeer bleven we niet vreemd. Tal van kaarten, foto's en grafieken verduidelijken het geheel.

Romans en verhalen

82. F.R. Boschvogel. *Als ich Can. 's Gravenhage, (1941) 203 blz.*

Er bestaat tusschen kunsthistorici in den laatsten tijd meningsverschil omtrent de geboorteplaats der gebroeders van Eyck, of tenminste die van Jan, wyl Hubert door sommigen als een legendarische figuur wordt beschouwd. De schrijver van dit boek blijft Maeseyck als geboorteplaats wel trouw, doch is blijkbaar toch onder den indruk gekomen van de argumenten welke pleiten voor Maastricht. Hij lost het probleem eenvoudig op: hij laat Jan geboren worden in de omgeving van Maeseyck, doch reeds jong naar Maastricht gaan, om zich, in een kloosterschool van boekverluchters, te oefenen in het schil-

deren van miniaturen en initialen. Hubert van Eyck wordt een familielid van Jan. Deze constructie is niet zoo kwaad bedacht. Te Maastricht heeft, in de middeleeuwen, inderdaad een miniaturistenschool gebloeid en Jan van Eyck wordt natuurlijk tot de beste verluchters van zijn tijd gerekend. Het is dat gedeelte van het verhaal, dat voor Limburg van het grootste belang werd. Deze kunstenaar mag als symbool voor het genie der Limburgsche Maaslanders gelden; ieder werk, hem (al of niet samen met Hubert) betreffend, raakt de glorie onzer gouwen. Tal van reproducties illustreren het boek.

83. A. Defresne. *Een wonderlijke familie. Amsterdam, De Spieghel. (1941). 417 blz.*

Een roman, die om verschillende redenen een eigenaardige plaats inneemt tusschen onze Limburgensia. De auteur, geboren Maastrichtenaar, maakte vooral naam als regisseur en tooneelschrijver. We herinneren ons echter ook een speurdersroman van hem, spelende in de Amsterdamsche haven of een dergelijke omgeving, een boek dat zoowel frappeerde door knappe milieu-beschrijving als door een minder gelukkige poging om een dieperen achtergrond te suggereeren achter het sensationeele verhaal. In 'Een wonderlijke familie' ontwaren we weer iets dergelijks. Men mag aannemen dat Aug. Defresne de omgeving van Maastricht als milieu bedoelt, dat Limburgers de optredende personen zijn. Hij ziet deze op een ongewone wijze; we moeten aan psychopathen denken. Over zijn gezichtspunt kan men denken zooals

men wil, het wereldje dat hij schetst ongezond noemen, belangwekkend blijft het experiment. Overigens een somber boek dat, vanwege wijsgeerige, cosmologische uitweidingen af en toe, geen gave eenheid werd en moeilijk doorwerkbaar gedeelten bevat.

84. C. de Dood. *Smokkeldorp*. Amsterdam, Al. de Lange, 1939 (± 300 blz.)

Wanneer onze landgenooten zich een idee moeten vormen van den Limburger, naar aanleiding van dezen roman, zal deze wel niet zoo sympathiek uitvallen. Zeker, het boek is getiteld 'Smokkeldorp', en in zulke omgeving verwacht men niet veel verheffends, noch in Limburg, noch in Overijssel of Zeeland. Maar dat alle bewoners van zulk een dorp minderwaardige elementen lijken (waartusschen de goede, brave pastoor iets sullig aandoet) en de enkele andersdenkenden of Noorderlingen betere menschen, geeft iets tendentieus aan dit avontuurlijke verhaal. Zoo vergelijkt men ongelijksoortige grootheden. De Limburgsche ambtenaar, die in de Amsterdamsche onderwereld of achterbuurten terechtkomt, zal daar ook wel den indruk van een superieur mensch achterlaten. Deze Zuid-Limburgers, - van den Vaalser kant? - voelen zich meer verwant aan Rijnlanders en Walen (van dezelfde soort) dan aan de 'Hollanders', ten opzichte waarvan ze een minderwaardigheidscomplex demonstreeren. C. de Dood poogt ook streektaal te schrijven, doch hij brouwt dan een idioom dat dialectkenners de haren ten Berge doet rijzen, iets dat soms meer Brabantsch dan Limburgsch lijkt. Wie dit overigens wel boeiende boek doorleest, loopt

gevaar opnieuw in den ban der legende van ‘het donkere Zuiden’ te geraken.

85. P. Ecrevisse. *De Bokkenrijders in het Land van Valkenburg.* Maastricht, ‘Veldeke’, 1944. (320 blz.)

Toen deze herdruk van ‘De Bokkenrijders’ verscheen, was het bijna een eeuw geleden dat de eerste uitgave het licht zag. Dit zeer romantische werk bleef, in en buiten Limburg, gelezen en behaalde in 1944 zijn vijfden of zesden druk. De historische waarde zal wel niet zoo groot wezen, al heeft de auteur toch wel veel werk gemaakt van plaatselijke bijzonderheden en oude volksgebruiken. Van litterair oogpunt beschouwd vertoont dit verhaal groote ongelijkmatigheden. Het is daverend romantisch; de stijl lijdt aan, zelfs voor de periode, heel erge rhetorische wendingen. Doch we genieten toch ook van enkele zeer goede hoofdstukken, beschrijvingen van bijna epische allure, als die van de overstrooming der Maas, van den strijd om het ‘korsbrood’ en vooral van den kamp tusschen de rooversbende en de boeren, een gebeuren dat zelfs herinnering wekt aan de Nibelungen in Etzel's burcht. Opmerkelijk mag het heeten dat Ecrevisse zoo weinig werk maakte van de officieele processtukken en dat het recht tenslotte zegeviert zonder eenige inmenging van het wettig gezag.

86. P. Ecrevisse, *De verwoesting van Maastricht.* Antwerpen, 1845. (450 blz.)

Onze gewestgenoot Ecrevisse neemt, staande tegenover een zoo groot krijgsfeit als de verovering van Maastricht door Parma, een meer critisch standpunt

in dan de wat eenzijdige Joly enkele jaren tevoren, in 1840, deed, toen hij 'Le siége de Maestricht' publiceerde. Ecrevisse is Nederlander, ongetwijfeld, ook voor hem blijft de Spanjaard de vreemde overweldiger, doch hij is meteen katholiek en kan dus met de gedragingen der Geuzen, Hollanders, Staatschen, gereformeerden of hoe men ze wil noemen, maar matig instemmen. Hij blijft in de Spanjaarden, alle gruwelen ten spijt, de geloofsgenoten zien en in de dappere verdedigers der stad het dreigende protestantisme. Overigens volgt hij de feitelijke gegevens die Joly verwerkte van zeer nabij, of benutte dezelfde bronnen. De persoon van Parma wordt in dezen historischen roman omweven met wat liefdesavonturen met de dochter van een der eerste en grootste martelaars der Nederlandsche zaak: Egmont. Het slot doet diplomatiek aan: de jonkvrouwe, die wel van Parma houdt, wil toch niet met een vijand van haar land trouwen en treedt in een klooster.

87. Frans Erens, *Vervlogen jaren. 's Grav., Thijmfonds, 1938. (203 blz.)*

Hoe belangrijk dit werk in zijn geheel voor de litteraire geschiedenis van ons land, voor de beweging van Tachtig ook wezen moge, het op Limburg betrekking hebbende gedeelte van dit boek beslaat slechts een veertigtal bladzijden. Doch deze zijn dan ook ongemeen belangwekkend. Op de eerste plaats al, doordat ze iets als een autobiographie bevatten van een Limburgschen kunstenaar dien we moeten rekenen tot een van de fijnste en meest hooggestemde

geesten die ons gewest voortbracht, een literator die in de cultuurgeschiedenis van Limburg een bijzondere plaats inneemt.

Ook voor de kennis der levensgewoonten, voor de sfeer van ons Limburg omtrent het midden der vorige eeuw, omtrent onze heemkunde in ruimeren zin, bevat het boek interessante gegevens. Er komen bladzijden proza in voor, van zoo nobele schoonheid als men alleen maar bij de grootste schrijvers kan aantreffen. Jammer dat Erens niet meer van zulk werk naliet. Antoon van Duinkerken schreef een voorwoord tot deze herinneringen. Een aantal portretten van bekende literatoren verluchten het werk.

88. Jan Grégoire, *Moeder Majelle*. Amsterdam, Uitg. Joost van den Vondel, 1925. (210 blz.)

Jan Grégoire heeft meer naam gemaakt als schilder dan als literator. Begrijpelijk; als schilder werd hij een figuur waaraan zelfs een monografie werd gewijd; als schrijver liet hij het bij enkele proeven. Zijn eerste werk op litterair gebied is 'Moeder Majelle', een roman, of hoe men het noemen wil, als proefneming ongetwijfeld interessant. Grégoire probeert hierin, misschien onbewust, onder den invloed van de Vlamingen, Felix Timmermans vooral, het Limburgsche volksleven door een anderen bril te zien. De politieke samenhoorigheid van Limburg bij Rijks-Nederland heeft de taal van de meeste onzer auteurs verhollandscht, iets harder en killer gemaakt dan noodig is, ze verwijderd van het kleuriger, levenswarmer 'algemeen beschaafd' dat de beste Vlamingen schrijven. Deze verwijdering heeft aan

ons Limburgsche werk, behalve aan literatuur in streektaal die daarvan niet te lijden heeft, iets ontnomen. Grégoire experimenteerde dus eens, hoewel zonder geheel bevredigend resultaat. In ieder geval leverde hij een aardig stukje volksleven, wat echten Limburgschen humor en wist hij zijn vaderstad Maastricht eens door een Zuid-Nederlandschen bril te zien.

89. Jan Grégoire, *De Tweespalt. Amsterdam, v. Kampen & Zn., 1929.* (176 blz.)

Toen onze bekende Limburgsche schilder 'Moeder Majelle' uitgaf, meenden we een ontwikkelingsgang naar den trant van Felix Timmermans te mogen vermoeden. We dachten dat hij zou voortgaan met het Maastrichtsche milieu te zien door een Zuid-Nederlandschen - we spreken met opzet niet van Vlaamschen - bril. Dit blijkt niet het geval. Grégoire doet hierin meer algemeen Nederlandsch aan en ook zijn onderwerpskeuze, leven van een kunstenaar in wording, treft niet door iets bijzonders. Toch heeft deze roman zijn interessante kanten; wie het schilderswereldje dat in de periode 1905-1925 te Maastricht bestond ietwat kent, constateert spoedig, dat de auteur autobiografische elementen in dit werk opnam en zich, voor dezelfde hoofdfiguur, ook inspireerde op eigenaardigheden, innerlijke en uiterlijke, van een confrater, die nadien een onzer meest bekende Limburgsche kunstenaars is geworden.

90. P. Haimon, *Jonkheid. 's Grav., Thijmfonds, (1939).* (263 blz.)

Een wel wonderlijk boek. Een roman spelende in

Zuid-Limburg, met als hoofdfiguren jonge mensen die wel blijk geven van de Limburgsche mentaliteit doch die niettemin onwezenlijk aandoen. Er treft ons iets naïefs in hun karakter, dat ze van een andere wereld doet lijken. Van de samenleving, waarin de auteur ons binnenleidt, kan men hetzelfde zeggen. Ze heeft Limburgsche karaktertrekken, doch kenmerkt zich meteen ook weer door iets fictiefs. Dit wordt veroorzaakt door het gefantaseerde folkloristische element in dit verhaal. De wedstrijd voor spelers op de blokfluit vormt eigenlijk de basis van het geheel en deze kennen we in de Limburgsche volksgebruiken niet. Afgezien van eenige slordigheden in den stijl, is deze prijskamp wel suggestief beschreven. Met veel kleur en kijk op het karakteristieke schilderde Paul Haimon ook ons Zuidelijke heuvellandschap. ‘Jonkheid’ kan men zeker tot de typische Limburgensia rekenen, doch niet-kenners der streek dienen het, als studiemateriaal, met reserve te betrachten.

91. Nor Heerkens, *De paardenjongen van Gang 3. Helmond. (1941). 142 blz.*

Weer een jongensboek dat speelt in Limburg, een verhaal uit het mijnwerkersleven. De auteur heeft zijn onderwerp, het leven in de mijn, de uiterlijke levensomstandigheden van een industriegebied, e.d. wel bestudeerd, maar toch valt iets terstond op: zonder plaatsen te noemen voelt men dat onze Zuid-Limburgsche mijnstreek wordt bedoeld, doch deze mijnstreek heeft niets Limburgsch meer. Dat is gelukkig niet juist: het inheemsche element moge uit de hogere sferen van het mijnbedrijf al te zeer zijn

weggedrongen en onder de bemanning der kolenputten maar de helft van het aantal werkers omvatten, zoo karakterloos, vervreemd van eigen bodem is ons kolenbekken toch niet geworden. Het kan zijn, dat de schrijver het milieu onvoldoende kent en het te zeer door een Hollandschen bril ziet. We meenen dit, bij deze korte bespreking van toch tot de heemkunde te rekenen literatuur, te mogen opmerken. Overigens kunnen we met dit verhaal wel instemmen. Het is instructief, zelfs inzake technische kanten van het bedrijf, en voldoende sensationeel om onze jongens te kunnen boeien.

92. V. Joly, *Le siège de Maestricht. Maastricht, Bury, 1840. (118 blz.)*

Een historische roman omtrent de verovering van Maastricht door Parma in 1579. Het romantische in dit verhaal bleef beperkt tot het allernoodzakelijkste om een voor het groote publiek leesbare geschiedenis te scheppen. Evenals de latere werken van dezen aard, omtrent hetzelfde gegeven worden we vergast op eenige onwaarschijnlijkheden, doch die behoren nu eenmaal tot de litteraire periode waarin het verhaal ontstond. Overigens wil Joly niet te veel en te lang fantaseeren en houdt hij zich, soms daardoor tot dorheid vervallend, aan de hem bekende historische gegevens. Hij blijkt geen onpartijdig geschiedschrijver, doch neemt een standpunt in. Het moet wel identiek wezen aan dat der Hollanders tusschen 1579 en, laten we maar schatten, 1900. Het laat zich echter vermoedelijk beter typeeren als de zienswijze der Belgische ‘Geuzen’ uit de helft der 19e eeuw, die

toch wel niet Hollandistisch meer waren. Wie dit werkje leest (1840), dat van Ecrevisse (1845) en dat van El Peregrino (1858) beziet zoo meteen de geestelijke achtergronden en de gevoelskanten van het schokkende gebeuren in 1579.

93. M. Kemp, *De Bonte Storm, 's Grav., Leopold, 1929. (231 blz.)*

Carnaval beteekent heel wat in het Limburgsche volksleven, vooral in steden als Maastricht en Sittard. Er gebeurt dan erg veel, niet allemaal even stichtelijk. Toch bieden de Vastenavondsdagen, met hun vrij en moeilijk controleerbaar verkeer, voor menig meisje, voor menigen jongen man ook, ware levenskansen. Kennismakingen voor het leven ontstaan, doch er raken ook banden verbroken. Zotternij en jolijt vieren hoogtij, maar achterklap tiert dan evenzeer. Dat alles wilde de schrijver van dezen carnavalsroman laten aanschouwen. Het verhaal vangt aan met de eerste voorbereidsels voor 'de drie groote dagen', met de eerste klanken der oude carnavalsliedjes en het opstellen van schimpstukjes voor de 'vastelaovends-gezètjes'. Gedurende Carnaval zelf maken we kennis met typen uit allerlei volkslagen en vooral met een voor de liefde recalcitrant jongmensch, die bijna in het zog van een straatmeid geraakt. Aan het dolle, bonte bewegen der menigte in feestroes werd volle aandacht geschonken, want de auteur wilde het folkloristisch zoo belangrijke gebeuren vastleggen. Het verhaal eindigt met de laatste dwaze sprongen met Halfvasten.

94. M. Kemp, *Het kwellende wonder. Maastricht, Leiter-Nypels, 1936.* (224 blz.)

Valkenburg, centrum van het vreemdelingenverkeer in het Geuldal, vormt in Zuid-Limburg een milieu van bepaald type. Niet alleen de vreemdelingen, de Hollanders meer in 't bijzonder, trekken er heen voor vermaak of ontspanning, ook Maastricht en de mijnstreek brengen er vertier, bijzonder in de cabarets en dancings. In zulke omgeving kan men allerlei mensen aantreffen, ook mannen en vrouwen die men er, vanwege hun geestelijk peil, niet verwachten zou. Dit kan natuurlijk tot innerlijke conflicten leiden. We maken, in dit verhaal, kennis met een meisje, dochter van 'n wat lichtzinnigen Limburgschen vader en een ernstige moeder van Westfaalsche herkomst, die aan gespleten gevoels- en zieleven lijdt. Zij ondergaat, na een ernstig ongeval, een wonderbare genezing en meent nu verplicht te zijn in het klooster te treden, waarvoor ze geen roeping voelt. Ze redt zich tenslotte in een huwelijk uit verlangen naar kinderen. Deze roman speelt in de Alpen, Rodinster (Beauraing?) en vooral in het uitgaande wereldje van Valkenburg, Maastricht en het Belgische grensland.

95. M. Kemp, *Vallende vogels; roman van het Albert-kanaal. Maastricht, Leiter-Nypels, 1934.* (247 blz.)

Tusschen 1930 en 1935 voltrok zich, nabij Maastricht, even over de grens, een werk van titanische allure, de doorgraving van Caestert en Vroenhoven. Eenige jaren lang zette dit de streek op z'n kop; duizenden vreemdelingen vonden er werk en deden, tijdelijk, de

nog wat patriarchale verhoudingen in de dorpen van het Jekerdal te loor gaan. In technisch opzicht was het graven van een gleuf van zoo enorme afmetingen, door het mergelgebergte, een gebeurtenis van den eersten rang. Het een en ander vormt den achtergrond van den roman van Sanneke ofwel 't 'Ketteke' van Canne en van den jongen Duitscher, Rijnlander, Willy Oberhoff. Zij is een meisje met eierzucht zonder voldoende begaving om deze te wettigen; hem ontbreekt het niet aan talenten, doch hij weet zich niet te concentreeren. Het einde is een tragisch ongeluk: vallende vogels, in het verre Amerika. Niet alleen het bedrijvige leven rondom de kanaalwerken vormt het onderwerp van dit verhaal; het leidt ons meteen binnen in wat losbollige kringen van Maastricht en de Mijnstreek.

96. M. Kemp. *Van den grenskant. Maastricht, 'Veldeke', 1937. (91 blz.)*

Zuid-Limburg is wel een typische grensstreek, een trefpunt van drie culturen mag men wel zeggen: de Nederlandsche, de Duitsche en de Waalsch-Fransche loopen daar in elkander. Moge het Nederlandsche ook al overheerschen, in bepaalde landstreken merkt men toch heel goed den invloed van dat andere. Maastricht kan men zonder het Luiksche te kennen niet juist waardeeren, terwijl de invloed van Aken in de omgevingen van Vaals, Heerlen en Kerkrade b.v. in aanmerking genomen dient te worden. Deze novellenbundel poogt ons de eigenaardige eenheid ontstaan uit zekere veelheid in de dalen van Geleen, Geul en Maas te schetsen. Een novelle is b.v. gewijd

aan de min of meer Franskiljonsche sfeer welke de voorname kringen der provinciale hoofdstad eenmaal kenmerkte. Een andere doet ons kennismaken met de ietwat Rijnlandsche mentaliteit onzer mijnstreek. Met een paar Carnavalsverhalen en de sage van Vaar-Keubke komen we op het gebied der folklore. De nieuwe mijnstreek, met haar cosmopolitische bevolking, met haar snel toenemend zielental, leverde evenzeer stof tot vertellen. Af en toe wippen we zelfs over den zelfkant.

**97. Marie Koenen, *De korrel in de veer. Utrecht, Het Spectrum (1940).*
(255 blz.)**

Voor de kennis van het Limburgsche landvolk zijn de boerenromans van Marie Koenen evenzeer van beteekenis, als voor de literatuur en het cultureele leven van ons gewest. Ofschoon, en dit meenen we te moeten herhalen, onze buitenmensen eenzijdig worden gezien, wellicht iets geidealiseerd. Toch schrijft Marie Koenen geen halve waarheden, die - we denken een oogenblik aan zekere Fransche naturalisten - erger kunnen zijn dan heele leugens. Ze ziet den kwaden en donkeren kant der dingen ook wel, laat hem niet ongenoemd, maar gaat, vanwege haar voorkeur voor het reine, het edele en zachtere daar niet op in. Zoo zien we 'De Moeder' in een fijnen, gulden, iets weemoedigen nevel; zoo zien we de hoofdfiguren van dit dorpsverhaal in eenzelfde getemperd licht. De karakters van deze in eer en deugd tobbede menschen zijn met liefde geobserveerd, doch zonder uitbundigheid geteekend. De tot het mystieke geneigde schrijfster heeft geen oog en

geen oor voor uitbarstingen van wilden hartstocht en primitieve levenskracht. Misschien is evenwel dat wat droomerige en devote van haar talent oorzaak van de zoete harmonie die in haar werk zoo bekooren kan.

98. Marie Koenen, *Het nieuwe begin. Hilversum, Brand, 1934. (263 blz.)*

Met dezen roman keerde onze gevierde Limburgsche schrijfster, die voordien enkele boeken had gewijd aan andere contreiën, terug tot het meest eigene van haar werk, het fijne, verdroomde oudere Limburg. Deze geschiedenis speelt zich weer af in een stil Maasdorpje, verre van het jachtende moderne leven, een wereldje verwijderd van industrie en sociale problemen. Hoewel minder volkomen dan in vroeger scheppingen, als: De toren van Nekum, Het Hofke en de Moeder, geraken we ook hier in die eigenaardige, bekoorlijke, nevelachtige sfeer, een gulden schemer van herfst, berusting en levenswijsheid. Niet altijd zijn de karakters sterk uitgebeeld, ze blijven echter in het algemeen genomen aanvaardbaar. Zonderling genoeg komt ons de doordraaier ‘mijnheer Louis’ het helderste voor den geest, meer dan de stille Wiete, die toch met de schrijfster, naar de ziel, het meest verwant is. In het gevoelsleven der zoowel lichtbewogen als ernstige Gina komen enkele wat krasse evoluties voor. ‘Het nieuwe begin’ mag in de respectabele rij van werken dezer schrijfster zijn plaats innemen.

99. Marie Koenen, *Wat was en werd; verhalen uit Limburgs legende en historie; eerste reeks. Maastricht, Boosten & Stols. 1928. (174 blz.)*

Limburg en Maastricht in het bijzonder mogen zich wel gelukkig prijzen een schrijfster als Marie Koenen de hunne te kunnen noemen. Werd ze ook niet geboren in onze gewesten, ze verbleef er van haar prille jeugd, tientallen jaren, en schiep daar haar beste werk, geïnspireerd door verleden en heden. Haar verheven, reine geest heeft alles rein en verheven geschouwd. Wel kent ze de zonde en noemt ze die ook, doch de donkere schaduwen van het booze accentueeren te sterker het stralende, lichtende van ons oude Christenland. In deze eerste reeks van verhalen uit legenden en sagen, van het oude Tricht, van Houthem en Kloosterrade, kan zij haar, naar het mystieke en wonderbare gekeerde talent tenvolle uitleven. Ze vertelt ons van de Sterre der Zee, van St. Gerlachus, van Sint Servaas, St. Jan van 't Lam en van Ailbertus van Rolduc. We genieten mooi, bloeiend proza dat toch, in 'De Roof (966-968)' suggestief kan worden, spannend als een avontuurlijk verhaal. Niet alleen vrijage en moord kunnen interessant zijn!

100. Marie Koenen, *Wat was en werd; verhalen uit Limburgs legende en historie; tweede reeks. Maastricht, Boosten & Stols. 1928. (177 blz.)*

In dezen bundel Limburgsche verhalen inspireert de schrijfster zich ook op de profane geschiedenis en sage. De eerste vertelling heet 'Kaïn' en is gewijd aan den problematischen Reginald van Valkenburg, den broedermoordenaar, wiens sage aan den 'Vliegende Hollander' zou herinneren. 'De Martelaar', dat is Sint Lambertus; of deze heilige inderdaad een

martelaar mag genoemd worden hoorden we door overigens welgezinde, moderne geschiedkundigen betwijfelen. ‘Heynriks Roeping’ voert ons den Loonschen zanger Veldeke ten tooneele, verliefd geraakt op de dochter van zijn landsheer, die hem bezielde tot het schrijven der St. Servaaslegende, het begin onzer Nederlandsche literatuur. ‘De Moeder van Gelder’ leidt ons binnen het oude Roermond en ‘De Krijgslust van den Abt’ schildert ons het eerwaardige Rolduc in dagen der beproeving. Het laatste verhaal ‘De Trompetter van den Zwijger’ valt iets uit den toon. Het lijkt of Marie Koenen hierin eenige concessie deed aan het overspannen patriottisme dat we omstreeks 1920 beleefden.

**101. L.H.J. Lamberts Hurrelbrinck, *De heks van Heinsbroek*.
Maastricht, ‘Veldeke’, 1944 (160 blz.)**

Een typische streekroman. Een romantisch verhaal dat men zou kunnen localiseeren in de omgeving van Gulpen, trefpunt van drie cultuursferen, de Nederlandsche, de Duitsche en de Waalsch-Fransche. Geologisch bevinden we ons in het mergelgesteente, in de onderaardsche groeven. In litterair opzicht gist men verschillende invloeden, doch de kijk op ons Limburgsche volk is wel typisch voor den auteur. Men kan het geval een tikje onwaarschijnlijk noemen. Waarom bleef de jonge, mooie vrouw, de ongehuwde moeder van Marieke, daarboven in de verlaten smokkelaarshut wonen, nadat ze door erfenis rijk was geworden? Op die vraag geeft de auteur geen afdoend antwoord. Dankbaar maakte Lamberts Hur-

relbrinck gebruik van de gelegenheid ons Limburgsch volksleven te schetsen. Een enkelen keer bemerkt men dat hij, als andersdenkende, katholieke geloofsleer en liturgie aanrakend, wat vreemd ertegenover staat, doch het is niet hinderlijk. Hurrelbrinck hield oprecht van Limburg en zijn bevolking en geeft in dit boek daarvan een sympathieke getuigenis.

102. L.H.J. Lamberts Hurrelbrinck, *Ruzies in het dorp. Maastricht, Boosten & Stols, (1929). (213 blz.)*

Dorpsruzies zullen wel niets specifiek Limburgsch wezen, doch ze komen in ons gewest nogal voor. Het kan aan ons licht ontvlambaar temperament liggen. Soms hebben die veeten ook gunstige gevolgen, wanneer b.v. uit onderlingen wedijver twee muziek-corpsen omhoog streven en daardoor, voor hun doen, groote dingen bereiken. Gewoonlijk is het evenwel anders; in den regel leiden de dorpsruzies tot krakeel en vechtpartijen, tot bebloede koppen en soms nog erger. Lamberts Hurrelbrinck bleef in dezen roman - een van de laatste boeken van den dan al bejaarden schrijver - zijn kijk op het Limburgsche volksleven trouw. Weer schildert hij ons den forschen, rauwen doch niet onsympathieken kant van onze dorpsmensen. De arme Boven- en de rijke Beneden-Graathuizers kunnen niet goed met elkaar opschieten. De Oostganger Dresen vooral speelt een rol in deze dorpsgeschiedenis; aanvankelijk de schrik der Beneden-Graathuizers, wordt juist door zijn liefde tot het rijke boerinnetje Treeske, de vrede tusschen hoog en laag, arm en rijk gesloten. Volgens het prospectus

zou deze roman, nog een echte Hurrelbrinck, op werkelijke feiten berusten.

103. Gerard Lemmens, *Valse vrijheid; een verhaal voor de jeugd.* Heerlen, Limburgsch Dagblad, 1936. (58 blz.)

Een kinderboekje van de Peel. De schrijver is afkomstig van dit eenmaal legendarisch verlaten en schrikkelijk oord; men kan het merken aan een grondige kennis van het wijde eenzame land. Hij verhaalt in dit boekje van twee ondeugende, eigenwijze kinderen, die, van huis weggelopen, een gevaarlijk avontuur in de Peel beleven. Niet zomaar iets met een keffend hondje of een snuivende kat, maar een echt gevaar: een heusche boschbrand. Het bijzondere daarvan kent Lemmens uit aanschouwing en hij beschrijft het overtuigend. Het folkloristische element is niet verwaarloosd; de mooie gewoonte van het kruiske op het voorhoofd, voor 't naar bed gaan der kinderen, leeren we beter begrijpen. Het verhaal, in vlotten stijl geschreven, heeft een opvoedkundige strekking, die gewaardeerd werd, want het besproken werkje is een tweede druk.

104. H.H.J. Maas, *Menschen van het gehucht. Laren, Schoonderbeek.* 1939. (200 blz.)

In Antoon Coolen en H.H.J. Maas heeft de Peel een paar uitnemende romanciers verworven. Coolen is ongetwijfeld in artistiek opzicht superieur, doch als kenner der streek staat Maas niet bij zijn gevierden confrater achter. Om den naam van Maas ontstond indertijd heel wat gerucht. Begrijpelijk; de schildering die deze auteur ons schonk van ons Noord-Limburg-

sche gebied van heide en vennen had weinig van een idylle. Hij schetste vooral den donkeren, klein-menschelijken kant der bewoners uit de verschillende lagen der bevolking. Door het leven grijpt, met grooter geworden menschenkennis vermocht Maas nadien dit politiek en wat anti-clericaal getinte pessimisme te overwinnen. Blind voor de fouten der Peelbewoners werd hij allerminst; ook in 'Menschen van het gehucht' idealiseert hij nog geenszins, doch als zedenschildering kan men het als onbevangenen waardeeren. We beleven de periode omtrent den eersten wereldoorlog, die zich ook al door eenige verwording kenmerkte. Dialogen in streektaal schenken aan dit soms rauwe verhaal de juiste locale kleur.

105. Frans van Overvoorde, *Moorden in Maastricht; oorspronkelijke detectiveroman. Rijswijk, Kramers. 1939. (223 blz.)*

Met een zekere nieuwsgierigheid hebben we dit boek - op-en-top ontspanningsliteratuur - gelezen. We waren eens erg benieuwd te ervaren of het oude Tricht, een der eerwaardigste monumentensteden van ons land, zich leent tot schouwtooneel voor sensationeele gebeurtenissen. Londen, Parijs, Berlijn, Amsterdam, Brussel, wereldsteden, bieden natuurlijk een goed milieu voor verhalen omtrent geheimzinnige misdaden, maar Maastricht? De auteur koos bovendien, als tijdsruimte voor zijn handelingen, de Carnavalsdagen, die Limburgs' hoofdstad nog meer typeeren. Ze bieden evenwel, met hun woelige menigten, drukke samenkomsten en veelvuldige vermommingen, zeldzame mogelijkheden voor mysterie, verdwijning

en naspeuring. Frans van Overvoorde heeft daarvan dankbaar, knap en ook met kennis van zaken gebruik gemaakt. Ofschoon het inheemsche element in dezen detectiveroman wat bijkomstig aandoet, heeft hij b.v. de drukte der Vastenavondsbals in de Redoute wel levendig uitgebeeld. Werkelijk, het experiment: een speurders-historie in een eerwaardig en folkloristisch milieu mag geslaagd heeten.

106. Tjeerd Paasman, *De tocht door het donker. Amsterdam, 'Ontwikkeling', 1929. (247 blz.)*

Een roman uit de Limburgsche mijnstreek, een roman uit de Limburgsche mijnen. Het een is nog niet het ander. Onze mijnstreek is voor iedereen toegankelijk, men kan zijn tenten erin opslaan, de cosmopolitische bevolking ervan observeeren en daarna, met kennis van land en lieden, beschrijven. Zeker, men kan ook in een van onze kolenputten afdalen, enkele keeren zelfs, dan krijgt men wel een idee van den zwaren, vuilen arbeid aan het kolenfront, doch dan kent men het leven der ondergronders nog niet. Om dat te benaderen, van alle kanten, moet men maanden, jaren tusschen de kompels geleefd hebben. Men merkt heel gauw of een auteur uit ervaring vertelt. Met Tjeerd Paasman is dit inderdaad het geval. De hoofdstukken gewijd aan den arbeid in modder en kolengruis, onder de dreiging van neerstortende gewelven zijn ongemeen suggestief soms en, door hun levenswaarheid, eenig in onze letteren. Het verhaal op zichzelf kan ons minder boeien; in het bovengrondsche boet het in aan karakter. De auteur heeft dan een conven-

tioneel-socialistischen kijk op zijn omgeving en de samenleving.

107. H. van Pelt, *Bokkerijders in de Kempen; 2e dr. Amst., Roskam, 1943. (± 300 blz.)*

Dat het ‘goddeloos gespuis’ der Bokkenrijders niet alleen het land van Valkenburg en de omgeving van Aken en Gulik onveilig maakte, maar evenzeer de Kempen terroriseerde, weten velen niet. H. van Pelt geeft ons een beschrijving van de bandieterijen die de kleine benden gedurende langen tijd, in de tweede helft der achttiende eeuw in de Kempen uitspookten. Hij vertelt ons in vloten, wat onpersoonlijken trant, en niet zonder anachronismen, wat er aan diefstallen, rooverijen, moorden en andere snoodheden voorviel vanwege de benden van Bree en Maeseyck vooral. Deze werden aangevoerd door een paar geslepen en roekelooze schurken afkomstig - de vader tenminste, de zoon was al geboren Kempenaar - uit het Overmaasche. Schrijver belicht het satanische dier Bokkenrijders en de sociale achtergrond van hun streven voldoende en gaat, voor een volksboek, op het heiligschennende hunner handelingen iets diep in. Hij heeft gepoogd met een wat onwaarschijnlijke liefdesgeschiedenis eenheid te brengen in de verschillende wat los van elkaar staande episoden. Af en toe wordt ook Nederlands Limburg (Baexem) bij het geval betrokken.

108. El Peregrino, *El sitio de Maestrich (ano 1579). Madrid, M. Galiano, 1858. (291 blz.)*

De verovering van Maastricht door Parma is een gebeurtenis geweest in de krijgsgeschiedenis van

West-Europa en in de zoo woelige periode der Reformatie. Herhaaldelijk verschafte het tragische lot der zich heldhaftig verdedigende stad stof aan dichters en romanschrijvers. Het meest bekend zal wel de ‘Belegering van Maastricht’ door onzen Ecrevisse zijn gebleven, tenminste in ons land. Doch ook in de Spaansche historie blijft ‘El sitio de Maestrich’ iets beteekenen. El Peregrino (vermoedelijk een pseudoniem) laat ons de vermaarde verovering van een andere dan de Nederlandsche, soms ook nog Protestantsche zijde, aanschouwen. Er komen in dezen roman bijzonderheden voor die wellicht ook voor geschiedkundigen van belang kunnen wezen, o.a. een beschrijving van den intocht van Parma met zijn zegevierende troepen. Overigens moet men dit boek beoordeelen naar zijn periode van ontstaan: de romantiek, die voor onwaarschijnlijkheden niet terugdeinst. Het verhaal werd verlucht met enkele lithos.

109. P. Plantenberg-Marres, *Ketters aan de poort; historische roman. Maastricht, A.A.M. Stols, 1939. (281 blz.*

Limburg en ook Maastricht zijn, in de godsdienstige beroerten der zestiende eeuw, goed katholiek gebleven, doch het gevaar voor afval van het oude Geloof is aanvankelijk wel groot geweest. Vooral Maastricht heeft, in de periode der Wederdopers en ook later, zijn ingeboren ketters gekend en zijn martelaren voor nieuwe religie. Pauline Plantenberg-Marres, aan wie we een paar opmerkelijke, critische romans omtrent de Karolingische periode danken, heeft zich in het

bewogen tijdvak omtrent 1534 weten in te werken. Met wetenschappelijke objectiviteit en in helder, rustig proza verhaalt ze ons de lotgevallen der Wederdoopers in de stad van St. Servaas, van hun fanatiek, fantastisch idealisme, dat voor geen offer terugdeinsde. We genieten meteen van een levendige beschrijving eener epidemie: de zwarte of zweetende dood, ofwel de pest, die toen de door de godsdiensttwisten gekwelde stad ook nog teisterde. ‘Kettters voor de poort’ geeft ons een betrouwbaar beeld van het leven en lijden onzer voorouders en bevat meteen voldoende romantiek om ook den gewonen lezer te boeien.

110. J. Ponten, *De Bokkenrijders. 's Grav., Hollé, 1943. (156 blz.)*

Romans omtrent ‘het goddeloos gespuis der Bokkenrijders’ schreven Ecrevisse, Lamberts-Hurrelbrinck, Mützelbach, van Pelt en Jozef Ponten, andere namen willen ons niet invallen. Van deze vijf verhalen is, de kwaliteiten der vertaling buiten beschouwing latend, het Duitsche werk van Josef Ponten wel het beste. Ponten, Akenaar van Limburgsche herkomst, is ook een auteur van internationale, litteraire vermaardheid. Deze roman bekoort dan ook terstond door een dichterlijke visie op het geval en door een bloeiende beschrijvingskunst. Zoo hooge waardeering kunnen we voor zijn kijk op het historische element van zijn schepping niet hebben. Ponten gaat uit van de opvatting, dat de bende der Bokkenrijders ontstond uit zucht tot avontuur van eenige brooddronken jongelui, die rijken berooven wilden en armen wat

toestoppen. Eerst later zouden echte misdadige elementen zijn binnengedrongen in dit stel rare snaken. Ponten vergeet de kleinstaterij der achttiende eeuw en de verwording op velerlei gebied in deze streken wel te zeer. Wat veel dichterlijke vrijheid genomen!

**111. De Pouilly, *Un festival en 1851 ou l'amour et la musique.*
*Maestricht, H. Bury, 1851. (138 blz.)***

De tijdgenooten van den schrijver hebben vermoedelijk veel plezier beleefd aan menige passage uit dit romannetje. Wij begrijpen dit boekje, dat ons het Maastricht uit de helft der 19e eeuw tracht te schilderen, natuurlijk minder goed, vooral niet, omdat de locale kleur gewoonlijk niet sterk aandoet. Er komen niettemin enkele hoofdstukken in voor, die ons het uitgaande leven (omgeving van de dan nog jonge sociëteit Momus) wel aardig beschrijven. Vooral de analyse van een gearrangeerde opera ('Andréas Hofer', door van Helden?) mag als geestig geprezen worden. Ook het stelletje achterklap plegende dames van voornamen huize wordt raak geschetst. De intrige van den roman is niet heel sterk; de karakterteekening evenmin en doet soms gechargeerd aan. Er komen enkele erge onwaarschijnlijkheden in voor, als de erfenis van den verliefden luitenant. Raar doet het bezigen van zooveel uitheemsche familienamen aan, niet alleen van Fransche of Duitsche, die in Maastricht, grensstad, wel inheemsch zijn, doch ook van Engelsche en Russische, waardoor de samenleving er al te cosmopolitisch aandoet.

112. R. Quaedvlieg, *La dame de fer. Bruxelles, Lebègue & Cie., 1879.* (284 blz.)

Niet alleen 1579 was een rampjaar voor de vermaarde vestingstad Maastricht, ook 1576 bracht reeds heel wat onheil, een ware Spaansche furie. Richard Quaedvlieg verhaalt ons het een en ander uit die sombere dagen, de geschiedenis van een jonge, schoone wees, belaagd door een snooden Spaanschen officier, doch gered van een smadelijken dood door een stoutmoedig Trichtsch heelmester. Gered? Eilaas, uiteindelijk toch niet; de beide gelieven sterven in de armen van het beruchte folterwerktuig ‘de ijzeren dame’, een moordmachine welke zou gestaan hebben aan den tegenwoordigen Biesenwal aldaar, in de gebouwen der Duitsche ridders. Of dat ijzelijke werktuig inderdaad te Maastricht gestaan heeft? We hoorden het van deskundige zijde betwijfelen. Natuurlijk mag een romanschrijver gerust elementen der sage in zijn werk opnemen. Het verhaal verloopt overigens zeer ongelijk; wat erg onverwacht komt ‘de ijzeren dame’ aan het slot in werking. De toon van het verhaal contrasteert vaak met het ernstige onderwerp. Quaedvlieg poogt aanhoudend geestig te wezen; hij houdt van woordspelingen, die den stijl iets gekunstelds bijbrengen.

113. *De roman van Heinric en Margriete van Limborch; in hedendaagsch Nederlandsch naverteld en ingeleid door Albert Verwey. Santpoort, Mees, 1937.* (123 blz.)

Dit is eigenlijk het Limburgsche epos bij uitnemendheid. Nu heeft het geval met het tegenwoordige

Limburg, met de voormalige landen van Gelder, Gulik, Horn en Loon, en zelfs met het domein der sire's van Valkenburg, weinig te maken. Heinric en Margriete zijn kinderen van een der hertogen van het oude Limburg, waarvan de residentie in het tegenwoordige land van Luik ligt, doch dat ook eenige streken van ons Zuiden omvatte. Albert Verwey bracht een wel erg fantastisch verhaal uit het Middelnederlandsch over in keurig proza. Het oorspronkelijke epische gedicht ontstond tusschen 1291 en 1317, en werd vermoedelijk door Hein van Aken geschreven. Over de kunstwaarde van deze ridderpoëzie werd zeer verschillend geoordeeld. Het epos lijkt opgezet als hulde aan het hertogelijk huis van Limburg. Het is een zonderling mengsel van demonische fantasie, hoofsche tooneelen en pralerige strijdtafereelen. Het eerste gedeelte, dat het karakter eener sage behield, laat zich wel het aangenaamst lezen.

114. Jacques Schreurs, *Kroniek eener parochie; de kraai op den kruisbalk*. Utrecht, *Het Spectrum*, (1940). (319 blz.)

Onze welgevooisde Limburgsche zanger Jacques Schreurs, excelleerend als lyrisch dichter, bekend als tooneelschrijver, weet ook mooi welverzorgd proza te scheppen. 'Kroniek eener parochie' mag er wezen; het boek behoort tot de beste moderne Limburgsche romans. Roman van een jong priesterleven op de eerste plaats, roman van de (nieuwe) mijnstreek meteen. Als in zoovele verhalen beleven we ook in deze kroniek het tegen elkaar botsen van ouden en

nieuwen tijd. Tot den ouden tijd behoort o.m. de hooghartige, eigenlijk liberale pastoor van het dorp, autocraat, potentaat, al mag ook hij het goed bedoelen. De kapelaan is vervuld van de gedachten en gevoelens eener nieuwere periode. Hij blijkt overigens een mensch met menselijke zwakheden, het ontbreekt niet aan conflicten in zijn eerste ambtsjaren. We beleven hier mede de opkomst van het Limburgsche mijnwezen. Zooiets beschreef Felix Rutten in 'Onder den rook der mijn' evenzeer, doch Schreurs staat minder romantisch en veel onbevangener tegenover dit verschijnsel.

115 Albertine Steenhof-Smulders. *Een abdisse van Thorn. Leiden, van Leeuwen, 1911 (190 blz.).*

Het miniatuur-vorstendom Thorn, bestuurd door de abdisse van het hoogadellijke stift, heeft steeds de aandacht getrokken. Deze bleek niet immer even welwillend; de in wezen weinig christelijke adeltrots der hoogwelgeboren dames uitte zich blijkbaar soms op minder bewonderenswaardige wijze. Albertine Steenhoff-Smulders, een vriendelijk en zachtzinnig litterair talent uit den kring 'Van onzen Tijd' heeft zich van een critisch positie kiezen onthouden. Haar zin voor fijne romantiek deed haar open oog behouden voor de schoonheden van de late middeleeuwen. Het verhaal speelt zich af in het midden der vijftiende eeuw. De hoofdpersonen erin zijn de Luiksche prins-bisschop Jan van Heinsberghe, een ridder De la Marck en Joanna van Heinsberghe, later vorstin-abdisse van Thorn. Ofschoon Midden-Limburg en Roermond het

centrum der gebeurtenissen vormen, beleven we toch ook bewogen momenten in de 'cité ardente', het woelige Luik. Alles speelt zich af in een zachten, iets weemoedigen schemer, waarmee het dramatisch einde van den minnaar der nog niet definitief in den religieuzen stand getreden abdisse contrasteert.

116. A.J. Toussaint. *Avonturen in 't Land van Rode. Lutterade, Fonds voor Heemkunde, 1939. (153 blz.)*

Rolduc's rijke geschiedenis leverde het onderwerp van dit voor de jeugd bestemde verhaal. Schrijver heeft een hoop romantisch gebeurtenissen geconcentreerd rondom de figuur van Rode's vermaarden abt Heydendael. Natuurlijk heeft het werkje de strekking: bevordering der Heemkunde. Wie het gelezen heeft, weet inderdaad wel iets omtrent Rolduc. Om dit wetenswaardige niet te droog op te dienen, werd het verwerkt in avonturen van den kloosterknecht Nand. Deze vorm van vertellen doet weinig modern aan; we ontmoeten te gemakkelijk geconstrueerde onwaarschijnlijkheden. De avonturen boeien over het algemeen wel en het doel dat auteur en uitgevers voor oogen hebben, wordt er zeker door bereikt.

117. Arnaud de Trega. *Ramp en misdaad; 1632-1638. Brugge, Beyaert, 1925. (224 blz.)*

In dezen historischen roman schildert Arnaud de Trega (pseudoniem voor Jules Schaepkens van Riepst) de gebeurtenissen rondom de tragische figuur van pater Vinck 'gardiaen van de Minnebroeders, den 7 July onthalst ende begraven'. Omtrent denzelfden tijd zijn nog 8 andere beschuldigen te-

recht gesteld. Om den naam van pater Vinck bleef steeds pennestrijd. Van Hollandsch-protestantsche zijde zag men een verrader in hem; katholieken eerden hem als een martelaar. Opvatting van latere historici is, dat pater Vinck zeker onvoorzichtig is geweest, doch dat de procedure tegen hem en vooral tegen den rector der Jesuiten, pater Boddens, een schandvlek blijft op het bewind der Staatschen te Maastricht. Arnaud de Trega kiest nogal heftig en romantisch partij. Zijn onderwerp heeft hij ongetwijfeld goed bestudeerd, doch het boek laat den indruk van eenzijdigheid na. Het slot ervan, dat nauwelijks verband houdt met den inhoud (1673), doet al te subjectief aan.

**118. V.L. Vanweddingen. *De parel van het Zuiden. Helmond 1941.*
(140 blz.)**

‘Een verhaal voor jongens uit de Belgische opstand van 1830.’ Een avontuurlijk verhaal, dat ook ouderen met belangstelling zullen lezen. Met instemming ook? Hollanders, menschen van boven de groote rivieren, zullen ongetwijfeld gemakkelijk de zienswijze van den schrijver deelen, doch wij, wonende in een gewest dat partij is geweest in deze aangelegenheid, en niet de partij van Vanweddingen's geestverwanten, staan wel een beetje kritisch tegenover zijn al te gemakkelijke, psychologisch niet verantwoorde beschouwing der geschiedenis. Men kan er nu anders over denken, en de overgrootste meerderheid van thans dat is in 1918 wel gebleken - denkt er anders over, dat neemt niet weg dat onze voorvaderen redenen hadden om liever met de Zuidelijke Nederlanden, die men België be-

gon te heeten, vereenigd te blijven. Dit vaststellend willen wij graag toegeven, dat 'De Parel van het Zuiden' een boeiend avontuurlijk verhaal werd. De auteur heeft ook wel werk van de historie gemaakt en weet ons b.v. zeer gemakkelijk ervan te overtuigen, dat de onbetrouwbare, sjacherende generaal Daine een weinig bewonderenswaardig heerschap was.

Beeldende kunst, monumenten, enz.

119. J. Bechtold en G. Goossens. *Tegelsche Volkskunst. Maastricht, 'Veldeke', 1943. (160 blz.)*

Tegelen werd in onzen tijd niet alleen vermaard vanwege zijn Passiespelen, doch ook door zijn volkskunst, die natuurlijk heel en al verbonden is aan de klei. Deze volkskunst is in deze omgeving, in de streek, op Nederlandsch en Duitsch gebied, sedert eeuwen inheemsch. Met prijzenswaardige nauwkeurigheid stippelen de auteurs op een landkaartje uit, waar producten van dit naieve, mooie handwerk ontstonden. Tegelen is van oudsher een centrum ervan geweest. In enkele korte hoofdstukken lezen we het noodzakelijke omtrent Tegelen en zijn cultureele sfeer, aangaande Tegelsche klei en zijn kwaliteiten, over de oude volkskunst (aardewerk in drie-kleurenklei, zwartgoed en geëngobeerde waar), de nieuwe (drie-kleuren-klei en Tegelsch bont) en de toekomst. Van niet minder belang dan deze beschrijvingen zijn de vele afbeeldingen op volle pagina, welke het boek verluchten. We krijgen ook vergelijkingsmateriaal

onder oogen; we constateeren de evolutie van het oude goed naar moderner werk, dat, behoudend zijn primitieve vormen, toch meer artistiek geleid blijkt.

120. Fr. Bock et M. Willemsen. *Antiquités sacrées conservées dans les anciennes collégiales de S. Servais et Notre-Dame à Maestricht. M. Russel, 1873 (248 en XC blz.)*

Zonderen we de aan de schatkamers van de beide Maastrichtsche hoofdkerken gewijde gedeelten van de 'Monumenten van geschiedenis en kunst; beschrijving van Maastricht' uit, dan is dit boek van 1873 nog steeds het eenige meer uitvoerige en complete werk over de Maastrichtsche tresoren. Het werd verlucht met 73 houtgravuren, die in schoonheid voor moderne foto's wel onderdoen, doch die scherp vorm en versiering der reliekhouders weergeven. De Akensche kanunnik Fr. Bock, die als eerste auteur van dit boek vermeld wordt, had als beschrijver van relieken en oude kerkelijke kunst voor zijn vaderstad, met haar vermaarde schatten, reeds verdienstelijke werk verricht. De Maastrichtsche kostbaarheden beschrijvende gaat hij diep op geschiedenis en karakter der objecten in. Er kunnen tegenwoordig omtrent sommige relieken en reliekhouders andere inzichten bestaan, de beschouwingen van beide samenstellers, rijk gedocumenteerd, blijven van waarde. Een verhandeling over de Heiligdomsvaarten te Maastricht - waarvoor dit boek vooral bestemd is - gaat aan de beschrijving der relieken vooraf.

111. Dr. Cuypers. *Gedenkboek 1827-1927. Sittard, Claessens, 1927. (112 blz.)*

Terecht gaf 'Limburg', provinciaal genootschap voor geschiedkundige wetenschappen, taal en kunst, in 1927, bij de herdenking van Dr. P. Cuypers' honderdsten geboortedag, dit niet te omvangrijke gedenkboek uit. Dr. P. Cuypers is een heel beroemd man geweest, van een invloed en faam in zijn periode als maar weinigen verwierven. Cuypers overleed in 1921 en begon dus de 100 jaren te naderen. In dit gedenkboek overschouwen verschillende schrijvers dit lange, vruchtbare en roemrijke leven. Zoo treffen we hierin o.m. de volgende opstellen aan: Dr. P.J.H. Cuypers, door Joseph Cuypers; Cuypers, Thijm, de Stuers. Tijd- en strijdgenooten, door P. Albers S.J.; Cuypers' invloed op de vernieuwde hoofdstad; Dr. Cuypers 'n hulpvaardig kunstenaar, door Dr. van Gils; Dr. Cuypers als bouwkunstenaar, door Jan Stuyt; Dr. Cuypers in zijn kunstwerkplaatsen, door A. Hermans; Dr. P.J.H. Cuypers, door Lod. van Deysse; Iets over Cuypers' invloed op het ambacht en het kunsthandwerk. Natuurlijk hebben de samenstellers van het gedenkboek den grooten bouwmeester evenzeer in beeld vereeuwigd en treft men erin gegevens aan omtrent het te Roermond gevierde eeuwfeest.

122. J.M. Dautzenberg. *Bloemlezing, met levensbericht en inleiding door Arnold Sauwen, Heerlen. J. Albert, 1908. (158 blz.)*

Ofschoon deze bloemlezing niet zoo heel veel bevat dat men typisch Limburgsch noemen kan, meenden we toch dat ze in deze beredeneerde bibliographie niet onvermeld mocht blijven.

Dautzenberg neemt immers in onze Limburgsche cul-

tuurgeschiedenis een wel bijzondere plaats in. Terwijl het gros onzer intellectueelen, vooral die naar België togen, in de sfeer van het Fransche geraakten, sloot hij zich bij de Vlamingen aan en manifesteert hij een opmerkelijke belangstelling voor de stamverwante Duitschers. Hij bleef ook gehecht aan zijn geboortestreek, het groote gedicht 'De Heimreise' geeft ons daarvan het overtuigend bewijs. Vooral zijn geboorteplaats Heerlen wordt erin bezongen.

Arnold Sauwen, een dichter uit het andere Limburg, een poëet die hoog bedaad in onze periode overleed, gaf een korte levensbeschrijving van Johan Michiel Dautzenberg (1808-1869) en tevens een inleiding tot de bloemlezing, waarin hij vooral de aandacht vestigt op het Dietsche en Germaansche wezen van deze dichtkunst.

123. A. van Delft. *Passiespel (Tegelen). Boxmeer, Schoth, 1935. (90 blz.)*

Iets typisch Limburgsch kunnen we in dit spel niet opmerken, de schrijver is trouwens een Brabander. Van Delft's tekst, die aan dien van Jac. Schreurs voorafging, diende evenwel bij de eerste reeksen van opvoeringen der geleidelijk vermaard geworden Tegelsche Passiespelen en heeft daardoor een plaats verworven in het cultureele verleden van ons gewest. Tienduizenden, die de opvoeringen bijwoonden, hoorden het woord van den Brabantschen pastoor. Het Evangelieverhaal meteen, want zeer terecht verwijderde zich de auteur niet te ver van het Nieuwe Testament. Evenals de tekst van Oberammergau soms door reizangen onderbroken wordt, wisselen proza

en vers hier elkander af. Het litteraire gehalte van het een en ander verschilt soms. Tegen den subliemen eenvoud van het woord der Evangelisten contrasteert het gekunstelde van de Vondeliaansche rei; ook struikelt men wel eens over Brabantsche gemoedelijkheid. Het geheel verkreeg evenwel dramatische bewogenheid, die we waardeeren mogen.

124. A.J.A. Flament. *Kunsthistorische beschrijving van een zeventigtal Mariabeelden en eenige schilderijen van de 12e tot de 18e eeuw. Maastricht, Schmitz, 1914. (40 blz.)*

In Augustus 1912, bij gelegenheid van een internationaal Mariacongres, werd te Maastricht een tentoonstelling gehouden van Mariabeelden en andere afbeeldingen der H. Maagd. Het betrof hier beelden vervaardigd in Limburg of althans aldaar bewaard in kerken, of verzameld door kunstliefhebbers. Rijksarchivaris Flament gaf van deze beelden, alsmede van eenige schilderijen en kopergravuren een met 16 fototypieën geïllustreerde beschrijving.

Hoe belangrijk ook kan deze verzameling, voor korten tijd samengebracht, toch geen juiste idee geven van den rijkdom aan Mariabeelden in ons Limburg, wijl het vanzelfsprekend is, dat ‘de Lieve Vrouwkes van Limburg’, de miraculeuze en van legenden omweven Lieve Vrouwebeelden hiervoor liever niet werden afgestaan. Ofschoon de plaats van ontstaan en zelfs de herkomst van de meeste beelden niet precies kan aangegeven worden, is deze iconographie toch van belang voor de oude kunst in ons gewest, vooral wijl

zooveel daarvan zich in particulier bezit heeft bevonden.

125. *Gedenkboek ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de Stedelijke Muziekschool en het Stedelijk Orkest. Maastricht, 1933. (62 en 20 blz.)*

Limburg heeft immer een intens muzikleven gekend, al bracht de streek weinig componisten van naam voort, doch veel literatuur daaromtrent kennen we niet. De provinciale hoofdstad was, voor de hand liggend, wel het brandpunt van dit muzikale leven, al wist ook Venlo jaren lang daarnaast zich te handhaven en, gedurende korten tijd, Maastricht te evenaren, wellicht zelfs te overtreffen. Maastricht excelleerde, met de Mastreechter Staar, niet alleen in den mannezang doch met het Stedelijk Orkest, ook voordat dit een regionaal beroepsorkest werd, op instrumentaal gebied. Dit boekje beschrijft ons de opkomst van het Stedelijk Orkest samen met de gemeentelijke Muziekschool. Een geschiedenis van gestadigen groei. Onder Henri Hermans, zelf een Limburger, bereikten beide instellingen een hoogtepunt. Natuurlijk ontmoet men in deze wordingsgeschiedenis heel wat namen van elders, vooral van den Luikerkant. Een lijst van uitgevoerde werken en opgetreden solisten geeft een goede idee van het bereikte peil. (In 1942 verscheen een nadere aanvulling hierop).

126. Eugène Gens. *Histoire et description de l'église de St. Servais à Maestricht. M., 1843. (78 blz.)*

Dit werkje ontstond in een periode, die voor onze monumenten verre van gunstig was. Ze werden weinig of niet juist gewaardeerd en menig kerkbestuurder zag er niet tegen op de architectuur der gebouwen te verknoeien en eerbiedwaardige kerkschatten te verkwanselen. Met onzen alouden ‘templum magnum’ was het in 1843 ook niet te best gesteld; de schrijver van het boekje klaagt over verval en verwaarloozing. Hij beschrijft den toestand van dat moment. Zijn kijk op de Historie is die van zijn tijd; men vergete niet dat nadien in de St. Servaaskerk nog veel werd ontgraven, gerestaureerd..... en ook weer verwijderd. In 1843 was het voorts nog niet zoolang geleden, dat een menigte relieken, die nu weer de glorie der schatkamer uitmaken, werden teruggevonden; hieromtrent worden documenten gereproduceerd. Merkwaardig is de terugvinding ‘pour ainsi dire miraculeuse’ van eenige relieken van St. Servaas, den 4 Mei 1822.

127. Honderd fotografische visies op Zuid-Limburg; foto's door Hub. Leufkens met een inleiding van George Nypels. Maastricht, Leiter-Nypels (1932). XIV blz. en 100 pl.

Een prachtwerk omtrent ons zuidelijk heuvelland met zijn grooten rijkdom, in stad, aan het water en op de hoogten, aan motieven voor schilders en kunstenaars van het lichtbeeld. Ook deze soort van kunstenaars bestaat, al valt het wezen van hun talent moeilijk te omschrijven. Ze hebben een kijk op de dingen, dien ze ook al teekenende of schilderend, al schrijvend en wellicht zelfs al componeerende hadden kunnen ver-

tolken. Hub. Leufkens ziet Zuid-Limburg gelijk een kunstenaar en met de vakkennis van een kunstenaar ontwikkelt hij zijn lichtbeelden. Hij heeft meteen een kijk op het essentieele der streek, op het karakteristieke van monumenten en buurtjes in stad en dorp. Er spreekt een groote liefde voor zijn geboortegrond uit dit werk. George Nypels, de bekende reisredacteur van het Algemeen Handelsblad, schreef op deze fotografische visies een korte inleiding, die het eigene accentueert. Het boek, in -4 formaat, werd in typografisch opzicht keurig uitgevoerd.

128. Henri Jonas. *Houtsneden 1919 Ao Do 1928. Maastricht, Leiter-Nypels, 1928 (52 fol.)*

‘Op den 50sten verjaardag van Henri Jonas, 8 Mei 1928, mocht voor vrienden en belangstellenden dit overzicht van zijn houtsneden niet ontbreken. Deze toch hebben sedert 1919 niet weinig bijgedragen tot den opbloei der boekdrukkunst in Maastricht. C. Nypels beschouwt het als een voorrecht, deze uitgave heden het licht te doen zien en brengt hier gaarne dank aan den houtsnijder zelf en den uitgever A.A.M. Stols, die het mogelijk maakten een volledig overzicht te verzamelen.....’

Dit is, op den inhoud na, bijna heel den tekst van het boek. De bijzondere waarde van deze mooie, genummerde editie in -4, ligt op het terrein van de graphische kunst. Henri Jonas is gedurende zekeren tijd een der beste houtsnijders van Nederland geweest. We kunnen in dit boek, dat nagenoeg alle houtsneden van den meester van 1919 tot 1928 reproduceert, de wordingsgeschiedenis van zijn groot talent gemakkelijk

volgen, hoe hij in de eerste proeven nog met aandoenlijke onbeholpenheid schildert met het burijn, om tenslotte de geëigende techniek en een zuivere afweging van zwart en wit te bereiken.

128. A. Kempeneers. *Hendrik van Veldeke en de bron van St. Servatius. Antwerpen, 'Veritas', 1913. (167 blz.)*

‘Niets dus geeft recht om te besluiten tot nauwe betrekkingen tusschen onzen dichter en Maastricht’, zegt de schrijver van dit boek. Wat later opponeert hij tegen geleerden, die hem - zonder bewijzen - Maastricht laten bewonen, daar werken en dat nog wel eenigermate in den tongval dier stad. Intusschen ontkent de auteur tenminste niet dat Veldeke er toch wel vaker geweest zal zijn. Dit is overigens niet het groote probleem van deze studie. Het gaat om de latijnsche bron der St. Servaaslegende. De latijnsche voorbeelden zouden kunnen wezen: indirect nog een levensbeschrijving van den Heilige, ontstaan tegen het einde der zesde eeuw, dan Gregorius van Tours, twee eeuwen nadien moet weer een bewerking naar Gregorius' levensbeschrijving zijn geschreven, verder een handschrift uit de 10de eeuw, de ‘Vita Sancti Servati’ van Hariger en vooral Jocundus, die in 1088 zijn rijkelijk van legenden omrankte leven van Tricht's Grooten Heer boekstaafde. Omtrent deze latijnsche voorbeelden, waarover de geleerden het niet eens zijn, schrijft Kempeneers zijn beschouwing voor vakmensen.

130. *Hendrik van Veldeke's Sint Servatius Legende, bewerkt door Marie Koenen. Bussum, P. Brand. 1912. (92 blz.)*

De St. Servaas-legende, naar het door J.H. Bormans in 1858 gepubliceerde handschrift uit de 15e eeuw, is een nogal wijdloopig poëem, dat niet alleen om taalkundige redenen, voor den gewonen, welwillenden lezer ontoegankelijk is geworden. Er is evenwel, in den loop der jaren, voor dezen grootvader aller Dietsche dichteren - al te lang, ook door litterair-historici, verwaarloosd - belangstelling ontstaan, die een uitgave als deze wel gewenscht maakte. Dr. H.J.E. Endepols, een uitnemend kenner van den Loonschen en ook Trichtschen zanger, schreef een bezielde inleiding voor dit werkje. Marie Koenen heeft, de oude legende bewerkend, deze natuurlijk aanzienlijk moeten inkorten. Ze tracht, al herscheppende, iets van de naïveteit van den dorspronkelijken tekst weer te geven. Een zekere losheid van berijming wekt den indruk wel, doch wanneer men wel toelustert hoort men toch vooral de stem der als dichteres minder bekende vertaalster. Deze bewerking verkreeg daardoor iets (te) persoonlijks, doch laat zich aangenaam lezen.

131. *De monumenten van geschiedenis en kunst in de provincie Limburg; eerste stuk: de monumenten in de gemeente Maastricht. 's Grav., 1926-1938. (590 blz.)*

Wanneer we deze bibliographie schrijven, zijn van het eerste stuk vier afleveringen verschenen; vier boeken in -4, op kunstdrukpapier, met vele illustraties. In het voorloopig voorbericht wordt vermeld dat het

werk samengesteld werd in opdracht van de Afd. A. der Rijkscommissie voor de Monumentenzorg. De eerste aflevering werd verzorgd door Dr. J.W.H. Goossens, rijksarchivaris en door Jhr.E. van Nispen tot Sevenaer, van het Rijksbureau voor de Monumentenzorg. We treffen hierin aan als historische inleiding een overzicht van de geschiedenis der stad Maastricht, een beschrijving van het grondplan en zijn ontwikkeling, van de voorhistorische, vroeg-Germaansche en Romeinsche oudheden, van de verdedigingswerken en de Romaansche Maasbrug en van de wereldlijke openbare gebouwen. De samenstellers namen het terrein hunner werkzaamheden zeer ruim, zoodat niet alleen gebouwen, doch ook kleinere sculpturen, munten, interieurs, de gobelins van het Stadhuis, schilderijen, enz. erin opgenomen werden. De beschrijvingen zijn zooveel mogelijk objectief gehouden; de bewondering, welke de monumenten opwekken, werd niet door lyrisch proza aangewakkerd.

.

De tweede aflevering van het werk verscheen in 1930. Ze werd samengesteld door Dr. J. Kalf, directeur van het Rijksbureau voor de Monumentenzorg en door Dr. E.J. Haslinghuis, secretaris van de Afd. A. der Rijkscommissie voor de Monumentenzorg. In dit boek worden de kerkelijke gebouwen van de oude stad Maastricht, met uitzondering van de St. Servaas- en de O.L. Vrouwekerk, beschreven. Behalve beide genoemde kerken is Maastricht nog een menigte gebouwen van soortgelijken aard rijk, voldoende om een stad voor kunstzinnige bezoekers aantrekkelijk

te maken. Als voornaamste vinden we hier beschreven: de St. Jozefskerk, de voormalige Dominicanenkerk, de voormalige Fransciscanenkerk (nu Rijksarchief), de St. Janskerk, de voormalige Kruisheerenkerk en de St. Mathiaskerk. Verder een menigte voormalige kapellen, kloostergebouwen, refugiehuizen enz. Alles rijk geïllustreerd met foto's, plattegronden, enz.

* *

In 1934 verscheen de derde aflevering, gewijd aan de St. Servaaskerk. De tekst werd bewerkt door Jhr. Dr. E.O.M van Nispen tot Sevenaer, die de beschikking had over de vroeger door Dr. J. Kalf verzamelde gegevens. De beschrijving der schilderijen is van de hand van wijlen Dr. C. Hofstede de Groot, welke werd bijgewerkt door Dr. H. Schneider. Deze Sint Servaaskerk, een der oudste monumenten van ons land, beteekent een wereldje op zichzelf. Moge ze al niet de gave eenheid vertoonen die ons bij de O.L. Vrouwebasiliek in verrukking brengt, ze is daarentegen weer rijker in vormen, grootscher van allure, het resultaat van vele eeuwen kerkelijke bouwkunst. Welke prachtige onderdeelen hieraan onze bewondering afdwingen, beseft men eerst goed bij aandachtige beschouwing der nauwkeurige reproducties, als van het prachtige Zuiderportaal (de gebeeldhouwde 'Bergpoort'), van de Keizerszaal, van vele details als de geestige kapiteelen, enz. Ook de rijke schatkamer, met haar bezit aan sculpturen en schilderijen, werd uitvoerig beschreven.

* *

Het vierde deel, al te bescheiden vierde aflevering van het eerste stuk genoemd, werd door dezelfde handen als het vorige bewerkt. De hierin beschreven. O.L.

Vrouwe-basiliek mag men wel rekenen tot een van de mooiste gebouwen die de Romaansche stijlperiode heeft voortgebracht, een der eerste monumenten van ons land meteen. Een kerk rijk aan prachtige onderdeelen - we herinneren aan het priesterkoor met de kapiteelen van Heimo - en met een schatkamer welke de meer bekende van St. Servaas evenaart. Bij de beschrijving daarvan brengen samenstellers terecht het zich te Rome bevindende 'Patriarchaalkruis' en het 'Kruis van Constantijn' in herinnering. Gegevens omtrent enkele andere gebouwen vullen deze aflevering aan.

132. E.O.M. van Nispen Tot Sevenaer. *Uit de bouwgeschiedenis der Sint Servaeskerek te Maastricht. Maastricht, Gebr. van Aelst, (1932). 76 blz.*

Dit academisch proefschrift is geen populaire lectuur. Men zou het eer werk voor vakmensen, architecten, archaeologen e.d. kunnen noemen. Schrijver was redacteur of rapporteur van de Commissie voor de Monumentenzorg, belast met het deel over Maastricht in de serie der 'Geïllustreerde Beschrijvingen'. Hij was dus met zijn onderwerp bijzonder vertrouwd.

Uit architectonisch en aesthetisch oogpunt zal menigeen de aloude basiliek van O.L. Vrouw te Maastricht prefereeren boven de even eerbiedwaardige Sint Servaaskerk - kwestie van smaak - laatstgenoemde is evenwel interessanter daar ze, product van meer pe-

rioden, ook meer problemen stelt. Het eerste hoofdstuk gaat terstond al in op de vraag: Wat weten wij van voor het jaar 1000? Schr. onderzoekt vervolgens wat er nog staan kan van de onder Gondulfus in 1039 gewijde kerk, de gebezigde voetmaten, de bouwgeschiedenis van den westbouw en de vermoedelijke dagteekening der voetmaatperioden. Bijzondere merkwaardigheid verwierf deze studie, wegens de toepassing der wichelroede bij de onderzoekingen.

133. Jef Notermans. *Heynrijck van Veldeke, z'n tijd, leven en werk. Brugge, 1928. (138 blz.)*

Dit werkje verscheen als nos. 1 en 2 van den tweeden jaargang der brochurenreeks van 'Branding'. Een extatische houtsnede van Henri Jonas gaat aan den tekst vooraf. Notermans, die later onder pseudoniem 'Jan Stormen', wat beknopt Veldeke's 'Legende van Sint Servaes' in modern Nederlandsch nadichten zou, heeft van onzen vroegsten schrijver, zijn sfeer en zijn tijd bijzondere studie gemaakt. Hij bedoelt met dit wat erg goedkoop uitgegeven boekje intusschen geen diep peilende en geleerde verhandeling, doch alleen maar een 'populaire inleiding tot Veldeke's tijd, leven en werk.' Als zoodanig kan het zeker nut stichten, want we moeten den Loonschen zanger uit de twaalfde eeuw niet te uitsluitend in het Dietsche verband zien, doch ook in het Duitsche. Hij moge de eerste onzer dichteren wezen, hier heeft hij geen eigenlijke (ons bekende) navolgers gevonden, doch bij onze Oosterburen werd hij een hoogelijk vereerd meester. We dienen Veldeke ook te kennen als lyricus en als schrijver van het epos 'De Eneide'. Jef

Notermans maakt het den litterair minder ontwikkelden lezer gemakkelijk Veldeke in tijd en ruimte juister te waardeeren.

134. Jef Notermans. *Kultuur en literatuur in de Maasgouw vóór 1200. Leuven, Vlaamsche drukkerij, 1938. (110 blz.)*

‘Bijdrage tot de geschiedenis der oud-Nederlandsche letterkunde’ luidt de ondertitel van het boek. Het lijkt een heel ondernemen, een uitvoerige verhandeling te wijden aan iets waaromtrent we, behoudens Henric van Veldeke's Legende van Sint Servaas, zoo weinig weten. Notermans begint met den wel zeer duisteren Keltischen tijd, oertijdperk genoemd; hij vertelt over de periode van Romeinen en Germanen, van Merovingers en Karolingers, doch dit alles kan niet anders dan zeer algemeen blijven. Eerst met de Wachtendoncksche psalmen krijgen we vasten grond onder de voeten. Uit later tijd vernemen we het een en ander dat wel zijdelings doch niet rechtstreeks van belang is voor de oud-Nederlandsche letterkunde.

Op Henric van Veldeke gaat Jef Notermans, die voordien omtrent den Loonschen zanger al een en ander publiceerd, niet in, al meent men de Sint Servaas-legende omstreeks 1170 te kunnen dateeren. Het werkje geeft ons vooral een idee hoe het wel geweest kan zijn met het litteraire leven in de Maasgouw vóór 1200. De auteur dekt zijn opvattingen met citaten van gezaghebbende schrijvers.

135. L.J. Rogier. *Henric van Veldeke; inleiding tot den dichter en zijn werk. Maastricht, Leiter-Nypels, 1931. (216 blz.)*

Een bekroond werk. Op de prijsvraag, uitgeschreven door het Veldeke-Comité te Maastricht in 1931, bleek deze verhandeling, ingezonden onder het motto ‘Tussen twee werelden’ de beste. Inderdaad een interessant boek. Het getuigt immers niet alleen van een grondige kennis omtrent persoon, werk en periode, doch ook van een frissen kijk op de cultuurgeschiedenis der middeleeuwen. Onze Limburgsche Maaslanden worden niet alleen gezien als ‘de merkwaardigste hoek van Groot-Nederland’, doch vooral als ‘een hoek van West-Europa’, dus in veel grooter verband. Henric van Veldeke, de ‘grootvader der Nederlandsche dichteren al te gader’, de zanger waarmee onze Nederlandsche letterkunde aanvangt, behoort ook niet alleen aan ons, doch, in roemrijker mate, aan de Duitsche literatuur. Met echt wetenschappelijke voorzichtigheid schetst Rogier ons zijn ontwikkelingsgang, zijn omgeving hier en elders, zijn plaats in de literatuurgeschiedenis en voegt dan aan zijn studie een beredeneerde, verluchte bloemlezing met indrukwekkende literatuurlijst toe.

136. Piet Schepens. *Hendrik van Veldeke, Middelnederlandsch dichter. Gent, v. Rysselberghe & Rombout, (1927). 88 blz.*

Al is Henric van Veldeke niet in Oost-Limburg geboren, doch in ‘het andere Limburg’ ten Westen van de Maas, wij, Limburgers van Rijks-Nederland, rekenen den dichter der St. Servaaslegende toch ook maar tot een van de onzen, evenals Jan van Eyck en Dionysius de Karthuizer, die trouwens lang in Roermond verbleef. Henric van Veldeke heeft waarschijn-

lijk zekeren tijd in Maastricht gewoond, in verband met het schrijven van den lofzang op den Grooten Heer van Tricht. Het is eenigermate een probleem, zooals nagenoeg alles in het leven van den Loonschen zanger. Schepens, die een populair werkje over Veldeke wilde schrijven, laat problemen liever terzijde en vertelt op bevattelijke wijze omtrent den eersten dichter der Nederlandsche literatuur. Om den lezer een idee te geven van Veldeke's werk, citeert Schepens ruim uit diens scheppingen, o.a. uit de minder bekende Minnesanghen. Een uitvoerige bibliographie dient als wegwijzer voor degenen die Veldeke nader bestudeeren willen.

137. J. Schreurs. *Van Gabbatha naar Golgotha; passiespel. Tegelen, 1940. (126 blz.)*

Van dezen tekst der Tegelsche Passiespelen kan men, evenals van dien van Schreurs' voorganger Jan van Delft zeggen, dat hij niet direct iets te maken heeft met Limburg. Indirect natuurlijk wel, omdat de Tegelsche Passiespelen, om de vijf jaar te geven, gebeurtenissen werden in het geestelijk leven van dit gewest. Schreurs' bijbelspel, zoo mogen we het immers noemen, beleefde z'n première onder iets dramatische omstandigheden: in 1940, in de eerste oorlogsmaanden. Het werk heeft, doordat de speeltijd korter uitviel en het verkeer al aanmerkelijk belemmerd werd door allerlei tijdsomstandigheden - van over de grenzen kon niemand erheen - toen niet den breeden kring van toeschouwers bereikt dien het verdiende. Na de iets gewrongen en gekunstelde taal van den vorigen tekst, klonken Schreurs' verzen ons dubbel

welluidend in de ooren. In dramatisch opzicht leek het spel van Van Delft evenwel sterker. Een flink aantal foto's verluchten het welverzorgde boekje.

138. Jan Stormen. *De wondere legende van Sint Servaas. Maastricht, 'Veldeke', 1930. (56 blz.)*

Jan Stormen, pseudoniem voor Jef Notermans, gaf dit boekje in het Heiligdomsvaartjaar 1930 met een bijzondere bedoeling uit. Pater Albers S.J., die het werkje inleidde, vestigt daarop terstond de aandacht, overtuigd 'dat dit boekje de eeuwenoude devotie tot den grooten Heilige zal vernieuwen en versterken, dat het geloof zal herbloeien op de voorspraak van Hem, die ditzelfde geloof heeft gebracht en gered: Servatius servavit fidem.' Die bedoeling kan van invloed zijn geweest op de herdichting-in-proza van Veldeke's welbekend poëem. De toon ervan werd hierdoor wel zeer los, volksch en gemoedelijk, wat door de nieuwe spelling nog geaccentueerd wordt. In ieder geval is het vermaarde begin onzer Nederlandsche literatuur voor velen beter toegankelijk gemaakt. Natuurlijk kortte Jan Stormen de wat te zeer uitgesponnen gedeelten flink in. Een opmerking meenen we intusschen te moeten maken: de naam van den eigenlijken dichter: Henric van Veldeke wordt door den bewerker zelf (wel door den inleider) niet genoemd; hij zelf lijkt volgens den titel auteur.

139. M.A.F.Ch. Thewissen. *Twee Byzantijnsche H. Kruisreliken uit den schat der voormalige Kapittelkerk van Onze Lieve Vrouw te Maastricht. Maastricht, Gebrs. van Aelst, 1939. (192 blz.)*

Het pleit voor de onbevangenheid onzer R.K. Uni-

versiteit te Nijmegen, dat Dr. Thewissen aldaar op gezag van een hooggeleerd Franciscaan en met een dito promotor, met dit proefschrift promoveeren kon. Het onderwerp heeft immers voor het pauselijke Rome netelige kanten. De beide relieken zijn aldaar terecht gekomen door toedoen van een vroeger wel verdienstelijk, doch later wat ijdel heerschap uit Maastricht, dat deze op niet bewonderenswaardige wijze had verworven. Volgens kerkelijk recht moge op het bezit ervan door het kapittel der St. Pieterskerk te Rome weinig aan te merken zijn, het gewone rechtsgevoel blijft onbevredigd.

De vermaarde H. Kruisreliëken zijn: een groot z.g. patriarchaal of dubbel kruis, van zuiver goud, omsluitend vijf aanzienlijke partikels van het heilig kruishout (grootste H. Kruisreliëk ter wereld) en een kruisje van kleinere afmetingen, dat volgens de overlevering het borstkruis van keizer Constantijn de Groote zou geweest zijn. Dr. Ch. Thewissen beschrijft uitvoerig wezen en lotgevallen der beide relieken.

140. Fons Tuinstra. *Het boek der wonderen van Sint Servaas. Maastricht, Boosten en Stols, 1937. (60 blz.)*

Evenals Jan Stormen (Jef Notermans) vergeet Fons Tuinstra in den eigenlijken titel den eigenlijken maker van dit poëem: Henric van Veldeke, te vermelden. Zeker, we lezen het in een klein ondertiteltje en ook in de inleiding.

Tuinstra bewerkte het tweede gedeelte der vermaarde Sint Servaaslegende, zooals Marie Koenen het eerste gedeelte nadichtte, ook hij kortte den wat wijdloopi-

gen tekst in, tot ongeveer de helft. Dit tweede gedeelte bezingt de wonderen toegeschreven aan den Grooten Heer van Tricht, niet het minst legendarische gedeelte der Sint Servaaslegende dus. Niet zonder vrijmoedigheid getuigt de bewerker: 'Zijnde geen poëet bij de gratie Gods, voelen wij ons overvloedig getroost door de gedachte aan Veldeke, die - ofschoon wèl een dichter - in dit werk geen getuigenis van zijn dichterschap aflegt, en eenvoudig rijmt, wat hij voor anderen de moeite waard vindt gerijmd te worden. Wij hebben het rijm behouden, omdat ook proza rijmen kan.'

Tegen deze zelf-critiek valt weinig in te brengen: inderdaad valt het accent gewoonlijk sterk op het rijm.

141. Voorloopige lijst der Nederlandsche monumenten van geschiedenis en kunst; de provincie Limburg; 2 dln. - 's Gravenhage, Alg. Landsdrukkerij, 1926. (VII en 642 blz.)

Afdeeling A der Rijkscommissie voor Monumentenzorg had in opdracht het samenstellen en uitgeven eener geïllustreerde beschrijving van alle in Nederland aanwezige gebouwen en voorwerpen, dagteekenend van voor 1850, die eenig belang hebben uit een oogpunt van kunst of geschiedenis. Ter bevordering van dit groote werk bleek het samenstellen van eene 'voorloopige lijst' als deze wel gewenscht. Het gedeelte 'De provincie Limburg' daarvan, werd geredigeerd door de te Maastricht wonende afdeelingleden Dr. J.W.H. Goossens, Ir, L.A.J. Keuller, J.H.A. Mialaret, en voorzoover het de schilderijen betref grootendeels door Dr. C.J. Hofstede de Groot,

buiten de provincie wonende. Ook anderen, geleerden, geestelijke en wereldlijke autoriteiten verleenden hun medewerking. Aan deze inventarissen werden toegevoegd een lijstje van de sinds 1923 afgebroken of buiten dienst gestelde kerken, een chronologisch overzicht der voornaamste bouwwerken, een register van kunstenaars en ambachtslieden en een topografisch register. Deze twee deelen, die natuurlijk niet in alle details volledig kunnen zijn, mag men rekenen tot het meest elementaire onzer Limburgensia.

142. L. Weischer. *Studiën zur Holländisch-Limburgischen Romanik, unter besonderen Berücksichtigung der Liebfrauenkirche in Maastricht. Strassburg, Heitz & Co., 1934. (122 blz.)*

Het voor ons land unieke bouwgewrocht der O.L. Vrouwebasiliek te Maastricht, genoot langen tijd niet de aandacht die het verdiende, niet van de zijde van de Nederlandsche schrijvers omtrent archaeologie en architectuur en ook niet van de buitenlandsche. Het is immers een monument dat in geen werk over middeleeuwsche bouwkunst in Europa onvermeld mag blijven. Dit academisch proefschrift der Keulsche geleerde Mej. Dr. L. Weischer, hoewel niet voor den gewonen lezer bestemd, zal ongetwijfeld onze aloude Trichtsche ‘burcht-kerk’, zooals men de basiliek wel noemt, hooger doen waardeeren. Natuurlijk bepaalt deze disertatie zich niet tot onze basiliek alleen. Het werk is ingedeeld in drie hoofdstukken: A. Baugeschichte und Baubeschreibung der Liebfrauenkirche; B. Die Servatiuskirche en C. Zur Limburgschen Architecturauffassung. Laatstgenoemd

gedeelte behandelt o.m. de Romaansche kerken van Rolduc, Susteren, St. Odiliënberg en Roermond. Een aantal welgekozen foto's zijn aan den zeer wetenschappelijken tekst toegevoegd.

143. Zuid-Limburgnummer van de Gemeenschap. - Utrecht, Gemeenschap, 1930. (81 blz.)

Er zijn vaker Limburgnummers van tijdschriften verschenen, vaak met een ideëele bedoeling, soms alleen maar om, via goed betaalde advertenties, iets aan ons gewest (zooals gisteren aan een ander) wat te verdienen. Bij 'De Gemeenschap' zat een ideëel doel voor: 'het wekken van het besef, bij velen, dat er in de enclave, en in den omtrek daarvan, bijzondere begaafdheden waren en aanwezig zijn voor velerlei vormen van hooger cultuur-leven.' Een tijdschriftnummer als dit, hoe omvangrijk ook, kan nimmer volledig wezen. Steeds constateert men het ontbreken van namen: de een wil niet meewerken, de ander mag niet, een derde werd vergeten, een vierde zond niet tijdig in. Men heeft de samenstellers van dit nummer kliekjesgeest verweten en een wat bekrompen kijk op de Zuidelijke psyche. Inderdaad ontbreekt in dit no. de literatuur in streektaal al te zeer. Van de jongeren, die omstreeks 1935 naar den voorgrond komen, is dan, in 1930, blijkbaar nog geen notabel genoeg. Overigens zien we de meeste bekende namen toch wel vertegenwoordigd, schrijvers met bijdragen in proza en poëzie, schilders en beeldhouwers met reproducties van werk, architecten met afbeeldingen van gebouwen.

Werken in en over dialect

144. P.C.d.B. *Mastreechter versjes en leedsjes. Mastreech, Leiter-Nypels, 1937. (61 blz.)*

Een klein bundeltje ‘oetgegeve ten veurdeile vaan d'n erremer vaan Sint Vincentius’. Schrijver is P(ol) C(hambille) d(e) B(eaumont), iemand die men het type van den Maastrichtenaar uit beter gesitueerde kringen zou kunnen noemen. Daarom is dit boekje, afgezien van de litteraire kwaliteiten, ook van belang voor het kennen der mentaliteit in Limburg's hoofdstad. Hieruit spreekt niet de geest van hol patriottisme, die zoo menig scribent om de machthebbers te behagen meende te moeten demonstreeren. Er klinkt in deze simpele, soms wat ‘vreigelachtige’ versjes iets door van Luiksch-Fransche invloeden; men kan zich al één voelen met het Noorden in staatkundig opzicht, geestelijk blijft men toch nog op andere centra georiënteerd. P.C.d.B. inspireert zich gaarne op het dagelijksche leven; hij zingt zijn liedjes ook met didactische bedoelingen kan men wel zeggen. Hij houdt van zijn stad en zijn menschen, doch ergert zich vaak aan zekere slapheid tegenover vreemden. Soms meent men een vermanende stem uit het verleden te hooren.

145. C. Breuls. *Vademecum handelend over Maastrichtsch dialect. Maastricht, Boosten & Stols, 1914. (110 blz.)*

Heel hoog slaat de samensteller van dit werkje de taal van zijn vaderstad niet aan, hij beweert tenminste in zijn inleiding: ‘Door sommigen wordt het Maas-

trichtsch dialect wel eens als een rijk idioma gequalificeerd, doch ik kan me, hoe graag ook, met die beoordeeling niet vereenigen. Meermalen toch moest ik, bij het schrijven en bij het vertalen van tooneelstukken, gelocaliseerde Fransche woorden te hulp roepen. Wil men nu dit mengsel van Fransche en Duitsche woorden, met een oud-Hollandschen ondergrond, als een melodieuze taaleigen beschouwen, dan is de qualificatie niet ongegrond.' Als men zóó een streektaal beschouwt of zelfs een landstaal (we denken aan het Engelsch) wat is dan nog geheel oorspronkelijk? Niettemin, Breuls schreef uit liefde voor wat voor hem maar een 'plat' of 'patois' was en zijn werkje, onder menig opzicht verouderd en incompleet, verdient nog de belangstelling van dialectbeoefenaars. Het bevat een vrij uitvoerige woordenlijst, een menigte spreuken en gezegden en een bescheiden bloemlezing uit de Maastrichtsche literatuur, of juister: poëzie in het Trichtsche taaleigen.

146. H.J.E. Endepols. *Mastreechter spraok, doe zeute taol! Maastricht, Gebr. van Aelst, 1933. (209 blz)*

'En klein kääs oet ene groete veurraad' luidt de ondertitel van deze bloemlezing uit de literatuur in Maastrichtsch taaleigen. Een wetenschappelijk man als Dr. Endepols maakt zich het lezen van bloemen niet gemakkelijk: hij begint met 'sjteinaait', met het jaar 1281, 1380 enz. Dan bestaat er nog wel geen literatuur in streektaal - die vormt zich omtrent 1800 eerst - doch men treft in allerlei oude stukken uitdrukkingen aan die een gewestelijk karakter dragen.

Met pastoor Delruelle en Weustenraad, met de poëten der ‘Mommezij’ begint deze literatuur eerst voorgoed. Met Franquinet Sr. in de dichtkunst, met Fons Olterdissen in het proza bereikt ze een hoogtepunt dat sedert dien niet meer overtroffen werd. Toch treden in onze dagen nog verdienstelijke auteurs op den voorgrond, als Dr. Edm. Jaspar. Merkwaardig is wel, dat verschillende Maastrichtenaars, die als literatoren in de landstaal bekend raakten, óók wel eens ‘e veerske’ in dialect begingen. Aan deze bloemlezing is een lijst van spreekwoorden in de volkstaal toegevoegd.

In 1943 verscheen van dit boek een tweede, vermeerderde druk.

147. E. Franquinet. *Figuren uit de geschiedenis der Maastrichtsche dialect-literatuur. Scheveningen, Eigen Volk, 1931. (103 blz.)*

Dit werkje verscheen in een tijd, dat er, voor de Limburgsche literatuur in dialect, nog weinig belangstelling bestond. De tekst was voordien al gepubliceerd, in een reeks van artikelen, in het folkloristische maandschrift ‘Eigen Volk’; deze had dus reeds een welgezind publiek bereikt. Onder den invloed der beweging voor heemkunde en het zich bezinnen op eigen volksaard, ook al omdat men de beteekenis der streektalen voor de philologie meer en meer leert inzien, is de belangstelling voor dialect-literatuur sterk toegenomen. Men kan dit boekje een welkome aanvulling op de bloemlezing ‘Mastreechter spraok’ noemen; geeft deze vooral de exempelen, hierin treffen we aan de levensbeschrijvingen der voornaamste

auteurs - Franquinet beperkte zich tot de overledenen - samen met korte beschouwingen over hun werk. Franquinet bespreekt achtereenvolgens Delruelle (1735-1807), Weustenraad (1805-1849), Franquinet Sr. (1826-1900), Polis (1845-1915) en Olterdissen (1865-1923). Aan deze beknopte, heldere beschouwingen zijn toegevoegd lijsten van woorden in dialect en van geraadpleegde werken, waartoe eenige handschriften behooren.

148. E. Franquinet. *Maskeraad. Mastreech, Oetg.-Mij. v. Cl. Goffin, 1927. (113 blz.)*

Met de beoefening van de literatuur in Maastrichtsch dialect is het eigenaardig gegaan. We ontwaren deze, in zooverre ze zich uitte in gedrukte stukken, vooral in den Momus-kring tusschen 1740-1880, een cultureel centrum dat toch vooral gevormd werd door iets Franskiljoniseerende deftige of tenminste welgestelde burgers. Ze gaven hun deftigheid in deze letteren niet heelemaal prijs, doch inspireerden zich gaarne op het volksleven, zonder al te plat te worden. Later, toen ook anderen zich met het schrijven in patois gingen bezighouden, zakte het peil naar het platte. Toch is het Maastrichtsch een cultuurtaal, waarin men Dante en Shakespeare vertalen kan. Het zal een der groote verdiensten van bovengenoemde uitgave blijven, dat de auteur hierin bewees, dat het dialect omgangstaal voor hooger beschaafden kan blijven, zonder aan geest en waardigheid in te boeten. 'Maskeraad' omvat een vijftal novellen, waarvan de meest amusante 'Louise Savré, Dadaïs' wel ver boven het populaire uitgaat. In 'De moord in de Hëlstraot' bewijst Edm.

Franquinet, dat niet alleen het komische, doch ook het dramatische in deze volkstaal uitgebeeld kan worden.

149. G.D.L. Franquinet. *Mastreechter Veerskes; inleijing en bandteikening van E. Franquinet. Mastreech, Boosten & Stols, 1924. (192 blz.)*

Pastoor Delruelle en Weustenraad hebben, als schrijvers in het dialect van Maastricht, oudere rechten dan G.D.L. Franquinet, en toch meenen we hem als een pionier te moeten prijzen. Met Franquinet Sr. geraakt de beoefening onzer literatuur in streektaal terstond op een respectabel peil. Wanneer we de dateeringen in dezen bundel in aanmerking nemen, zijn we zelfs geneigd op te merken dat hij, in het Nederlandsche verband, soms zijn tijd vooruit lijkt. Men moet al tot Guido Gezelle gaan om in die periode, een zoo argelooze zuiverheid van gevoel en natuurlijkheid van zeggingsaan te treffen. Merkwaardig dat deze bloei der dialect-literatuur kwam uit een nog sterk verfranschte omgeving. Nu schreef men in den z.g. Momus-kring voor onderling en eigen genoegen in dialect, niet om hooge literatuur te produceeren. Mr. E. Franquinet, een kleinzoon van G.D.L. Franquinet, liet in vlot Maastrichtsche een levensbeschrijving van den verdienstelijken grootvader aan deze samenbundeling voorafgaan.

150. Clement Goffin. *Ditsjes en detsjes; Treechter gediechskes. Mastreech, Neerlandia, 1936. (48 blz.)*

Schrijver van deze ‘Treechter gediechskes’ mikt be-

wust niet heel hoog, wil geen cosmische of astrale poëzie; hij constateert:

.....mien veerskes zien gaar-neet hoeg literatuur;
ze zingen van blömkes,
van mösjkes, van mökskes,
van 't ginnig iech zaog in Gods vrije natuur.'

Dichtkunst in streektaal kenmerkt zich steeds door volksche gedachten en gevoelens; de scheppers ervan zingen voor den gewonen mensch, willen erdoor begrepen worden. Hun onderwerpen zijn ook vaak van lokalen of regionalen aard, niet zelden de beteekenis, schoonheid of merkwaardigheid ervan overschattend. Ze neuriën hun liedje ver van de groote stroomingen der literatuur, die nauwelijks merkbaar worden in hun rijmen. Ook Goffin verkoos een beperkten horizon: 'Treechter gediechskes' werden het inderdaad, Maastrichtsch van visie en gevoel, Maastrichtsch van taal ook, d.w.z. geschreven in een idioom dat voor germanismen en gallicismen... en hollandismen open staat. Goffin toont zich overigens een fijngevoelig en beschaafd poëet, die het dialect wel belagende banaliteiten weet te vermijden.

151. L. van der Heijden. *Zittesjen A.B.C. Sittard, Courant de Limburger, 1927. (140 blz.)*

Al ziet dit werkje er niet indrukwekkend en wat dunnetjes uit, het bevat toch een 140-tal bladzijden druks. En van hoeveel jaren geduldig luisteren en noteeren is het niet het resultaat! De samensteller ervan heeft zich immers niet beperkt tot het opschrijven van typisch locale uitdrukkingen en zegswijzen, doch geeft van ieder woord ook tenminste een vertaling en van

de zegswijzen een voldoende verklaring. Zijn alphabetische lijsten laat hij voorafgaan door enkele iets erg korte aanwijzingen over de uitspraak der klinkers en medeklinkers, die wel niet heelemaal met onze tot zekere eenheid geraakte Limburgsche phonologie zullen overeenstemmen. Dit mag intusschen aan onze waardeering voor dit bescheiden boekje niets afdoen. Van der Heijden heeft met de uitgave ervan zijn stad en alle beoefenaars van streektaalkunde aan zich verplicht.

152. Hoog 't rood, gael, gruin! Zittesche Vastelaovesleidjes Marotte Club, Zitterd. Claessens, 1926. (80 blz.)

In zekeren zin zijn de Sittardsche 'Marotte' representatief voor ons Limburgsche Carnaval. Toen kort voor den oorlog te München een congres van Carnavalsverenigingen gehouden werd, vertegenwoordigde de Marotte Club Nederland aldaar. Terecht. Wel vieren ook andere Limburgsche en Brabantsche plaatsen den Vastenavond, doch men doet het nergens zoo intens als te Sittard. Daar leven menschen waarvoor de drie dolle dagen het hoogtepunt van het jaar zijn.....

Gedurende het Carnavalsseizoen 1925-'26 vierde de Marotte Club haar 4 x 11-jarig bestaan (de Vastenavondsverenigingen berekenen alles zooveel mogelijk in 't getal der zotheid: 11) en bij die gelegenheid verscheen dit boekje, dat zooveel mogelijk de 'Vastelaovesleidjes' der voorbijgevloden jaren aan de vergetelheid ontrukkt. Dat is niet heelemaal gelukt. Enkele jaren schijnen geen eigen 'leidje' gehad te hebben,

van andere raakte de tekst geheel of gedeeltelijk vergeten en de jaren 1915-1920 zijn blijkbaar onbezongen voorbijgegaan. Deze liedjes werden geschreven in Sittardsch dialect en leveren voor de studie van streektaal en folklore wel aardig materiaal.

153. Edm. Jaspar. *Bonte Blomme. Mastreech, Boosten & Stols, 1928. (VIII en 189 blz.)*

Deze ‘gedichte in Mastreechs dialek’ verschenen in 1928 in tweeden druk. Voor de eerste oplage heeft dus veel belangstelling bestaan. Dit is wel verklaarbaar. Onder de nieuwere schrijvers in streektaal neemt Jaspar wel een eerste plaats in. Hij komt ons als een typisch talent als zoodanig voor; zijn gedachten gaan niet hooger en zijn gevoelens niet dieper dan die van den ontwikkelde lezer-stadgenoot. Jaspar weet intusschen de dingen aardig te zeggen, met wat humor en romantiek, in zekeren zin op ideale manier, en dat verklaart zijn populariteit. Dichten in dialect is wellicht moeilijker dan in de algemeene landstaal, omdat het Limburgsche taaleigen rijker is aan vocalen, wat grooter rijmvirtuositeit vergt. Nu schrijft Jaspar o.i. wel een beetje Hollandsch getint; zuiver fonetisch zou de titel b.v. ‘Boonte Blomme’ moeten luiden. We weten intusschen toch wel hoe het klinken moet; het belet ons niet te genieten van de aardige beschrijvingen, vol stemming en sfeer, van het oudere Maastricht, van zijn processies, huiselijke familielevens enz. Jaspar voegt aan dezen bundel een verklarende woordenlijst toe.

154. J. Jongeneel. *Een Zuid-Limburgsch taaleigen; proeve van vormenleer en woordenboek der*

dorpsspraak van Heerle. Heerlen, Weijerhorst, 1884. (XXIV en 120 blz.)

Mogen Slanghen, Habets en Franquinet Sr. den schrijver al voorgegaan zijn in de studie onzer streektalen, met dit werkje plaatst zich Jongeneel toch in de rij der pioniers. Moderne dialectkundigen zullen het onderwerp, de fonetiek vooral, wel anders behandelen, dit neemt niet weg, dat dit boekje blijvende waarde heeft. Jongeneel nam zijn onderwerp zeer ruim; aan de vormenleer gaat b.v. een historische inleiding vooraf, die men de geschiedenis van Limburg en Heerlen in een notendop zou kunnen noemen. Ook geeft hij zijn bronnen en gidsen aan, een literatuur die ons nu erg beperkt voorkomt. Het tweede stuk dezer studie noteert de verkorte doopnamen en de stadsen dorpsnamen. Onder de bijlagen treffen we aan: spreekwijzen, vergelijkingen, spreekwoorden, enz. enz. tot een lijst van schouten, maires en burgemeesters, van pastoors en predikanten toe. Het merkwaardige van dit werkje is, dat het werd geschreven door een Hollandsch predikant, geb. te Rotterdam in 1831, bevestigd te Heerlen in 1877, dus door iemand die nog maar korten tijd in ons Zuiden verbleef.

155. De kapitein vaan Köpenick. (Maastricht, 1934.) 62 blz.

Deze ‘Mastreechter opera comique’, zooals de ondertitel luidt, beleefde reeds voor den eersten wereldoorlog een reeks van opvoeringen. Als auteur van den tekst wordt vermeld K.A.V.O. (Alfons Olterdissen), als componist diens broer G. Olterdissen. Dit laatste

is maar betrekkelijk; Guus Olterdissen bewerkte de menigte melodieën uit volksliederen, opera's, enz. tot een geheel. natuurlijk een allerbontste lappendeken, doch zoo iets was in Maastricht bij het groot publiek geliefd. Zoo werd een kleine eeuw voordien de dramatische opera Andreas Hofer 'samengesteld'. Boven ieder lied en ieder koor vindt men de wijze aangegeven, zoodat het publiek terstond kan meezingen. Deze tekst gaat intusschen boven de normale waarde van dergelijke verdichtfels uit, vooral omdat we hierin zien een verdienstelijk stuk werk op gebied van dialect-literatuur, ontstaan in een tijd dat deze nog niet het aanzien genoot van tegenwoordig. Bovendien komt het ons merkwaardig voor, dat Fons Olterdissen van het Berlijnsche geval iets zoo door en door Maastrichtsche wist te maken. Heel het libretto bleef dan ook populair en wordt, dertig jaren na zijn ontstaan, nog in de huiskamers gezongen.

156. J. Kats. *Het phonologisch en morphologisch systeem van het Roermondsch dialect. Roermond, Romén & Zn., 1939. (222 blz.)*

Een proefschrift der Universiteit van Nijmegen, uitgegeven vanwege het Roermondsche Instituut voor Geschiedenis en Folklore. Dit werk, bestemd voor wetenschappelijk gevormde taalkundigen, richt zich niet tot den gewonen, ontwikkelden lezer; we meenen dus met een korte vermelding te kunnen volstaan. Kats wijkt af van de bestaande Nederlandsche dialect-grammatica en gaat van de phonologie uit. Aan deze dissertatie is een uitvoerig register toegevoegd.

157. Harie Loontjens. *Kribbelkes; gediechskes in 't Mastreechs. Mastreech, Gebr. van Aelst, 1941. (91 blz.)*

Als men den bloei onzer letterkunde in streektaal afmeten mag naar het aantal uitgaven in dialect, dan beleef t ze wel een gunstige periode. Gezien den beperkten omvang van het taalgebied, verschijnt er heel wat in het Trichtsche idioom. De invloed der vereniging tot instandhouding en bevordering der streektalen in Limburg (V.E.L.D.E.KE.) doet zich voelen. Tot de promotoren der dialectbeweging behoort ongetwijfeld Harie Loontjens, niet alleen vanwege zijn werk op organisatorisch gebied, doch ook door zijn productiviteit als dichter en prozaschrijver. We kenden dezen auteur als poëet in vlotten stijl; hij weet behendig te rijmen en zingt argeloos van de dingen des dagelijkschen levens, van zijn stad en van kerkelijke feesten. We kennen van hem 'veerskes', die voor geen van langer gereputeerde dichters onderdoen. Daarom is het jammer dat hij een niet wat strenger keur toepaste; tusschen deze 'kibbelkes' sloop het een en ander dat, als te klein van allure, gemist had kunnen worden. Onze historicus Dr. A. Kessen leidde den bundel bij den welwillenden lezer in.

158. Alfons Olterdissen. *Prozawerken in Maastrichtsch dialect. Maastricht, Leiter-Nypels, 1926. (266 blz.)*

Fons Olterdissen (1865-1923) is eerst betrekkelijk laat in zijn leven overgegaan tot het schrijven van herinneringen en novellen in het dialect van Maastricht. Olterdissen meende schilder te wezen, regis-

seur, tooneelschrijver. Inderdaad presteerde hij als zoodanig wel iets, van het onbevredigende tot het goede middelmatige, doch hij miskende zijn meest eigen talent al te lang. Zoo heel veel heeft hij, als belletrist in streektaal dan ook niet nagelaten, doch daarin treffen we van het beste aan van hetgeen de Limburgsche literatuur in dialect aanbieden kan. Dr. Edm. Jaspar, die deze prozawerken na Olterdissen's overlijden verzamelde en ze voorzag van een alphabetische woordenlijst, deelde het boek in drie afdeelingen in: Van stad en lui veur 50 jaor, Mastreechter type en Verspreide stukken.

Het tweede gedeelte bevat wel de meesterstukjes van dezen auteur, die, eerst op zijn sterfbed katholiek geworden, als andersdenkende zoo innig veel van zijn omgeving, vooral van de bewoners der arme volksbuurtjes hield. Eenige van deze novellen verdienen een plaats in de bloemlezingen onzer algemeene Nederlandsche letteren.

159. F. Schleiden. *Der Brand va Bellent. Maastricht, Gebrs. van Aelst, (1926) 28 blz.*

Een werkje met verschillende kwaliteiten. Men kan het een litterair monumentje noemen, voor de eenige jaren geleden ter ziele gegane Vijlener Boschgemeenschap. Inderdaad heeft het onderwerp van dit tooneelspel betrekking op de Villener Naoters, die men met geld en een wat willekeurige interpretatie van wet en verordening - en dat in dagen waarin men den mond zoo vol had van de gemeenschap! - uit het tijdelijke verwijderde. Men kan er ook in zien de geslaagde poging om een dramatisch gegeven in dialect, nog wel

in een dorps taal te behandelen. Als zoodanig heeft Schleiden dan baanbrekend werk verricht. Voor hem zou niemand het aangedurfd hebben het 'plat' te bezigen voor spel of een verhaal van zoo hoogen ernst. We hebben te doen met op eenige historie berustend dorpsdrama van ruim tweehonderd jaren geleden. Het gaat om brandstichting op de hoeve Bellent, waarvoor bijna een onschuldige met zijn leven had geboet. Schleiden wist er een echt volksch tooneelspel van te maken, met waarlijk pakkende gedeelten. Het door hem gebezigde 'Villener plat' is overigens geen gemakkelijke streektaal, ze staat al vrij ver van het z.g. hoog-Hollandsch af.

160. F. Schleiden. *Hazegerf en Brommeleblaar; vertilsekere mit bildjere. Heerlen, Limburgsch Dagblad. 1938. (67 blz.)*

Het is wel een wonderlijk toeval, dat het meest oorspronkelijke en mogelijk meteen het beste proza van Limburgsche streektalen, ontstaan is in 'Villener plat', het dialect van Vijlen-Vaals. Er is geen dialect in Nederland, dat zoo ver van het z.g. 'algemeen beschaafd' afstaat dan juist dit; het verschilt evenveel, misschien zelfs meer ervan als het Friesch, dat toch een taal heet te wezen. Dit 'Villener plat', ongeveer gelijk aan het dialect van Aken, verkreeg bekendheid, doordat indertijd kapelaan F. Schleiden, nu pastoor te Holz - zelf niet van Vijlen geboortig, - erin begon te schrijven. Schleiden ontwikkelde zich als een der meest begaafde vertellers in streektaal. Uit Vijlen vertrokken bleef hij dit dialect trouw. Schleiden heeft een aardigen kijk op het dorpsleven. Hij ziet den

Limburgschen man uit het volk: boer of arbeider, van zijn betere zijde, zonder blind te zijn voor zijn gebreken. Hij weet fijn humoristisch te schetsen, doch verstaat ook de kunst van het tragische. In dit werkje, door en door Limburgsch, waardeeren we de ‘vertilsekere’ meer dan de ‘bildjere.’

161. J.G.H. Tans. *Isoglossen rond Maastricht en de dialecten van Belgisch en Nederlandsch Zuid-Limburg. Maastricht, Gebr. van Aelst, 1938. (XX en 246 blz.)*

Een academisch proefschrift van de Nijmeegsche Universiteit dat zich tot de wetenschappelijke beoefenaars der dialectenstudie richt; allerminst populaire lectuur. ‘Omdat er bij de behandeling der dialectische verhoudingen in het Nederlandsch taalgebied telkens weer opnieuw vraagteekens moesten geplaatst worden met betrekking tot het Zuid-Limburgsch, als gevolg van het ontbreken van voldoende gegevens, werd door onzen leermeester Prof. v. Ginneken het initiatief genomen met behulp zijner Limburgsche studenten in dit tekort te gaan voorzien, en daardoor uiteindelijk te geraken tot een behoorlijk overzicht, ook van de onderhavige dialecten.’

Uitgaande van bestaande studies omtrent de dialecten van Maastricht, Heerlen, Sittard, Hasselt, Tongeren en Montzen, onderzocht Dr. Tans, o.a. door persoonlijk onderzoek ter plaatse, het taalgebied gelegen tusschen Hasselt, Horpmaal, Geleen en Aubel, een 90tal gemeenten. Hij beschrijft dan accent, articulatiebasis, vocalen, consonanten, accentverhoudingen, enz.

van deze streektalen. Een honderdtal kaartjes verduidelijken den tekst.

162. J.T.H. Weustenraad. *De Percessie van Scherpenheuvel; z. pl. of j. (1930) 124 blz.*

Deze schrijver verwierf naam in de Fransche literatuur. Niet zooveel als die andere Maastrichtenaar André van Hasselt, doch zijn roem lijkt meer blijvend, en wel als voorlooper van Verhaeren. Zijn Fransche poëzie zal evenwel nauwelijks meer gelezen worden, behalve dan door litterair-historici. Met dit epische gedicht is het anders gesteld, doch deze belangstelling is niet immer van zuiver allooi. Eerst laat, ongeveer een eeuw na het ontstaan ervan, werd 'De Percessie van Scherpenheuvel' gedrukt, in beperkte oplage, zonder vermelding van uitgever. Men heeft doen gelooven, dat de oplage maar 20 ex. groot was; dit is onjuist, alleen al het restant, door een der bij de editie betrokkenen vernietigd, bedroeg nog 30 stuks. Waarom die geheimzinnigheid? Omdat dit eerste grootere werk in dialect als min of meer pornografisch gold. Weustenraad zou het ook alleen maar voor een kring van wat libertijnsche vrienden geschreven hebben. Er komen inderdaad gedeelten in voor die vuil zijn. Daarnaast treft men strophen aan van zuivere, mooie natuurlyriek, evenals passages die oprecht geloovig christelijk klinken, later weer afgewisseld met verzen die twijfelziek aandoen..... Niettemin in onze dialect-literatuur een monument.

Heemkunde, folklore

163. E. Franquinet. *Boerderij-typen in Limburg. Maastricht, Goffin, 1931. (42 blz.)*

Dit werkje verscheen onder auspiciën der Provinciale Schoonheidscommissie, waarvan de schrijver indertijd secretaris was. Mr. E. Franquinet verzorgde niet alleen den tekst, doch leverde ook de illustreerende foto's, wat vanzelf eenheid tusschen woord en beeld waarborgt. Over onze Limburgsche hoeven werd in de laatste jaren heel wat geschreven, vooral over het z.g. Romeinsche karakter van vele. Schrijver van dit werkje neemt vier grondvormen aan: het Zuid-Limburgsche type, het midden-Limburgsche Maasoevertype, het Noord-Limburgsche Halle-huis en het West - Limburgsche langgevel-type. Franquinet's werkje verscheen niets te vroeg, want niet alleen een onberaden zucht tot verbeteren doch ook werkelijke eischen des tijds deden menige schilderachtige hoeve aanmerkelijk van aanzien veranderen. De wet der evolutie gaat haar gang, al behooren we natuurlijk eigen landelijk karakter zooveel mogelijk te beschermen. Daarvoor dienen we het evenwel ook goed te kennen; aan zulke heemkunde helpt ons het besproken werkje zeer zeker.

164. *Herdenkingsboek schutterij St. Sebastianus te Heerlen, 1480-1930. Heerlen, Anten, 1930.*

De volledige titel van dit boekje luidt: 'Herdenkingsboek en officieel programma der huldigingsfeesten ter gelegenheid van het 450-jarig bestaan der koninklijke

schutterij St. Sebastianus, Heerlen, 1480-1930, Augustus.'

Natuurlijk is een flink deel van den inhoud van dit werkje door advertenties, bron van inkomsten, in beslag genomen. Ook treffen we erin aan, behalve portretten en andere foto's, een bijdrage in Heerlensch dialect van den verdienstelijken schrijver in streektaal M.J.H. Kessels: 'Beej het 450 jeurig Jubileum der Sint Sebastianus Sjuttereij va Hèhle.' Een medewerker P. geeft een historisch overzicht van deze aloude schutterij, waaraan hij algemeene wetenswaardigheden omtrent Limburgsche schuttersgilden toevoegt. Natuurlijk vernemen we ook het een en ander aangaande generaals en koningen, wier namen wel alleen in dit gedenkboek vereeuwigd zullen zijn. We meenden dit werkje, in verband met zijn beteekenis voor heemkunde en folklore, te moeten vermelden.

165. Pierre Kemp. *Limburgs Sagenboek. Maastricht, Gebrs. van Aelst, 1925. (272 blz.)*

Dat H. Welters, als verzamelaar van legenden, sagen en volksverhalen omtrent Limburg baanbrekend werk verrichtte, mogen we wel algemeen bekend achten. Welters was evenwel een man van zijn tijd en publiceerde menig stuk van andere hand, oorspronkelijk of vertaald, in proza of op rijm, waar mogelijk met bronvermelding, doch vaak onbewerkt, zoodat we opmerkelijke stijlverschillen herkennen. Ruim een halve eeuw later ging Pierre Kemp al van een andere opvatting uit. Een menigte ongepubliceerde legenden en sagen noteerde hij uit den volksmond, zooveel mogelijk den eenvoudigen verteltrant behoudend. Natuur-

lijk greep hij ook terug naar werk van voorgangers, als Welters, doch hij bewerkte hun verhalen, zoodat ze ook den simplen toon der andere verkregen. Maar zelden vertaalt of herhaalt hij letterlijk. Zijn verzameling kon natuurlijk aanmerkelijk grooter worden dan die zijner voorgangers. We treffen in dit boek wel vierhonderd sagen enz. aan, waarvan ongeveer de helft nog niet in druk verschenen was. Wanneer we het geheel overzien, krijgen we toch wel een eigenaardige idee omtrent onze volksfantasie; ze doet iets somber aan, met voorkeur voor het demonische. Natuurlijk komt de conventionele levensblijde Limburger ook wel om den hoek kijken.

166. M.J.H. Kessels. *Kermis; eene Limburgsche schets. Valkenburg, Crolla, 1922. (155 blz.)*

Kessels, later een bekend Tilburgsch industrieel, was geboortig van Heerlen en heeft zijn jeugd in deze plaats, toen nog een 'deftig dorp' doorgebracht. Wat voor Maastricht, als volksfeest, de Vastenavond was, moet voor Heerlen de 'Bronk', de driedaagsche kermis zijn geweest. Kessels geeft hiervan in dit boekje een nauwkeurige en levendige beschrijving. Hij begint met ons het dorpswereldje omtrent het jaar 1870 te schetsen. Dan laat hij ons een ouderwetsche Limburgsche smulpartij meemaken, eene die voor een Vlaamsche niets onderdoet. Het hoogtepunt der feestvreugde was evenwel 'het stormen' der schutterij op 'de Bongerd', een volksvermaak dat, volgens mededeeling van een bedaagd Heerlenaar, tot 1906 in zwang bleef. Het had iets van een tournoi, van een manoeuvre in miniatuur. Het kon er dan geweldig wild en

heftig toegaan. Van dit uren durende, fel bewogen spiegelgevecht, dat nu maar alleen in het geheugen der ouderen voortleeft, liet ons Kessels een nauwkeurige beschrijving na. Voor de folklore van plaats en streek bevat 'Kermis' vele, waardevolle gegevens.

167. J. Kleijntjens en H.H. Knippenberg. *Limburgsche sagen. Leiden, Dieben, (121 blz.)*

Dit werkje verscheen in een serie 'Uit droom- en fantasiewereld'. Men zou het een bloemlezing uit den schat der Limburgsche sagen kunnen noemen. Een paar legenden zijn eraan toegevoegd. Nieuwe vondsten deden de samenstellers niet, doch ze weten bekende verhalen op aangename wijze na te vertellen. Het boekje werd met smaak uitgegeven en - niet steeds even gelukkig - door A.C. Ninaber van Eijben verlucht.

168. Gerard Lemmens. *Mijnwerkersfolklore in Limburg. Maastricht, 'Veldeke', 1936. (117 blz.)*

Gerard Lemmens verrijkte onze letteren met een merkwaardig boekje, voor Nederland absoluut oorspronkelijk. Het leert ons den mijnwerker van een wel onverwachte zijde kennen: als mensch, die, alle rationalisatie en mechanisatie ten spijt, oude zeden en gebruiken in eere houdt, die nog sagen verzinnen kan, die spookvertelsels doet ontstaan, honderden meters onder den grond, waar men de daarvoor gewenschte duisternis rijkelijk vindt. Ofschoon 'Mijnwerkersfolklore in Limburg' nagenoeg heel het leven der arbeiders in onze steenkoolgroeven overschouwt, van een bepaald standpunt uit, natuurlijk, komt ons het

gedeelte gewijd aan de sagnenvorming in het ondergrondsche wel het meest belangwekkend voor. De sage van dien raren Pool, dien duivelskerel, die met den Booze een verbond had gesloten, kenmerkt zich zelfs door een Faustisch element. Een interessant werkje, niet alleen uit oogpunt van folklore, want ook b.v. de voorhistorie van onzen mijnwerker wordt erin behandeld. Met de taal springt Lemmens wel eens onvervaard om, bewust Germanismen schrijvend.

169. *Recueil der recessen, wegens beyde de genaedige Heeren ende Princen, alhier geëmaneert in den jaere 1665. Maastricht, Bertus, 1719. (475 blz.)*

Wijlen stadsarchivaris Blonden heeft aan de Recessen van de stad Maastricht een studie, in brochurevorm uitgegeven, gewijd. Deze recessen zijn plaatselijke verordeningen, zooals deze door de overheid van het tweeheerige Maastricht in den loop der eeuwen werden vastgesteld. Er verschenen, tusschen 1665 en 1744, verschillende edities en aanvullingen (laatstvermelde 1781) zoowel van Brabantsche (Staatsche) als van Luiksche zijde. De meest voorkomende en gebezigde kan men die van 1719 wel noemen. Deze is in kl. 4; gewoonlijk vindt men aanvullingen eraan toegevoegd. Het oudste stuk erin voorkomende is de z.g. Oude-Caerte, die men de grondwet van Maastricht kan noemen, dateerende van 1283. In het jaar 1664 werden de verordeningen opnieuw vastgesteld, waarna de recueils zijn uitgekomen. Deze zijn niet alleen belangrijk voor het recht (gewoonterecht) in het oude Tricht, doch evenzeer voor taal en folklore.

170. Felix Rutten. *Limburgsche sagen. Amsterdam, Scheltens & Giltay. (1917). (157 blz.)*

Het boekje van onzen Limburgschen troubadour is aan het soortgelijke werkje van Kleijntjens en Knippenberg voorafgegaan. We constateeren eenige overeenkomst in de keuze. Ook Felix Rutten bepaalde zich tot een bloemlezing. Hij vertelt de oude sagen op een meer lyrischen toon, waardoor ze iets te zeer literatuur worden. Ook in dit werkje ontmoeten we weinig dat men oorspronkelijk kan noemen en dat bij Welters en andere oudere vertellers niet voorkomt. Herman Moerkerk illustreerde deze uitgave vlot, zij het soms, als in Reginald van Valkenburg, wat anachronistisch.

171. Ch.J.M. Ruys de Beerenbrouck. *Het strafrecht in het oude Maastricht. M., Leiter-Nypels, 1895. (182 blz.)*

Met dit proefschrift verkreeg wijlen Jhr. Charles Ruys de Beerenbrouck, de latere gouverneur van Limburg en minister-president, den graad van doctor in de rechtswetenschap. Het was, in een tijd dat voor de locale geschiedenis en cultuur onzer zuidelijke, katholieke streken niet zoo veel belangstelling bestond, ongetwijfeld een sympathieke gedachte een dissertatie te wijden aan het oude Maastricht. Jhr.Ch. Ruys de Beerenbrouck had bovendien geen gemakkelijk gegeven uitgezocht, want de historie van het goede Tricht, de rechtsgeschiedenis al evenzeer, is erg ingewikkeld. Tot goed begrip van het later volgende begint de schrijver dan ook met een geschiedkundige schets der stad. Aan het slot ervan wijst hij erop dat op het grondgebied van Maastricht de volgende heeren met

souvereine rechten, aangetroffen worden: de hertog van Brabant, de bisschop van Luik, de Heer van den Vroenhof, nl. de hertog van Brabant, het kapittel van Sint Servaas en de proost van Sint Servaas, als Heer van Tweebergen. Om het een en ander nog gecompliceerder te maken treden daartusschen nog op de officialen voor de berechting van misdaden en overtredingen van geestelijken aard. De Fransche tijd bracht eindelijk de zoo gewenschte eenheid van rechtsbedeeling.

172. J.H. Starmans. *Verloskunde en kindersterfte in Limburg. Maastricht, Gebr. van Aelst, 1930. XXXVII + 453 blz.*)

Dr. Starmans heeft zich niet met wat oppervlakkige praatjes van zijn onderwerp afgemaakt; een boek van 500 blz. was het resultaat van zijn studies. Hij begint met de folklore, de Limburgsche gebruiken in verband met bruid en moeder, met kinderziekten, doop, dood en kerkgang. Hij constateert natuurlijk heel wat, en geenszins onschuldig, bijgeloof. Dan lezen we omtrent de geschiedenis der verloskunde en zuigelingenverzorging in Limburg. Het gedeelte aangaande de verloskundige statistieken is natuurlijk vooral voor deskundigen op medisch gebied bestemd. Vervolgens: zuigelingsterfte in Limburg vanaf 1840. Natuurlijk kan deze beschouwing niet verder rijken dan de periode van verschijnen van het boek; nadien evolueerden we verder in deze. Niettemin blijft juist dit gedeelte van belang omdat het meteen de donkere periode van de abnormale zuigelingensterfte in ons gewest belicht. Vooral dit hoofdstuk is van algemeen belang, daar het, onder

voorlichting van een bij uitstek bevoegde, de nuchtere waarheid leert kennen. Hierna volgen nog een chapter over onderzoekingen en tenslotte de conclusies.

173. A.J. Toussaint. *Limburg ons heem. Lutterade, Fonds voor Heemkunde, 1940. (84 blz.)*

‘Heemkunde voor de hoogste klassen van de lagere scholen’, dat heeft de schrijver met dit eerste deeltje van ‘Limburg ons heem’ bedoeld. Het werkje beantwoordt ongetwijfeld aan zijn doel, doch het kan ook ouderen iets leren. A.J. Toussaint maakt in deze uitgave speciaal werk van de Limburgsche kasteelen; hij wijdt kort beschouwingen aan die van: Valkenburg, Wittem, Wylre, Gulpen, Schaesberg, Lichtenberg, Hoensbroek, Ehrenstein, Rijckholt en Eysden. Gewoonlijk eindigt hij zijn opstelletje met een kroniek van dorp of heerlijkheid; steeds illustreert hij met een duidelijke foto. Verder vertelt hij op eenvoudige wijze van het dorp Eijgelshoven, de inbraak in de kerk van Eys, van den Gerlachusput te Houthem, de bronk van Eysden, ‘poal howwe’ te Mheer, Sint Brigida te Noorbeek en van Arnoldus Didden, pastoor van Simpelveld. Als onze kinderen dit boekje doorgewerkt hebben weten ze alweer iets meer van hun heem, hun geboortegrond. Aardige foto's, teekeningen en welgekozen vignetjes verlevendigen het geheel.

174. Fons Tuinstra. *St. Servaas-legenden. Maastricht, van Aelst, 1937. (87 blz.)*

De auteur maakt ons een typeering van zijn werkje al heel gemakkelijk, hij zegt nml. in de inleiding: ‘Katholieke milieu's zijn in den regel minder bevreesd voor wat door buitenstaanders soms al te gauw

profanatie wordt genoemd. Als typische voorbeelden zijn daarom hier naast eenige oude legenden enkele nieuwe opgenomen, bewerkt naar hedendaagsche anecdotische verhalen uit intiemere kring, die duidelijk het ontstaan van legenden belichten. Bij alles is vooral in 't oog gehouden, dat ernstige waarheden ook met een goedmoedigen glimlach gezegd, en grappige situaties met een quasi-ernstig gezicht overschouwd kunnen worden. Het spreekt vanzelf, dat botsingen met de historie niet vermeden konden worden...' Uit bovenstaand citaat kan men de zwakke zijde van het boekje gemakkelijk raden. Het domein der legende werd onvoldoende geëerbiedigd en de gemoedelijkheid te ver gedreven. Zeker, zóó leeft de vereering van den 'grooten Heer van Tricht' nog wel. Hubert Levigne teekende bij deze vrome vertellingen illustraties van knappe, eigentijdsche factuur.

175. Fons Tuinstra. *De ziel van Limburg. Maastricht, Gebr. van Aelst (1932). (139 blz.)*

Zich bezinnen op eigen wezen is niets dat we aan de oorlogsjaren en zelfs aan de iets oudere heemkundebeweging danken. Vermoedelijk zijn we vanwege de aspiraties der Belgische annexionisten na 1918 daar reeds toe gekomen. Dit leidde vanzelf tot vergelijkingen tusschen Zuid en Noord en evenzeer tot klachten omtrent langdurige, zelfs eeuwenlange achteruitstelling der katholieke Zuiderlingen. Fons Tuinstra gaat in dit werkje, dat hijzelf typeert als een 'praatje in hemdsmouwen' nader in. Hij doet het gemoedelijk en soms wat oppervlakkig babbelend, doch de problemen

worden in ieder geval verkend. Hij deelt zijn stof in vier hoofdstukken in: Keltisch-Romaansche overervingen, Germaansche tendenzen, Katholieke invloeden en gevolgen van de opname in Nederlandsch staatsverband. Vluchtig worden allerlei eigenaardigheden, goede en kwade, van ons volkskarakter overschouwd, soms meent men op lichte contradicties te stooten, doch die liggen vermoedelijk in den volksaard zelf evenzeer. Menige boutade prikkelt tot tegenspraak, wat niet wegneemt dat we lezing ervan, bij studie omtrent Limburg, kunnen aanbevelen.

176. Willy Verster. *Zuid-Limburgsche legenden en verhalen. Breda, van Oirschot (1925). 167 blz.*

De schrijver van dit boekje was geen geboren Limburger maar iemand die lang in het land der zeventig grotten en groeven geleefd had en met de streek dweept, in het bijzonder met de ‘onderwereld’ ervan. Verster is een echte ‘berg-jatser’ geweest, een type van mensch als men alleen maar in Zuid-Limburg kan aantreffen, dat is iemand die van jongsaf in de onderaardsche gangen doolde en alle geheimen ervan kende. Dit geeft aan dit boekje een bijzonder karakter. Het verhaal ‘De wreker’ speelt zich in de omgeving af in den Franschen tijd, terwijl de verhandelingen ‘In de onderaardsche grottenwereld van Zuid-Limburg’ en ‘De Romeinsche Katacomben te Valkenburg’ heelemaal aan onze labyrinthen zijn gewijd. Vooral de beschrijving der grotten vermog ons te boeien. Het overige gedeelte van het werkje opent geen nieuwe perspectieven. Verster vertelt eenige bekende legenden en sagen na,

onpersoonlijk en wat ouderwetsch van stijl. Reginald van Valkenburg opdienen als ‘De Vliegende Hollander’, komt ons, zelfs tusschen aanhalingsteekens. een on-Limburgsche vergissing voor.

177. H. Welters. *Feesten, zeden, gebruiken en spreekwoorden in Limburg. Venloo, Uyttenbroeck, 1877. (118 blz.)*

Omdat de Limburgsche feesten, enz. meer in abstracten zin ten spiegel van ons volksleven strekken, aldus H. Welters in zijn voorwoord, verscheen deze verzameling afzonderlijk. Het bijzondere doel ervan is een bijdrage te leveren tot bevordering van het Limburgsche eigenaardig verkeer en familieleven, door de opgaaf van oude overgeërfde feestelijkheden, zeden en gebruiken, en van in spreekwijzen vertolkte levens wijsheid onzer voorvaderen.

Zoo eenvoudig kon men deze stof in 1877 nog bekijken, moderne beschouwers weten meer, soms zelfs te veel, eruit te halen. Hiermede dingen we niets af op de documentaire waarde van dit boekje, integendeel. De schrijver begint met de feesten van het jaar, nagenoeg allemaal in verband met het Christendom, te schetsen, zonder overigens de Germaansche herkomst van sommige te ignoreeren. Dan behandelt hij zeden en gebruiken bij geboorten, huwelijken, begrafenisssn, verkooping, enz. waarin men veel gemeenschapszin herkennen kan. Een afdeeling spreekwoorden en spreekwijzen sluit het werkje af. Welters verzamelde in een tijd dat de oude feesten en zeden nog alom in eere waren; sedertdien ging veel te loor. Tijdig beschreef hij ons dien rijkdom nog.

178. Ad. Welters. *Legenden van Sint Lambertus. Maastricht, van Aelst, 1937. (93 blz.)*

Is het leven van Sint Servaas overmatig rijk van legenden omrankt, zoozeer dat men het strikt historische vaak niet vermoge te herkennen, het aardsche bestaan van Sint Lambertus werd eveneens van vrome vertelselen omweven. Het zijn er zooveel, dat pastoor Ad. Welters heel een boekje kon wijden aan de legenden van dezen Trichtschen heilige. ‘De wondere feiten en verhalen, die wij hier mededeelen, vonden wij meest in een 17e eeuwsch handschrift, in ons bezit’, licht hij toe. Inderdaad treffen we hierin bijzonderheden aan, die we in de bekende levensbeschrijvingen en legenden van dezen geboren Maastrichtenaar, nog niet ontmoetten. Ook in dit werkje wordt Sint Lambertus nog als martelaar vereerd.

Deze legenden werden met piëteit en liefde geschreven, in sobere taal, zoodat ze ook den eenvoudigen lezer kunnen stichten. De illustraties zijn van Georges Tielens; ze bewijzen dat verluchten van boeken niet hetzelfde is als schilderen naar de natuur of teekenen naar model.

179. Ad. Welters. *De Lieve Vrouwkes van Limburg. Maastricht, Gebr. van Aelst, 1937. (83 blz.)*

Pastoor Welters doet zich door dit werkje kennen als een innig Maria-vereerder De eerste druk van het boekje verhaalt ons omtrent de Lieve Vrouwkes van Schilberg-Echt; Sterre der Zee, Maastricht; Oostrum; in 't Zand, Roermond; Leenhof-Schaesberg; Voorste Steeg, Sevenum; H. Hart, Sittard; Thorn; Tienray;

Valkenburg (Lourdes); Genooi, Venlo en Weert. Valkenburg werd hierin opgenomen als de grootste en mooiste van de vele nabootsingen der beroemde grot in Zuid-Frankrijk. De andere genadeoorden hebben eigen sfeer, geschiedenis en legenden. De Vlaamsche kunstenaressen Jeanne Hebbelynck teekende voor deze uitgave aardige, geraffineerd naïeve afbeeldingen; geven ze al niet de sfeer van Limburg, ze bekooren toch ongemeen door iets geestig kinderlijks. Een herdruk uit 1941 breidt het aantal heiligdommen uit met: Afferden, Belfeld, Chèvremont, Helden-Panningen, Neer, Stein, Stevensweert, Weert, Wessem en Wylré. De toegevoegde plaatjes zijn, hoewel niet onverdienstelijk, niet van hetzelfde artistiek gehalte als die van Hebbelynck.

Handel en nijverheid, verkeer.

180. *Affaires des prises d'eau à la Meuse. Leiden, Sijthoff, 1937. (568 en 89 blz.)*

‘Een monument voor een geschil’, heeft men dit werk van 600 blz. omvang wel genoemd. Daarbij komt nog een uitgave van een paar honderd blz., welke aan het besproken boek voorafging, en dat de uitspraken van het Internationaal Hof van Justitie te 's Gravenhage bevatte, benevens de hiervan afwijkende memories van eenige leden ervan individueel.

Het geschil tusschen Nederland en België inzake de wateraftappingen uit de Maas bij Luik en Maastricht dateerde al van 1830, werd wel geregeld omtrent

1863, doch ontbrandde met verdubbelde heftigheid in de periode 1920-1937, bij den aanleg van het Juliana- en het Albertkanaal. Hierbij waren voor Limburg groote belangen voor handel en scheepvaart betrokken; aan de eerste aftappingen heeft men het verloop van de scheepvaart op de Maas, in de zestiger jaren, toegeschreven, al kan de toenemende tonnage der schepen daar eveneens niet vreemd aan zijn. Het geschil 1920-1937 had een politieken achtergrond. Het demonstreerde een ontstellend onverstand bij staatslieden, hooge ambtenaren en juristen en leerde meteen dat men zich niet voorbarig aan voorspellingen wagen mag.

181. J. Barents. *Het internationaal statuut van de Maas. Amsterdam, Paris, 1940. (154 blz.)*

De wrijvingen tusschen Nederland en België, inzake de verworpen herziening der oude verdragen en omtrent een nieuwere regeling der scheepvaartverbindingen, hebben heel wat pennen in beweging gebracht. Deze studie wil voornamelijk een documentair werk wezen. Na de procedure voor het Internationale Hof van Justitie, kort daarop gevolgd door oorlogsomstandigheden, heeft de Maaskwestie immers alle actualiteit verloren. Toch blijft dit boek van belang. De literatuur omtrent Maas en Maaswater in de laatste twintig jaren verschenen, was immers zeer eenzijdig; ze betrof vooral de politieke geschiedenis en het recht van wateraftappen. Natuurlijk komen hierin ook deze kwesties ter sprake, doch we vernemen meteen het noodzakelijke aangaande achtergrond en begrenzing van het Maasvraagstuk, omtrent de reglementen der

scheepvaart op rivier en zijkanalen, betreffende de Maas als grensscheidenden stroom, de voeding der kanalen, de nieuwe waterwegen (Julianakanaal, kanaal Wessem-Nederweert) en de mogelijkheden tot winning van electriciteit.

182. B. Bekman. *Uit het land van het zwarte goud; over de kolenmijnen in Zuid-Limburg. Utrecht, Spectrum. (1939). 109 blz.*

Een streekboek van kleinen omvang. Onze mijnen staan in het middelpunt der belangstelling van den auteur, maar hij vertelt toch vrij uitvoerig van hetgeen we daaromheen zien. Na een korte beschrijving van Zuid-Limburg schetst hij ‘de oudste mijnstreek’, de omgeving van Rolduc, waar vóór 1113 reeds steenkoolgroeven werden aangetroffen. Wat onze oude abdij voor de ontwikkeling daarvan beteekend heeft, vernemen we in een volgend hoofdstuk. Bekman schetst ons aard en werkring der mijnwerkers. Bijzondere aandacht wordt besteed aan de ontwikkeling van ons mijnwezen in de tweede helft van de vorige eeuw en nadien. De sociographie der streek wordt evenmin vergeten, terwijl eveneens vluchtig de folklore van ons Geleenbekken onder een schijnwerper komt. Aangezien ons wijng gebied op sociaal gebied internationale vermaardheid verwierf, vertelt de schrijver ook omtrent de voorzieningen van dezen aard. Statistisch geeft hij het allernoodzakelijkste. Wat prentjes, omtrent oud en nieuw, verhoogen de aantrekkelijkheid van dit populaire boekje.

183. C. Blankevoort. - *Onze Limburgsche steenkolen. Heerlen, Gerrese, 1915. (32 blz.)*

Toen dit werkje verscheen, was het Limburgsche steenkoolbekken eerst in zijn opkomst; de productie bedroeg toen nog maar een paar millioen ton, van de twaalf mijnen was nog eerst de helft in bescheiden opbrengst en niets liet toen voorzien, dat er eenmaal een veertigduizendtal arbeiders ons de vijftien millioen ton kolen zouden opleveren. De hoofdingenieur der mijnen, chef van het Staatstoezicht op het mijnwezen, wilde blijkbaar vooral principieele dingen vastleggen. Achtereenvolgens behandelt hij: de aardlagen welke het steenkolengebergte van Zuid-Limburg bedekken, de constructie van het steenkolengebergte, het productieve steenkolenterrein, de magerkolengroep, de halfmagerkolengroep, de smeedkolengroep, de vetkolengroep en de gas- en vlamkolengroep. Hij definieert bepaalde begrippen op dit gebied en schetst tenslotte de overeenkomst der kolenlagen in Zuid-Limburg en in Westfalen.

Aan dit werk is toegevoegd, in den band, een map met 1 kaartje en 5 boorprofielen. Al zijn laatstgenoemde wel niet meer volledig, ze blijven natuurlijk van documentaire, historische waarde.

184. C. Blankevoort. *Les résultats des recherches et de l'exploitation des mines en Hollande. Maastricht, F. Schmitz, 1924. (36 blz.)*

Toen onze opbloeiende mijnindustrie internationale belangstelling begon te trekken, deed zich de behoefte aan een informatief geschrift als dit meer en meer gevoelen. C. Blankevoort, hoofdingenieur van het Staatstoezicht op het Mijnwezen, was wel de aangewezen man om het samen te stellen. Hij begint met een

historisch overzicht omtrent de sedert 1113 bewijsbaar bekende, doch zeker veel oudere 'Koilkulen' in de omgeving van Rolduc. Dan beschrijft hij de oudere exploitaties, als de Domaniale mijn, om, na de lijdensgeschiedenis der concessies gememoreerd te hebben, de moderne phase van ons mijnwezen te behandelen. Al geeft hij ook cijfers en bijzonderheden omtrent de verschillende mijnen te samen, het meest gedetailleerd schrijft hij toch over de Staatsmijnen. Aard der steenkoollagen, beteekenis van den bodemrijkdom worden ons duidelijk becijferd. Ook de Peelvelden, het steenkolengebied van den Achterhoek, de bruinkool, de zoutindustrie van Boekelo en zelfs de boringen naar petroleum worden beschreven. Kaartjes, teekeningen en grafieken verduidelijken deze verhandeling.

185. E.M. Bunge. *In het schijnsel van de mijnlamp. Amsterdam, Blitz, 1935. (254 blz.)*

Ofschoon dit boek een algemeene strekking heeft, behoort het toch in een beredeneerde bibliographie omtrent Limburg vermeld te worden, daar de schrijver van ons kolenbekken uitgaat en menige interessante bijzonderheid daaromtrent weet te vertellen. Wanneer hij het b.v. heeft over 'Onze steenkool en die van andere kolenbekkens' vertelt hij vooral over de eigenaardigheden onzer kolenlagen. Omtrent de eerste ontginningen bij Kerkrade, reeds begin 1100 bekend doch zeker heel wat ouder, vernemen we tal van merkwaardigheden, zoodat we meteen met een beknopte geschiedenis van ons mijnbedrijf te doen hebben. Ook de beschrijving van de bovengrondsche werken der kolenwinningen, gaat weer geheel van

onze mijnen uit, evenals de gedeelten gewijd aan de cokesfabricatie, bijproducten en afvoer van ons zwarte goud. Eenige statistieken, omvattende de periode 1900-1934, verduidelijken het geheel en schetsen meteen den opbloei van ons mijnwezen. Niet onvermeld mogen blijven de vele teekeningen en foto's, die een aanschouwelijk beeld geven van de industrie in ons Geleenbekken.

186. *Gedenkboek bij het 25-jarig bestaan der Cooperatieve Roermondsche Eiermijn, 1904-1929. Roermond, v.d. Marck & Zn., 1929.*

Wij Limburgers, ook degenen die niets met pluimvee hadden uit te staan, zijn er toch steeds een beetje fier op geweest, dat ons gewest zich erop kon beroemen de grootste eiermijn van Europa te bezitten. Dat was de Eiermijn van Roermond. Toen deze haar zilveren jubileum vierde, was er wel reden om de geschiedenis ervan vast te leggen in een gedenkboek. Van geschiedenis mag inderdaad gesproken worden. De C.R.E. steeg zoo maar niet tot de grootste eiermijn van Europa; ze had in de eerste jaren heel wat moeilijkheden te doorworstelen. Een enkelen keer treffen we in dit geschrift fragmenten aan, van meer algemeen belang, als b.v. die aangaande de verwarring in de eerste oorlogsdagen van Augustus 1914. Niet het minst waardevolle van den inhoud vormen natuurlijk de statistische gegevens. Terecht geeft het ook levensbijzonderheden en portretten van de mannen, aan wie Midden- en Noord-Limburg vooral deze machtige handelsinstelling danken.

187. *Gedenkboek der N.V. Provinciale Electriciteits Maatschappij (Stroomverkoop-Maatschappij). Maastricht, Leiter-Nypels, 1934 (ongep.)*

Maandag 3 September 1934 herdacht dit provinciaal bedrijf zijn 25-jarig bestaan. Dit gedenkboek omtrent dit jubileum, keurig uitgegeven door de fa. Leiter-Nypels te Maastricht, verhaalt ons in woord en beeld de wording dezer groote en moderne onderneming. Het geheel biedt een aardig stukje eigentijdsche, economische geschiedenis, die, omdat we ze min of meer meeleeften, daarom nog niet minder interessant behoeft te wezen. Dit werk bevat tal van gegevens, die voor de ontwikkelingsgeschiedenis onzer streek van belang zijn. Het getuigt van den ondernemingsgeest van niet-Limburgers in ons gewest - eerste periode - gevolgd door frisch initiatief van wetenschappelijk gevormde industrieelen, voortgesproten uit onze Maaslanden.

188. *De Gemeente-Spaarbank van Maastricht gedurende haar 75-jarig bestaan. Maastricht, Gebr. van Aelst, 1928. (64 blz.)*

Op 5 November 1853 werd de Gemeente-Spaarbank van Maastricht opgericht; op denzelfden datum in 1928 vierde ze dus haar 75-jarig jubileum. Het reglement dezer instelling is evenwel reeds in 1851 vastgesteld en had een sociale bedoeling: 'om de arbeidzame klasse binnen de stad gehuisvest, tot spaarzaamheid op te wekken in het belang der zeden en tot bevordering van algemeene welvaart. Als gerechtigden tot deelneming worden beschouwd: ambachtslieden, daglooners, arbeiders, dienstboden, militairen tot en met

den rang van onderofficier, plaatsvervangers of substituanten voor de Nationale Militie en beambten, wier inkomsten als zoodanig de f 500 's jaars niet te boven gaan.' In de in sociaal opzicht zoo beruchte jaren 1850-1900 werd te Maastricht door 'den minderen man' toch nog geld overgelegd; dit overschot steeg alleen al bij deze bank van f 571 in 1853 tot f 113.033 in 1900 (en tot f 1788.033 in 1927, doch dan zijn de normen ruimer geworden). Dit gedenkboek, met portretten van bestuurderen, neemt een bescheiden plaats in te midden der niet overvloedige lectuur omtrent het sociale leven van Maastricht.

189. W. Gierlichs. *Over de mijnbouw der abdij Kloosterrade. Roermond, Romen & Zonen, 1937. (56 blz.)*

Van de primitieve 'Kalculen' ofwel kolenkuilen, naar een modern bedrijf als de 'Domaniale' te Kerkrade, met een productie van meer dan een miljoen ton, dat is een wijde stap. Dr. Gierlichs, die de historicus was van Rolduc, weet ons daaromtrent heel wat te vertellen. Natuurlijk gaat hij uit van de welbekende Annalen der aloude abdij, die gegevens uit 1113 bevatten. Doch toen bestonden deze kolenwinningen al. Hoelang? Uit den tijd der Romeinen, heeft men wel eens durven veronderstellen. Dr. Gierlichs beperkt zich natuurlijk tot zijn onderwerp. Hij begint met den geologischen toestand van 't Wormrevier te schetsen, beschouwt dan ouderdom en rechtspositie der eerste steenkoolontginningen en de positie der voormalige abdij. Vervolgens onderscheidt hij de verschillende vormen van exploitatie in vijf perioden: dagbouw,

ondergronds bedrijf met en zonder waterkracht, id. met waterraderen en met waterloozing-stoommachine. Uitvoerig behandelt hij de verschillende 'Köhler' in de omgeving, dus de sociale, economische zijde der verschillende bedrijven. Gelijk men weet ging de kolenexploitatie der abdij in den Franschen tijd te gronde en ontstond wat later de Domaniale mijn. Een aantal reproducties van oude mijnkaartjes schenkt aan dit boek bijzondere waarde.

190. *Het Julianakanaal; de gekanaliseerde Maas. Maastricht, 'Veldeke', 1934. (58 blz.)*

Deze uitgave, in oblong-formaat, met vele kiekjes van de nieuwe waterwegen in Limburg, geeft in het kort de voorgeschiedenis van het ontstaan dezer nieuwe of verbeterde verbindingen voor de scheepvaart. Natuurlijk werd de meeste aandacht besteed aan de beschrijvingen daarvan. Het complex gekanaliseerde Maas omvat mede het kanaal Wessems - Nederweert, het Bosscheveld-kanaal te Maastricht en het gestuwde Maaspand aldaar. Tezamen met het Julianakanaal vinden we behandeld de kolenhavens van Born en Stein. Dit gedenkboek, uitgegeven bij de opening van het Julianakanaal, geeft nauwkeurig aan de lengte van de stuw- en sluispanden, breedte en diepte der kanalen, de afmetingen der schutsluizen en de tonnemaat waarvoor deze waterwegen geschikt werden gemaakt. Verkorte tekst met volledige illustraties werden later opgenomen in het programmaboekje van de in 1936 te Maastricht gehouden Binnenscheepvaarttentoonstelling.

191. M.K(emp). *De Limburgsche mijnen in economisch en sociaal opzicht. Maastricht, 'Veldeke', 1935 (68 blz.)*

De bedoeling van dit werkje was personen, die iets meer willen weten omtrent de steenkoolmijnen van Nederlandsch Limburg, een kort overzicht te geven van de beteekenis onzer steenkoolgroeven. Eerst worden deze geschetst in verhouding tot de wereldmarkt, dan vernemen we bijzonderheden omtrent oorsprong, omvang en kapitaliseering der ondernemingen. De nationaliteit der arbeiders - het verloop der percentages vreemdelingen - wordt nader beschouwd. Bijzonder aandacht geniet natuurlijk het A.M.F., Algemeen Mijnwerkers Fonds, eenmaal proto-type der bedrijfsverzekeringen. De andere sociale instellingen worden eveneens geschetst, evenals de opleiding en huisvesting der werkers in het zwarte goud. De sombere lijsten van zware ongevallen en doodelijke ongelukken ontbreken natuurlijk evenmin. Voor wie tijd en gelegenheid te kort komen om officieele cijfers en publicaties omtrent ons mijnwezen te bestudeeren, wil het werkje een korte samenvatting bieden.

192. *Maas-Meuse. Nederlandsch-Belgische commissie ingesteld tot onderzoek van de kanalisatie van de gemeenschappelijke Maas. Den Haag, Mouton, 1912. (185 blz.)*

Toen dit rapport verscheen mocht iedereen vermoeden dat de strijd voor bevaarbaarmaking der rivier nu tot het verleden behoorde. De in 1914 uitgebroken oorlog, welke leidde tot de bezetting van België, werd

evenwel spelbreker. Nederland ging in 1915 wel over tot kanalisatie der Maas benoorden Linne, dus waar ze ophield grensscheidend te zijn, doch het lot van den stroom, van Luik tot daar bleef onbeslist. Hoe deze aangelegenheid, door de Nederlandsch-Belgische geschillen bemoeilijkt, tot een tamelijk bevredigend einde geraakte achten we algemeen bekend. Dit rapport, waarvan de Nederlandsche waterstaatsingenieur Van Konijnenburg en zijn Belgische ambtgenoot Hermans, samenstellers waren, dateert van 1912, toen een harmonische oplossing der problemen nog mogelijk leek. Het bespreekt den toestand der rivier, constateert de onmogelijkheid van normalisatie in het grensscheidende gedeelte en meer Noordelijk en beschrijft een plan tot kanalisatie van Visé tot Boxmeer. Een groote portefeuille met ontvouwbare kaarten werd aan dit lijvige rapport toegevoegd.

193. *Memorie over den toestand van den handel der stad Venloo in 1841. Venloo, Bontamps, 1841. (40 blz.)*

Deze memorie, samengesteld door de Kamer van Koophandel en Fabrieken, werd ‘allereerbiedigst aangeboden aan Z.M. den Koning, Willem II, bij gelegenheid van hoogstdezelfs komst binnen deze stad, op den 12 Junij 1841’. Het stuk begint met de positie van Venlo, als natuurlijke stapelplaats aan de Maas, te schetsen, hoe de handel vroeger daar bloeide tot de opening van de Zuid-Willemsvaart in het jaar 1828 veel nadeel daaraan toebrecht, daar deze waterweg beter bevaarbaar was dan de toen nog ongekanaliseerde Maas, die gemiddeld maar 50 duim

vaarwater had en sterken stroom bovendien. Daarom bepleit de K.v.K. de doorgraving van het Noorderkanaal, dat de haven van Venlo met de Zuid-Willemsvaart verbinden kan. Vervolgens klaagt men over maatregelen van fiscalen aard, die den doorvoerhandel naar Pruissen belemmeren, enz. We vernemen een menigte desiderata welke eenszins gelijken op de bijna een eeuw jongere voorkomende in ‘Zuid-Limburgsche problemen’. Een kaartje omtrent het Noorderkanaal is aan deze memorie toegevoegd.

194. *De Nederlandsche mijnbouw. Brussel, Staatstoezicht op de mijnen, 1910. (39 blz.)*

In 1910 werd te Brussel een algemeene en internationale tentoonstelling gehouden. Nederland was daarop natuurlijk ook vertegenwoordigd en gaf zelfs een boekje uit omtrent den mijnbouw in ons Zuiden. Dat getuigde van durf en zelfbewustzijn, want toen waren nog maar zes van de twaalf mijnen in productie, het aantal mijnwerkers bedroeg einde 1909: 5812 en de opbrengst van de zes ontginningen overtrof nauwelijks het millioen ton. Naast het tot algeheele ontwikkeling (behoudens de Kempen) gekomen Belgische mijnwezen beteekende dit niet veel. Men voorzag natuurlijk wat de toekomst, vooral door ontsluiten van nieuwe kolenlagen later brengen zou. Dit boekje vertelt ons in 't kort de geschiedenis van het oude mijnbedrijf rondom Kloosterrade (Rolduc) en van de verschillende concessies, het geeft een beschrijving van den bodemrijkdom, van diepte en gehalte der verschillende aders, het belicht de in Nederland dan van kracht zijnde wettelijke bepalingen.

gen en geeft tenslotte een overzicht van de ontginningen met haar bovengrondse installaties. Aan het een en ander zijn foto's van de in werking zijnde mijnen toegevoegd en verder statistieken en grafieken.

195. *Producten der Limburgsche industrie. Maastricht, Boosten & Stols, 1941. (229 blz.)*

Het hieronder besproken boek is een tweede druk; deze verscheen in 1941, dus toen de beperkingen vanwege den oorlog reeds voelbaar waren. Deze uitgave bevat de resultaten eener enquête, ingesteld door het Economisch Technologisch Instituut in Limburg, naar de producten der Limburgsche Industrie. Mr. R. Gielen, directeur van het E.T.I.L., leidt het werk bij den lezer in. Het eerste gedeelte omvat een lijst van producten, welke alfabetisch zijn gerangschikt. Achter elk product zijn vermeld de onderneming of de ondernemingen welke het product vervaardigen. Het tweede gedeelte bevat een alfabetische lijst der gemeenten in Limburg. Achter elke gemeente zijn de industriele ondernemingen - in de gemeente gevestigd - vermeld met de producten, welke die ondernemingen vervaardigen. Afgezien van het praktische nut in breederen kring - als informatiebron voor handelaars, im- en exporteurs - heeft dit boek ook nog een zekere ideële beteekenis. Het leert ons, dat de Limburgsche nijverheid nog wel meer levert dan alleen maar steenkool en bijproducten, benevens ceramische artikelen. Het inheemsche vernuft blijkt veelzijdiger dan de meesten onder ons vermoedden.

196. J. Schaepkens van Rimpst. *De kanalisatie der Maas. Maastricht, 'Veldeke', 1933. (124 blz.)*

Hoewel de strijd voor kanalisatie der Maas in 1933 beslecht was en geëindigd in een niet onbevredigende overwinning, bestond de 'Maasvereniging in Limburg' nog. Ze was in 1908 opgericht en had, ook al gingen de gebeurtenissen rond 1920 iets langs haar heen, toch een respectabelen staat van dienst. Ze kon dus geliquideerd worden en de nog overgebleven kasgelden besteden aan de uitgave van een gedenkboek. J. Schaepkens van Rimpst, haar secretaris, die overigens na 1920 zijn eigen weg was gegaan inzake de kwestie der Limburgsche waterwegen, stelde dit boek samen. Na een nog wat strijdvaardige inleiding, begint hij met een beschrijving der rivier, schetst dan haar historische beteekenis als scheepvaartweg en de miserie der wateraftappingen, om dan het goederenvervoer over de Maas statistisch te beschouwen. De strijd om de bevaarbaarmaking der Maas dateert van lang voor 1908, reeds in 1858 deliberiert de Volksvertegenwoordiging erover. In 1908 treedt de Maasvereniging in het strijdperk, met goed resultaat; de belofte tot aanleg van het Julianakanaal kan men als einde van den strijd beschouwen. Uitvoerige statistieken staven het betoog.

197. M. Ubachs. *Een eeuw modern kapitalisme; de Regouts. Z. pl., (1934). (212 blz.)*

Dit boek werd geschreven door een vrijgestelde der socialistische vakbeweging, later leider der roode

Raadsfractie te Maastricht. Aanleiding zal wel geweest zijn het in 1934 ongeveer honderdjarig bestaan der glas- en aardewerkfabriek van Petrus Regout, nu 'De Sphinx' geheeten. Dit boek werd zonder veel objectiviteit met soms fellen en niet steeds nobelen partijhaat geschreven. Anti-clericaal werd het meteen. Het had gerust kritisch mogen wezen ten opzichte van de geestelijkheid dier dagen; deze wist over het algemeen niet verder te kijken dan de klasse waaruit ze voortkwam. Dat in sociaal opzicht niet veel goeds van de negentiende eeuw en zelfs van volgende decennia gezegd kan worden begrijpen we best. Bijzonder de Maastrichtsche grootindustrie had een slechten naam, doch zij niet alleen, ook elders haperde veel. Dit van klassenhaat vervulde 'gedenkboek' geeft wel een beeld van zekere sfeer in het oude Maastricht, doch het mist wetenschappelijke degelijkheid. Dan overdrijft het en soms blijft het beneden de waarheid. Een enkelen keer heeft de romantiek den auteur te pakken.

198. *40 jaren spoor en mijnen in Zuid-Limburg; 1896-1936. Heerlen, Limb. Dagblad, 1936. (244 blz.)*

Deze jubileum-uitgave der Heerlensche V.V.V. verscheen ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan zoowel der mijnen als van den spoorweg Sittard - Heerlen - Herzogenrath. Het '40-jarig bestaan der mijnen' komt ons een minder juiste formuleering voor, want de Limburgsche Domaniale Mijn is veel ouder en Stm. Maurits en verschillende andere zijn aanmerkelijk jonger. V.V.V. Heerlen gaf vaker z.g. 'mijnen-nummers' uit, doch dit werk, dat het karak-

ter eener monographie verwierf, dient in deze beredeneerde bibliographie toch wel vermeld te worden. Het meest interessante van den inhoud vormen wel de verschillende artikelen, rijkelijk met foto's verlicht. aangaande de opkomst van het mijnwezen in Zuid-Limburg. We treffen in dit boek opstellen aan van eerste deskundigen en meest bevoegden en een flink aantal belangwekkende statistieken. Bijzonder aardig is wel de verlate reportage van de opening der bovengenoemde spoorlijn, welke het hart onzer mijnstreek eindelijk verbond met het Noorden des lands. Overigens bevat deze uitgave beschouwingen op allerlei gebied, die in meer of minder verwijderd verband staan met mijnwezen en mijnstreek.

199. J.M. Wijnen. *De arbeiderskwestie. Maastricht, St. Paulusvereniging, (1887). (72 blz.)*

Die boekje, ongedateerd, werd voorjaar 1887 uitgegeven ten voordeele van het gesticht 'De Nieuwenhof', waarvan Wijnen rector was. Voordien werkte hij, niet minder dan 20 jaar, in de parochie St. Mathias te Maastricht, dus in een milieu waarin hij veel kon te weten komen. In het werkje licht hij zijn verklaringen, afgelegd voor de enquête-commissie op Januari 1887 nader toe. Deze verklaringen hebben heel wat opzien gewekt; hier onthulde immers 'n katholiek priester wantoestanden die zelfs voor die in sociaal opzicht nog primitieve periode ergerlijk waren. Zijn verklaringen betreffen de toestanden vroeger en nadien, de schoolkwestie, wettelijk toezicht op de industrie, onmenselijk werk (de 'martelaarsploeg'

der ovenwerkers), ontwikkeling der arbeiders, zedelijke toestanden, arbeid gehuwde vrouwen, spaarzaamheid, enz. Mogelijk is rector Wijnen op sommige punten wel te ver gegaan, wat hem een protest op den hals haalde van Louis Regout, destijds lid der Eerste Kamer. Zijn plaatselijke geestelijke overheid meende hem openlijk te moeten desavoueren, doch de gemeenteraad van Maastricht verrichtte eerherstel door een straat der stad naar hem te noemen.

200. Zuid-Limburgsche problemen. Maastricht, 1929. (69 blz.)

In bovenvermeld jaar bracht de Kamer van Koophandel voor het district Maastricht en omstreken aan de regeering rapport uit aangaande Zuid-Limburgsche problemen. Dit werd aan onze K.v.K. door al te voorzichtige mensen wel een beetje kwalijk genomen, wijl het Belgische annexionisme - al stond het graven van het Albertkanaal ook vast - nog niet geheel tot het verleden behoorde. Het groote probleem leek toen nog de kwestie der waterwegen, daar men vreesde dat de Belgische wateraftappingen ten bate van het Albertkanaal, het Julianakanaal en wellicht zelfs de beneden Linne gekanaliseerde Maas ernstig zouden schaden. Meteen raakte men heel het complex der Belgisch-Nederlandsche verhoudingen. Ook vorderde de Nederlandsche handelspolitiek, gunstiger voor den handel dan voor de inheemsche industrie, de aandacht. Het in de groote Hollandsche steden al te zeer geconcentreerde Hooger Onderwijs ontsnapte al evenmin aan de belangstelling. De ongeneigdheid van het Hollandsche kapitaal om deel

te nemen aan de grootindustrie van Limburg werd eveneens kritisch beschouwd. Met een lijst van desiderata van bescheidener strekking werd het rapport besloten.